

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI KADIN HAKLARI STANDARTLARI VE TÜRKİYE’DEKİ DURUM:
SİYASAL VE HUKUKSAL BİR YAKLAŞIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel ACER

Hazırlayan
Aslı ERDEMİR

anakkale - 2009

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Kadın Hakları Standartları ve Türkiye’deki Durum: Siyasal ve Hukuksal Bir Yaklaşım” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/09/2009

Aslı ERDEMİR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,
Aslı ERDEMİR'e ait Uluslararası Kadın Hakları Standartları ve Türkiye'deki Durum: Siyasal
ve Hukuksal Bir Yaklaşım adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim
Dalı'nda, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Yücel ACER

(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Söner KARAGÜL

Üye Yrd. Doç. Dr. Kerem BATIR

Üye Yrd. Doç. Dr. Ruhi GÜLER

Üye Yrd. Doç. Dr. S. Sami TAN

Tez No :

Tez Savunma Tarihi :

ONAY

Doç. Dr. Yücel ACER

Enstitü Müdürü

....../....../20....

ÖZET

Uluslararası Kadın Hakları Standartları ve Türkiye’deki Durum: Siyasal ve Hukuksal Bir Yaklaşım **Ash ERDEMİR**

İnsanların doğuştan sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri ifade eden insan hakları kavramı, zamanımızda özel bir önem kazanmıştır. Bu haklar ile alakalı bütün uluslararası belgeler; tüm insanların ayırım gözetilmeksizin onur ve haklar bakımlarından eşit olduklarına hükmedip, cinsiyete dayalı ayrımcılığın kabul edilemezliği ilkesine vurgu yaparlar.

İnsan hakları tarihsel açıdan ele alındığında, bu hakların varlığı ve bu haklara fiilen sahip olmak arasında kadınların aleyhinde (erkekler karşısında) belirgin bir ayrımın var olduğu açıktır. Bu ayrım, her toplumda hem kadınları hem de erkekleri eğitim, ekonomi, sağlık, sosyal ve kültürel hayat gibi değişik alanlarda etkileyen bir sorun olsa da, istatistikler incelendiğinde kadınları daha olumsuz etkilediği açıkça görülebilmektedir.

Bu çalışma, genelde kadın haklarını özelde Türkiye’deki kadın haklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Kadının toplumda eşit bir birey olarak kabul edilmesinin güçlüğüne göz önüne alan bu çalışma, Türkiye’deki kadınların haklarıyla ilgili mevcut durumu ve kadınlar üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çalışma içerisinde, ilgili uluslararası belgeler, düzenlemeler, uygulamalar gözden geçirilip; Türkiye’deki kadın haklarının mevcut durumu ve sorunları, aynı zamanda bu sorunlara makul çözümleri ortaya koymaya çalışan bir bakışla analiz yapılmaktadır.

ABSTRACT

International Women Rights Norms and Situation in Turkey: A Political and Legal Approach Aşlı ERDEMİR

The concept of the human rights which describes the fundamental rights and freedom of human beings have from birth, attains a special consideration nowadays. All international documents relevant to these rights; consider all human beings are equal in terms of their dignity and rights without any distinction and stress principle of unacceptable of discrimination on the base of sex.

When the human rights are considered in historical perspective; it is obvious there has been a clear discrimination against women (opposing men) between existence of rights and having these rights in actual. Even if such discrimination is still a matter for either men and women in any community in different fields such as education, health, economy, social and cultural life, when statistics are examined it can be clearly seen the women are affected worse.

This study aims to analyze the rights of women in general and rights of women in Turkey in particular. With considering the struggle of women to get accepted as equal human beings in the community, this study tries to clarify the present situation concerning rights of women in Turkey and affects on women. In the study, by reviewing the relevant international documents, regulations and practises; the rights of women in Turkey are examined with a view to clarify the present situation and problems as well as the possible solutions to these problems.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI KAVRAMI BAĞLAMINDA KADIN HAKLARI ANLAYIŞININ GELİŞİMİ

1.1 İnsan Hakları Kavramı.....	3
1.1.1. Birinci Kuşak Haklar.....	6
1.1.2. İkinci Kuşak Haklar.....	7
1.1.3. Yeni (Üçüncü) Kuşak Haklar.....	9
1.2. Kadın Hakları Anlayışının Gelişimi ve Devam Eden Sorunlar.....	10
1.2.1. Eşit Haklar ve Olanaklar Elde Etme Mücadelesi.....	10
1.2.1.1. Sosyal Ağırlıklı Mücadeleler.....	11
1.2.1.2. Kadınların Hukuk Savaşı.....	16
1.2.2. Günümüzde Kadın Haklarına İlişkin Devam Eden Sorunlu Yaklaşımlar.....	18
1.2.2.1. Genel Yaklaşımsal Sorunlar.....	19
1.2.2.2. Eşitlik Kavramı ve İlişkin Sorunlar.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN HAKLARINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR VE DÜZENLEMELER

2.1. Birleşmiş Milletler Çerçevesindeki Uluslararası Çalışmalar.....	28
2.1.1. Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansları.....	29

2.1.2. Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri.....	31
2.1.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi.....	32
2.2. Uluslararası Düzenlemeler.....	33
2.2.1. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme.....	34
2.2.2.CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi.....	35
2.2.2.1. CEDAW’a Giden Yolculuk.....	36
2.2.2.2. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Hükümleri.....	39
2.2.2.3. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü	46
2.2.3. Kadın Haklarına İlişkin Avrupa Sözleşmeleri.....	47
2.2.3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	47
2.2.3.2.Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (Avrupa Sosyal Şartı).....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARINA İLİŞKİN YASAL DURUM VE UYGULAMA

3.1.Türkiye’de Kadın Haklarına İlişkin Geleneksel Sorunlar.....	51
3.1.1. Ayrımcılık.....	52
3.1.2. Şiddet.....	55
3.1.3.Kadınların Yaşam Hakkına Ağır Bir Saldırı: Namus Cinayetleri.....	59
3.1.4. Cinsel İstismar.....	63
3.2.Türkiye’nin Taraf Olduğu Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler.....	66
3.2.1. CEDAW ve Türkiye.....	67
3.2.2. Diğer Uluslararası Antlaşmalar.....	68

3.3. Türkiye’de Kadın Haklarıyla İlişkili Yasal Düzenlemeler.....	69
3.3.1. Anayasa’daki Düzenlemeler.....	70
3.3.2. Kanunlardaki Düzenlemeler.....	71
3.3.2.1. Yeni Türk Medeni Kanun.....	71
3.3.2.2. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun.....	74
3.3.2.3. Yeni Hükümleri ile Türk Ceza Kanunu.....	76
3.3.2.4. Yeni İş Kanunu.....	79
3.3.2.5. Diğer Yasal Düzenlemeler.....	80
3.3.3. Yönetmelikler.....	81
3.3.3.1.Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik.....	81
3.3.3.2 Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik.....	82
3.4. Türkiye’de Uygulamadaki Sorunlar.....	82
3.4.1.Yasaların Uygulanmasındaki Sorunlar.....	83
3.4.2. Bilinçlendirme Yetersizliğinden Kaynaklı Sorunlar.....	87
3.5. Yasal Düzenlemelere ve Uygulamaya İlişkin Durum.....	91
3.5.1. Yasal Düzenlemelere İlişkin Gözlemler.....	91
3.5.2. Uygulamaya Yönelik Gözlemler.....	94
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	101
EKLER.....	113
EK 1 Kadınlarla Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşmesi	
EK 2 İstihdam Edilen Kadın ve Erkeklerin İşteki Durumuna Göre Dağılımı, 2000-2006 (%) (15 ve üzeri yaştaki nüfus)	
EK 3 2008 Yılı Kadın Akademik Eleman Dağılımı	

KISALTMALAR CETVELİ

AB	:	Avrupa Birliği
a.g.e.	:	Adı geçen eser
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
Bkz	:	Bakınız
BM	:	Birleşmiş Milletler
CEDAW	:	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (<i>Convention on the Elimination of All forms of Discrimination Against Woman</i>)
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	:	Çeviren
DİSK	:	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ECOSOC	:	Ekonomik ve Sosyal Konsey (<i>Economic and Social Council</i>)
ICESCR	:	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (<i>International Covenant On Economic, Social and Cultural Rights</i>)
UÇÖ (ILO)	:	Uluslararası Çalışma Örgütü (<i>International Labor Organization</i>)
INSTRAW	:	Kadının İlerlemesi İçin Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (<i>United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Woman</i>)
KSGM	:	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>)
s.	:	Sayfa
ss.	:	Sayfa
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:	Türk Ceza Kanunu

TMK	:	Türk Medeni Kanunu
TODAİE	:	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
UNIFEM	:	Birleşmiş Milletler Kadın İçin Kalkınma Fonu (<i>United Nations Development Fund for Woman</i>)
v.b.	:	Ve benzeri
v.s.	:	Vesaire
Yay.	:	Yayınları
yy.	:	Yüzyıl

ÖNSÖZ

Özellikle 19.yy.'ın ortasında önemli hale gelen kadının insan hakları anlayışının boyutuna dair merakım, yüksek lisans eğitimimin ilk yılında kadın haklarıyla ilgili yapmış olduğum bir araştırma sonucunda başladı. Çalışmanın temel aldığı konu olan uluslararası standartlar çerçevesinde Türkiye'deki kadın haklarına ilişkin mevcut düzenlemeler; varolan sorunların ele alınması ile hukuksal boyutunun vurgulanmasına dair analizlerden oluştuğu için konu hakkında araştırma yapacak olan kişilere yol gösterici niteliktedir.

Büyük bir istekle yürüttüğüm araştırmamda mezun olabilmenin ötesinde bilgi sahibi olmamı ve konuya bir araştırmacı bakış açısıyla farklı yönlerden bakabilmemi sağlayan, benden yardımlarını, desteğini, sabrını ve bilgisini esirgemeyen değerli tez danışmanım, hocam Doç Dr. Yücel ACER'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamın tamamlanması aşamasında değerli eleştirilerini esirgemeyen hocalarım Yrd. Doç. Dr. Soner KARAGÜL'e, Yrd. Doç. Dr. Kerem BATIR'a, Yrd. Doç. Dr. Ruhi GÜLER'e ve Yrd. Doç. Dr. S. Sami TAN'a teşekkür etmek isterim.

Eğitimim süresince maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme buradan teşekkür etmek vazifemdir.

Aslı ERDEMİR

Eylül 2009, ÇANAKKALE

GİRİŞ

Sadece fiziksel farklılıkları nedeniyle değil, kökleşmiş bazı sosyal anlayışlar nedeni ile kadınlar, yüzyıllardır karşı cinslerinin sahip oldukları bütün haklara sahip olamamışlardır. Bu “eşitsizliğin” ötesinde, ayrıca kadınlar, aslında sahip olmaları gereken temel hakların önemli bir kısmına da sahip olamamışlar ya da olmalarına izin verilmemiştir. Bu durumun halen birçok toplumda bir “sorun” olarak dahi değer bulmuyor olması ve tümünden görmezlikten geliniyor olması bir gerçektir. Tüm dünyada kadın haklarına ilişkin anlayışta gelişmeler gözlemlenmekteyse de, kadınların sahip olmaları gereken temel haklarının sağlanması sorunu, günümüzde varlığını büyük ölçüde devam ettiriyor gözükmektedir.¹

Bir kadının doğuştan sahip olması gereken vazgeçilmez, bölünmez ve devredilmez temel insan haklarının sağlanamaması ve tanınmış olan temel haklardan bazılarının ise kullanılmasına imkan tanınmamasının temelinde gelenek ve görenekler, yasalar, kültür, eğitim sistemi, polis, aile, eşler, akraba erkekler, erkek egemen bakış açısını kabullenmiş kadınlar gibi bir çok nedenin olduğu söylenebilir.

Bu genel durumun bir parçası olarak Türkiye’de kadın haklarına ilişkin mevcut durumun ele alınması birçok nedenle gerekli gözükmektedir. Türkiye genel olarak insan hakları ve demokratik değerleri kendi toplumuna hakim kılma çabasını sürdürürken, kadın haklarının bu kapsamda ne derecede değer gördüğü ve geliştirildiğinin incelenmeye ihtiyacı vardır. Türkiye özellikle Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik sürecinde bu gün evrensel hale geldiği kabul edilebilecek insan hakları ve demokrasi değerlerini daha fazla özümsemeye çalışmaktadır. Bu süreçte, kadın haklarının ne derece benimsenebildiği ve yaygınlaştırılabildiğinin ortaya konması gerekmektedir. Ancak böylelikle bir yandan kadın hakları konusunda sağlanan ilerlemeler öte yandan halen devam eden sorunlar ortaya konabilmiş olacaktır.

---

¹ DOHM, Hedwig: “Kadın Hakları ve Tarih; Tarihin İçinden Kadınların “Haksız Geçişlerinin” Haklı İsyanı mı? , Say Yay. , İstanbul, 1993, s.43.

Ancak, konu bir yönü ile daha ele alınmalıdır. Mevcut durumun ve sorunların tespiti yanında hakların hem hukuken hem de fiilen sağlanmasında karşılaşılan mevcut sorunların çözümüne ilişkin de önerilerin ortaya konması sürece katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de kat edilmesi gereken mesafeye ve ilişkin sorunların çözümüne dair görüşler özellikle uluslararası standartları ve uygulamaları esas almak durumundadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler (BM) çerçevesinde yapılan çalışmalar ve üzerinde anlaşılmış olan standartlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, Türkiye açısından bakıldığında Avrupa Konseyi ve AB çerçevesindeki standart ve uygulamalar da önemli bir yere sahiptir. Şüphesiz ki Türkiye’nin kendi öznel durumu da analizlere dahil edilmesi gereken önemli bir unsurdur. Varolan sorunların çözümüne ilişkin değerlendirmeler, Türkiye’nin kendi sosyal ya da başkaca unsurlardan bağımsız olamaz.

Çalışmada öncelikli olarak, birinci bölümde kadın haklarına ilişkin tarihsel gelişim, eşit haklar ve olanaklar etme mücadelesi ve günümüzde kadın haklarına ilişkin devam eden süreç içerisinde sorunlu yaklaşımlar açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde ise kadın haklarına yönelik oluşturulabilmiş uluslararası düzenlemeler ve bazı uygulamalar ortaya konacak, üçüncü bölümde ise daha öznel olarak Türkiye’deki kadın haklarına ilişkin düzenlemeler ve uygulamalar ortaya konmaya çalışılacaktır. Özellikle uluslararası standartlar çerçevesinde Türkiye’nin mevcut durumu, sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma, uluslararası standartlar ve uygulamalar ile Türkiye’nin kendi şartları çerçevesinde; Türkiye’deki kadın hakları meselesini ele alarak hem mevcut durumu tespit edip ışık tutmaya hem de sorunların çözümüne ilişkin öneriler getirmeye yöneliktir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI KAVRAMI BAĞLAMINDA KADIN HAKLARI ANLAYIŞININ GELİŞİMİ

İnsan hakları, insan olarak var olabilmemizin ve kendimizi gerçekleştirebilmemizin temelini oluşturan haklardır. Bu bağlamda insan hakları, ahlaki bir nitelik taşımaktadır. Çünkü en temel insani değerlerin korunması ile ilgilidirler. İnsan haklarının bu ahlaki statüsü, her zaman ve herkese karşı ileri sürdürebilmelerini sağlamaktadır. Kamu otoriteleri tarafından tanınmamış ve pozitif hukuk tarafından yer verilmemiş olsalar bile, hatta aykırı yasal düzenlemelere rağmen insan haklarını savunmak gerekmektedir. Yasaların temelinde hukuk, hukukun temelinde insan hakları, insan haklarının temelinde de adalet bulunmaktadır. Buna aykırı yasaların toplumsal meşruiyetinin olamayacağı açıktır.

Kadın hakları, insan hakları içinde, aynı niteliklere sahip haklar olduğundan insan haklarının gelişimi içerisinde ele alınması önemlidir. Bu bölümde anlatılacak olan insan hakları tarihsel gelişimi üzerinden; kadın haklarının gelişim süreci ve kadın-erkek arasında sosyal ve hukuksal alanda eşitlik açısından devam eden sorunlar üzerinde durulacaktır.

1.1. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları son yılların en önemli politik kavramlarından biridir. İnsan haklarının hangi haklardan oluştuğu sorusunun yanıtı çağdan çağa farklılık göstermiştir. Fransız Devrimi (1789) sırasında yayınlanan “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”, doğal hakları, ‘güvenlik’, ‘mülkiyet’, ‘baskıya karşı direnme’ ve

‘özgürlük’ adıyla dört hak olarak belirlemişti. Toplumsal yapıdaki gelişmeler, sonraki yıllarda yeni hak ve özgürlük kavramlarının ortaya çıkmasına neden oldu.²

İnsan haklarının ilk uluslararası koruma şeklini, kimisi ilkel kabilelerdeki kabile savunmasına ve bu kabileler arasındaki antlaşmalara dayandırırken kimisi de ilk denizasıırı ticaret antlaşmaları yani deniz ticaretinde korsan soygunlara karşı, devletlerin kendi hükümranlığı altında olan sularda garantörlük görevi yüklenmesine yol açan antlaşmalarla başlatmaktadır. Batıda kamu özgürlükleri konusunda İngilizlerin önemli bir yeri olduğu kabul edilmektedir. Bir takım kanun ve fermanlarla, İngilizler, daha 13. yüzyılın başlarında (1215 yılında), o zamanki kralları Yurtsuz John’a zorla kabul ettirdikleri *Magna Carta Libertatum* (*Büyük Özgürlük Fermanı*) ile kişi haklarının gerçekleşmesi yolunda ilk büyük adımı atarlar. Özgürlüklerin sınırı genişletilir; hükümdarın iktidarı bir kanunsal çerçeve içine alınarak onun, kişi hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi sağlanır.³

Genelde Magna Carta ile başlatılıp, daha sonra çeşitli İngiliz yasaları ile sürdürülen ve ünlü 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile pozitif hukuka geçen insan haklarının gelişiminde 12 Haziran 1776 tarihli Virginia Anayasası’nın girişindeki “Haklar Bildirgesi” (Bills of Rights), Amerikan Bağımsızlık Bildirisi de bu zincir içinde yer alır. Günümüzde ise insan hakları özellikle 1948 BM İnsan Hakları Bildirgesi ve Avrupa Sözleşmesi ile çağdaş bir anlayışa oturtulmuştur.⁴

İnsanın, sırf insan olmak sıfatıyla, doğuştan kimi hak ve özgürlüklere sahip olduğu ve devlet tarafından bunlara dokunulmayacağı yolundaki temel düşüncenin bir sistem olarak ortaya çıkışı 17. yüzyıla rastlar. Bunlar “bireysel haklar öğretisi”, “doğal hukuk” ve “toplum sözleşmesi” varsayımlarına dayanmaktadır. Buna göre insanlar, toplum yaşamına geçmeden önce tabiat halinde yaşamaktadırlar. Doğa ortamında tam ve sınırsız bir özgürlüğe sahiptirler.⁵ İnsan hakları, insan ailesine

2 UYGUN, Oktay: “Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları”, TODAİE İnsan Hakları Arş. Ve Der. Mrk. Yay. , Ankara 1996, s. 7.

3 TANİLLİ, Server: “Devlet ve Demokrasi/Anayasa Hukukuna Giriş”, Say. Yay. 6. Basım, İstanbul 1990, s.162.

4 TANİLLİ, Server, a.g.e. , s. 162.

5 KABOĞLU, İbrahim Ö. : “İnsan Hakları”, Çağdaş Toplum Değerleri, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay. , İstanbul, 1996, ss. 13-14.

mensup her bireyin, sadece ve sadece doğuştan, insanın insan olarak sahip olduğu haklardır.⁶ Dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal durum gibi hiçbir ayrım gözetilmeksizin, bütün insanların insanlık onurunun gereği olarak insan haklarına sahip olmaları gerekmektedir.⁷

İnsan haklarının doğuştan elde edilen, bölünmez, vazgeçilmez ve devredilemezliği ile bu hakların devletin gücüne karşı oluşları nedeniyle, insan hakları savaşımı da doğal olarak birey veya gruplarla devletlerarasında geçmektedir. Bunun iki yönü vardır; ya devletin bizzat kendisinden yani anayasası, hukuku veya görevlilerin uygulamalarından kaynaklanan fiillerden dolayı birey yada grupların azınlık hak ihlallerine uğraması; veya devletlerin bu tür eylemler karşısında vatandaşlarını korumakta başarısız kalması durumunda da devlete karşı bir hak savunması yapılmaktadır.⁸

İnsan hakları mücadelesi, insanların binlerce yıl bizzat devletlerin kendilerinden şiddet görmelerinden kaynaklanması (bunun en açık örneği Yahudilerin Naziler tarafından uğradıkları şiddet ve katliamlardır) nedeniyle devlete karşı olduğu, vatandaşa karşı devletlerin gücünü sınırlamayı hedeflediği belirtilmektedir. Böylece devletlerin gücü ılımlı ve sınırlı hale getirilmek istenmektedir. Dolayısıyla devlet insanlar üzerinde bir yapılanma olmaktan çıkıp insanlara yani sorumlu olduğu vatandaşlara hizmet eden bir yapı haline gelmektedir.

Kısaca insan hakları dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal durum gibi hiçbir ayrım gözetilmeksizin, bütün insanların yalnızca insan olmalarından dolayı insanlık onurunun gereği olarak sahip olmaları gereken hakların tümüdür. Ayrıca insan hakları, dokunulmaz, devredilemez ve vazgeçilmez nitelikte, kişiye bağlı haklardır. Devlet veya bir başka güç bu hakları keyfi olarak sınırlayamaz ve hiçbir şekilde ortadan kaldıramaz.⁹

Sonuç olarak, insan hakları devlet tarafından tanınsın veya tanınmasın, Anayasa ile güvence altına alınsın veya alınmasın, kişilerin, toplulukların, yurttaşların ve yurttaş olmayanların, kısaca tüm insanların kullanacağı temel hak ve

6 TANİLLİ, Server, a.g.e. s. 161.

7 UYGUN, Oktay, a.g.e. , s.6.

8 ÇAVUŞOĞLU, Naz : “İnsan Hakları” , İstanbul, 2000, Yapı Kredi Yay. , s.73.

9 UYGUN, Oktay, a.g.e. , ss. 6-7.

özgürlükleri içermektedir. Bir ülkede, yasaların hatta anayasanın tanımadığı, yasakladığı haklar bile insan hakları kavramının dışında değildir. Kişiler sırf insan oldukları için sahip olmaları gereken bu hakları, yasalara ve Anayasaya karşı dile getirebilir, onları talep edebilirler.¹⁰

1.1.1. Birinci Kuşak Haklar

İnsan hakları kavramı açıklanırken, gelişim evrelerine göre sınıflandırılabilir. Yapılan bu sınıflandırmada, insan haklarının tarihsel gelişimi sürecinde kişilerin doğuştan sahip olduğu veya çevre faktörlerinin etkisine göre (aile, arkadaş, okul, devlet vs.) şekillenen hakların önem sırasına göre düzenlenmiştir. Tarihsel gelişim açısından bakıldığında medeni ve siyasi haklar, birinci kuşak haklar olarak nitelenir. Ardından ekonomik, siyasal ve kültürel haklar, ikinci kuşak haklar olarak gelmektedir. Son olarak da, nitelikleri açısından farklılıklar gösteren üçüncü (yeni) kuşak haklar gelir.

Klasik haklar veya kişi özgürlükleri olarak adlandırılan bu kategori haklar, kronolojik olarak ortaya çıkan ilk temel insan hakları olduğu için bunlara birinci kuşak haklar da denmektedir. Sivil ve politik haklar genel olarak devletin, bireyin yaşam alanına müdahalesinin sınırlaması olarak kabul edilir. Yani devlet bazı alanlarda bireye karışmayarak bireylerin bu haklarla özel bir alana sahip olabilmeleri sağlanabilmektedir.¹¹

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne kadar olan sözleşme ve bildireler daha çok klasik haklar olarak adlandırılan birinci kuşak hakları kapsamaktadır. Birinci kuşak haklar ile ilgili uluslararası bağlayıcılığı olan ilk sözleşme Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'dir.

Birinci kuşak haklar olarak nitelenen medeni ve siyasal hakların hangi hakları ifade ettiğine bakıldığında, her ne kadar haklar listesi genişleme eğilimi gösterse de

¹⁰ UYGUN, Oktay, a.g.e. , s. 9.

¹¹ KABOĞLU, İbrahim Ö, a.g.e, s.17.

bu kapsamda ön plana çıkanları ismen belirtmek mümkündür. Bunların, yaşam hakkı, işkence ve kötü, insanlık dışı muamele veya cezaya uğramama hakkı, adil yargılanma hakkı, mülkiyet hakkı, düşünme ve düşündüğünü ifade etme hakkı, bilgi edinme hakkı, kendisiyle ilgili kararları alabilme hakkı, bedensel bütünlük hakkı, bir isim sahibi olma hakkı gibi hakların olduğu görülmektedir.

1.1.2. İkinci Kuşak Haklar

İkinci kuşak haklar, sosyal, ekonomik ve kültürel haklardır. Medeni ve siyasal haklar, doğal olarak gelişen toplumsal yaşamda açılan farklı uçurumları kapatmakta yetersiz kalmıştır. XIX. yy.’da eşitlik ve özgürlük herkese tanınmışsa da, bunlardan sadece küçük bir zümre yararlanabilmekteydi. Bu dönemde tanık olunan toplumsal sefalet, işçinin içinde bulunduğu güç koşullar, bunun en belirgin kanıtları olmaktaydı.¹²

Bu durum daha çok yığınsal istekler temelinde çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel hak taleplerine neden olmuştur. 1789 modeli haklar ve özgürlükler listesini bütün insanlara özgürlük sağlamak bakımından yetersiz kaldığı bu listeye yeni bazı haklar eklemenin gerekli olduğu görülmüştü. “Klasik” hak ve özgürlüklerin yanı sıra “sosyal ve iktisadi” haklar böyle doğmuştur.

Birinci kuşak haklar ile ikinci kuşak haklar arasındaki belirgin farklılıklardan bir tanesi devletlerden beklenen davranışlardır. Örneğin birinci kuşak haklarda devletlerden sadece negatif tutum beklenirken, ikinci kuşak haklar için pozitif beklentiler de vardır.

İlk kuşak haklarda devletlerden sadece bireylere müdahale etmemesi istenirken, ikinci kuşak haklar için devlet, artık bireyciliğin insafsız koşulları altında ezilen yurttaşların sefaletine seyirci kalamaz; ister istemez müdahalede bulunacak, yurttaşlara, hiç değilse en az geçim ve yaşama koşulları sağlamak için gerekli

---

¹² KABOĞLU, İbrahim Ö. , a.g.e. , s. 18.

önlemleri alacaktır.¹³ İkinci kuşak haklar, insanı içinde bulunduğu toplumsal ortam ve koşulları da göz önüne alarak hak öznesi yapmaktadır. Soyut özgürlük yerine eşitlik ilkesini öne çıkarmakta, insanların sahip oldukları özgürlüklerden yararlanabilmeleri için gerekli olanakları sağlamasına yönelik çaba sarf etmektedir. Bu hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesinde devletin konumu değişmekte, sosyal devlet anlayışı geçerli olmaktadır.¹⁴

Bu bağlamda, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR) önemlidir. BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.¹⁵ 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girmiş olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin içerdiği temel hak ve özgürlüklerin başlıcaları; bireylerin işsizliğe karşı korunması, sosyal güvence hakkı, iş edinme hakkı, eşit işe eşit ücret, kendisi ve ailesi insan onuruna yaraşacak şekilde yaşamını sürdürebileceği bir adil ve istenen bir ücretlendirme hakkı, çalışma saatlerinin makul bir süreye indirilerek ücretli dinlenme ve eğlenme gibi periyodik tatil hakkı gibi haklar yer almaktadır.¹⁶

Kültürel hakların da bu sözleşmeye dâhil olmasının nedeni, sözleşmeye taraf olan devletler tarafından alınacak önlemler sayesinde, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli görülmüş olmasıdır. Ayrıca bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden üretilcek çıkarları kabul etmektedirler.

Bunların yanı sıra kültürel haklar, kültürel yaşama katılmak, bilimsel gelişmelerden ve sonuçlarından yararlanmak, kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak gibi hakları kapsamaktadır.¹⁷

13 TANILLI, Server, a.g.e. , s.165.

14 KABOĞLU, İbrahim Ö. , a.g.e. , s.20.

15 Sözleşme metni için bakınız. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, Erişim Tarihi: 14.07.2009.

16 GÜRSES, Şeyda: "Dünyada ve Türkiye'de Kadın Hakları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.16 (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı).

17 http://www.tihv.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=716&Itemid=83, Erişim Tarihi: 15.07.2009.

1.1.3. Yeni (Üçüncü) Kuşak Haklar

Toplu haklar olarak ifade edilen üçüncü kuşak haklar, birey hakkı olmaktan ziyade toplulukların hakları olması açısından birinci ve ikinci kuşak haklardan ayrılmaktadır. Bu hakların temelini, insanın yaşamı, mutluluğu ve özgürlüğünün çevresinden soyutlanamayacağı, bazen bireysel hakların kendi ortamlarında olmayan bireyler için anlamsız ve imkânsız olacağı anlayışıdır. Bu anlamda kültürel çeşitliliklerin, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, barış gibi hakların insan yaşamında önemli olduğu ve bireysel hakların tekelinin bu anlamda artık kırılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu konuda örneğin kadınların annelik, üreme ve cinsellikle ilgili haklarının kullanımının sıkı sıkıya toplumla ilişkili olduğu ve bunun kırılmaması sonucunda kadınların birey olarak bunlardan yararlanmalarının mümkün olamayacağı varsayılır. Yine her insanın bir kimlik sahibi olma isteği sosyal bağlamda sadece bir birey olarak değil aynı zamanda bir etnik kimlik talebini de içermektedir.

Gelişmenin ve dünya kaynaklarının eşit dağılımı mümkün olmadığı sürece bireysel olarak tanımlanan pek çok hakkın özellikle yoksul ülkelerdeki insanların kullanımının gerçekleşmeyeceği vurgulanmaktadır.¹⁸

Savaş ortamlarında bireylerin yaşam haklarının kutsallığı söz konusu olamamaktadır. Her bir savaş binlerce milyonlarca insanın yaşamının sona ermesi, bedensel ve ruhsal bütünlüklerinin tehdit edilmesi, seyahat, düşünme, düşünmeyi ifade etme gibi hemen hemen bütün bireysel haklarının kullanımının imkânsızlaşması anlamına gelmektedir. Böylece, şimdi barış, gelişme, doğal kaynaklar üzerinde sürekli hâkimiyet, çevre, kültürel kimlik gibi haklar kolektif haklar olarak kabul edilmiş (uluslar, gelecek kuşaklar, azınlıklar) olan üçüncü kuşak haklar olarak doğmuştur.¹⁹ Vatandaşlık hakları, gelişme hakkı, şiddetten uzak bir

18 GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: “Anayasa Hukuku”, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997, s.18.

19 CLADEM- Latin America and Caribbean Committee for the Defense of Women’s Rights, “Human Rights for the 21st. Century Contributions to the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights from a Gender Respective, 1996, s.2.

yaşam ve barış hakkı, cinsel ve yeniden üreme hakkı, çevre hakları, bireylerin etnik ve ırksal aidiyet hakları gibi haklar da bu haklar arasında sayılabilmektedir.²⁰

1.2. Kadın Hakları Anlayışının Gelişimi ve Devam Eden Sorunlar

Bugün dünyanın pek çok ülkesinde kadınlar eşit haklar elde etme mücadelesinde ileri adımlar atmışlardır. Günümüzde güç kazanan kadın hakları anlayışı konusunda özellikle gelişmiş ülkelerde somut başarılar elde edilmiştir. Fakat XVII. yy. ve XIX. yy. arasında dünya geneline baktığımızda karşımıza çıkan veriler, henüz o dönemlerde sorunların çözümlenmekten çok uzak olduğunu göstermektedir. Bu noktadan yola çıkarak, birinci bölümde anlatılan insan haklarının tarihsel gelişimi ve buna paralel olarak da kadın haklarının ortaya çıkışı ve gelişimi anlatılmıştır. Bu kısımda ise kadınların eşit haklar elde etmek için verdikleri mücadeleler ve sosyal hayatlarında devam eden sorunların neler olduğu üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Eşit Haklar ve Olanaklar Elde Etme Mücadelesi

İnsanlık tarihi boyunca kadınlar ve erkekler ne yazık ki dünyayı eşit olarak paylaşmamışlar ve bu eşitsizliğin olumsuz sonuçları sadece kadınları değil tüm toplumu etkilemiştir. Kadınların toplumda eşit haklar elde etmek için başlattıkları mücadele Fransız devrimine kadar uzanır. Devrimin yerleştiği “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” kavramları kadın hareketlerinin de güç kaynağını oluşturmuştur.²¹ Bu sebeple “Sosyal Ağırlıklı Mücadele” ve “Kadınların Hukuk Savaşı” adlı başlıklarda kadına karşı ayrımcılık ve hukuki boyutuyla ilgili anlatımlar bulunmakta ve bunların uygulamaya sokulması ihtiyacının olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

---

²⁰ CLADEM, a.g.e. , s.2.

²¹T.C. KSSGM, 1996.

1.2.1.1. Sosyal Ağırlıklı Mücadeleler

Kadınların hak mücadelesi XVII. yy.'dan itibaren başlatılmaktadır. İnsan haklarının aslında erkek hakları olduğunu kadınlar daha başında fark etmişlerdir.²² Ancak, cinsel ve toplumsal hayata ilişkin tabulara karşı verilen mücadelenin etkin olabilmesi için XIX. yy.'ın ikinci yarısını beklemek gerekmiştir.²³ Batılı kadınlara yurttaşlık hakları ve bunlara eklenen analığı özgürce seçebilme haklarından oluşan insan haklarının tanınması için bir buçuk yüzyıldan fazla süre gerekmişti.²⁴ Yani kadınların hak mücadelesi insan haklarının ortaya çıkıp ve tartışıldığı aynı süreç (XVII. yy. ile XIX. yy. arasında) rastlamaktadır. Bu rastlantı, değişen toplumsal koşullar, sorunlar ve bunların oluşturduğu bir farkına varışın bir parçası olmuştur.²⁵

Bunun sonucunda kadın hakları mücadelesinde, bu iki yüzyıl arasında, kitlesel bir şekilde ve özellikle sosyalist işçi hareketlerinden de etkilenerek bir artış yaşanmaktadır. Bu kitleselleşme o dönemdeki oy hakkı savaşımı olan “suffragette” hareketinde yoğunlaşmıştır. Bu mücadele Büyük Britanya’da sokak eylemleri, hatta şiddet olaylarına karışarak - örneğin, vitrin camları da indirilmek suretiyle – sürdürülmüştür. Amerika’da kadınlar, yarım yüzyıllık sessizlikten sonra, 1840’ta, köleciliğe son vermeyi amaçlayan hareketle birlikte oy kavgasını yeniden başlatmışlardır. 1848’de “Kadın Hakları Sözleşmesi (Woman’s Rights Convention)”, 1850’de de “Ulusal Kadın Seçme Hakkı Sözleşmesi (National Woman Suffrage Convention)” toplantılarını düzenlenmiştir ama bu çabalar sonuçlarını ancak iç savaştan (1862-1865) sonra vermiştir.

Köleciliğe son verilmesinden (1866) üç yıl sonra Wyoming Eyaleti kadınlara oy hakkını tanıyan ilk federe devlet olmuştur ve onu bir yıl sonra Utah Eyaleti izlemiştir. 19. Yüzyıl’ın sonunda otuz altı eyalette oy hakkı dernekleri kurulmuştur ama bütün kadınlara oy hakkı tanıyan bir anayasa değişikliği yapılmamıştır. Bu

22 BERKTAY, Fatmagül: “Kadının İnsan Hakları, Bank-Sen’in Konferansından” , Bank Haber Dergisi, Mart 1995, s.11.

23 BENDASON, Ney: “Başlangıçtan Günümüze Kadar Kadın Hakları” , İletişim Yay. , İstanbul, 1985, s.37.

24 BADINTER, Elisabeth: “Biri Ötekidir” , Çev. Şirin Tekeli, Afa Yay. , İstanbul, Şubat 1992, ss. 164-165.

25 BENDASON, Ney, a.g.e. , s.37.

değişikliklerin yapılması için 1919'u beklemek gerekecektir. Ve gereken değişiklik 1920'de yürürlüğe girecektir. 1920'lerde alınan oy hakkı ve diğer bazı haklardan sonra bir duraklama dönemi yaşanmıştır. Kadın hakları savaşımını besleyen kaynakları daha öncesine dayandırırken özellikle 1789 Fransız İhtilali döneminde Olympe de Gouges'in Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi nedeniyle giyotine gönderilmesi bu savaşımında en önemli olayların başında gelmektedir.²⁶

Fransa'da, krallığa karşı verilen savaşta kadınlar etkin bir rol oynamaktaydılar. Çünkü onlar da kavuşulacak olan özgürlükten kendilerine düşen payı almayı ummaktaydılar. Ama umduklarını bulamamışlardı. İhtilalden sonra kadınların insan temel hak ve hürriyetlerinden yararlanmaları engellenmesi nedeniyle Olympe de Gouges bu bildirgeyi kaleme almak zorunda kalmıştı. Bu bildirge, insan haklarının kabulü konusunda dönüm noktası sayılan Fransız İhtilali'nde bile, kadınların insan haklarının reddine karşı bir başkaldırı ve en açık hesaplaşma olmuştur. Çünkü başkaldıranlar giyotinle cezalandırılmıştır.²⁷ Ayrıca Olympe de Gouges'un Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ndeki yer alan (1791) "kadın özgür doğar ve erkekle eşittir", "dernek kurmanın amacı, kadın ve erkeklerin doğal haklarını korumaktır", "bu haklar, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve her şeyden önemlisi baskıya direnmelidir" ifadeleridir. Bu güne gelindiğinde kadınların haklarına ulaşmak için alması gereken daha çok yol olduğu görülmektedir.²⁸

Fransa'da, insan ve yurttaş haklarından ve eşitlikten söz edilirken, bir taraftan da bu örnekte olduğu gibi kadınlara hak tanıma konusunda en bağınaz tutumu takınan ülke olma unvanını da elinde tutmuştur. İhtilal'in 3. yılında Konvansiyon Meclisi'nin kararnamesinin 3. maddesinde "aksine bir emre kadar tüm kadınlar evlerine çekileceklerdir" denilmiştir. Bu kararnamenin duvarlara asılmasından bir saat sonra sokaklarda beşten çok sayıda kadın bir arada görülürse silahlı kuvvetler tarafından dağıtılacak ve Paris'te kamu güvenliği yeniden kurulana kadar tutuklanacaklar kararı alınmıştır.²⁹

---

26 BADINTER, Elisabeth, a.g.e. , ss. 164-165.

27 BERKTAY, Fatmagül, a.g.e. , 1995, s. 10.

28 BADINTER, Elisabeth: a.g.e. , s. 304.

29 BERKTAY, Fatmagül, a.g.e. , 1995, s. 11.

Kadınlara oy hakkı kullandırma konusunda da Fransa, Avrupa’da en tutucu davranan ülkelerden olmuştur. Özellikle 1870-1880 yılları arasında yeniden başlayan oy hakkı mücadelesi feminist harekette oldukça yalnız bir kadın olan ve emniyet müdürlüğüne gönderdiği “oy vermediğime göre, vergimi de ödemiyorum” diyen bir mektupla ünlenen Hubertine Aucler’in payı büyük olmuştur. Oy hakkı Fransa’da ancak 21 Nisan 1944’de General De Gaulle’ün geçici hükümetince kabul edilmişti.³⁰

Eski tarihlerden beri kuşaktan kuşağa çok dikkatli bir şekilde aktarılan, sözlü hukukun yanında, tarihin en eski çağlarından itibaren kadınlarla ilgili kararlar alınıp, yavaş yavaş yazılı belgelere de geçirilmişlerdir. Örneğin, en eski kanunlardan olan Hamurabi Kanunları’nda, kadınların durumu yazılı olarak da ele alınan ve Güneş Tanrısı Hameş tarafından yazılan ve 283 maddeden oluşan bu metinde evliliğin düzenlenmesi ve kadınların doğurganlıklarıyla ilgili maddeler de vardır. Buradaki emre göre her kadın, karı, kuma ya da carıye (köle) olsun, çocuk doğurmalıdır. Çocuğu olmayan kadın drahoması ve uygun bir tazminat verilerek boş düşürülmüştür. Kadın kısırsa ve boşanmak istemiyorsa kocasına çocuk doğurabilecek bir köle bulabilmektedir.³¹

Ortaçağda en kötü konumuna ulaşınca “kadın insan mıdır, değil midir?” veya “kadının ruhu var mıdır?” tartışmaları yapılabilecek derecede vahim bir duruma geldiği görülmektedir. Yapılan tahminlere göre 1450 ile 1750 yılları arasında 1 milyondan fazla kadın Tanrı adına öldürülmüştür. Alınan her karar Tanrı adına alınmıştır, Tanrı adına öldürülmüştür.³²

Endüstrideki ucuz iş gücü isteği, iş piyasasının kapılarını kadınlara açmıştır. Vasıflı işgücüne gereksinim olduğundan eğitim teşvik edilmiş ve kadınlar teknik üniversitelere kabul edilmeye başlanmışlardır.³³ Eğitimi ise örgütlenme dönemi izlemiştir. Bu süreç buradan başlayarak toplantılara ve örgütlenmelere kadar uzanmıştır.³⁴

30 BADINTER, Elisabeth: a.g.e. , s. 166.

31 BENDASON, Ney, a.g.e. , s. 20.

32 Hürriyet Gazetesi, 2 Haziran 1998, s.7.

33 DAVIES, Miranda: “Üçüncü Dünyada İkinci Cins” , Çev. Nesrin Arman, Pencere Yay. , İstanbul, Ekim 1983, s.112.

34 MILLET, Kate: “Cinsel Politika” , Payel Yay. , 2.Baskı, İstanbul, 1987, s.132.

Kadının kendi hakkını arayış mücadelesinin en önemli adımlarından bir tanesi de Seneca Falls toplantıları ve deklarasyonudur. Bir anlamda, Amerika’da kadın hareketi resmen 19-20 Temmuz 1848 günlerindeki Seneca Falls Kongresi’nde başlamıştır. Bu bildiride ve ülkenin çeşitli yerlerinde başlayan kadın hakları kongrelerinde istenilen reformlar, kazançlarını denetlemek, mal sahibi olabilmek, eğitim görebilmek, boşanabilmek, çocukların vesayetini alabilmek ve en çok da oy kullanabilmek haklarıydı.³⁵

Seneca Falls Deklarasyonu’nun en büyük önemi, yüzyılın ortasında “kadın haklarını” açıkça temsil etmesidir. Seneca Falls Deklarasyonu’nun öğretici yanı ise, evlilik kurumu ve kadınlar üzerindeki yaralayıcı etkileriydi; evlilik kurumu kadınların mülkiyet hakkını almaktaydı. Eşleri ekonomik ve ahlaki olarak kocalarına bağımlı kılmaktaydı.³⁶

Sonuç olarak kadının evlilikteki kötü statüsü Seneca Falls’ta tartışılmıştı. Profesyonel sahalarda olduğu gibi eğitim kurumlarındaki eşitsizlikten de şikayet edilmiştir. Onlara göre, kar getirici işler, zenginlik ve fakirliğe giden yollar (tıp, hukuk, ve din) kadınlar için ulaşılmazdı. Bu nedenlerle bazı feministler, kadının eşit şekilde eğitimden yararlanmasını çok önemsemekteydi. Örneğin, Woollstonecraft kadın ve erkeğe aynı eğitim olanaklarının tanınmasının önemi üzerinde durmaktadır. Ona göre mevcut eğitimin de pekiştirdiği kadının erkeğe göre tanımlanmasının devam etmesi halinde, kadın sorunu hep var olmaya devam edecektir.

Kadınların hak mücadelesinin önünde değişik engeller vardı. Daha önce heyecanlı başlayan ama daha sonra yavaşlayan mücadeleye neden olarak; kadınlar ezilmekten kurtulamamışlardı. Cinsel sınıflama şekli devam etmekteydi. Kadın haklarına karşı doğan tepki yüzünden, kendi sorunları çevresinde örgütlenmekten hala korkmaktaydılar. Kadın hareketi uzun yıllar boyunca yasal engellerle savaşımıştır. Yani ülkelerin hukuk düzenlerinde kadınların insan haklarından yararlanmalarını anayasal olarak, hukuken yasaklayan veya engelleyen engeller vardı. Örneğin daha çok, oy hakkı, eğitim kurumlarına kabul edilme, çalışma, eşit işe eşit ücret, boşanma, çocukların vesayetini alma, mirastan pay sahibi olma, iş yeri

35 MILLET, Kate, a.g.e. , s.134.

36 DAVIS, Angela: “Kadın Irk ve Sınıf”, Çev. İnci Çelikler, Sosyalist Yay. , İstanbul. 1994, s.67.

açma, örgütlenme gibi hukuken alı konulan bu tür yasal engeller ile mücadele edilmiştir.³⁷

Seneca Falls Deklarasyonu’nun ilanından 9 yıl sonra kadınlar iş yaşamındaki ayrımcılık ve baskıya karşı büyük bir savaş vermişlerdir. 8 Mart 1857’de kadınlar Amerika’da sokakları işgal etmişler ve “eşit işe eşit ücret” sloganıyla greve gitmişlerdir. Bu gösteriler sırasında onlarca kadın yaşamını yitirirken kadının insan hakları tarihinde bir simge olan, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü de, ne yapabileceklerinin bir göstergesi olarak miras bırakılmıştır.

Kadının insan hakları 1970’lerde BM sözleşmelerine girmeye başlamıştır. Ve daha sonra da bu tarih 1975 yılında BM tarafından da resmen Dünya Kadınlar Günü olarak ilan edilmiştir. BM tarafından savunuculuğu yapılan insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili düşünceye yol gösteren önemli prensip ise evrensellik olmuştur. Tarihsel, kültürel ve dinsel farklılıklar göz önüne alınırken, kendi politik, ekonomik ve kültürel sistemlerine bakılmaksızın kadın haklarını da içeren insan haklarını, korumak ve geliştirmek her devletin görevi haline gelmiştir. Bu prensiplerin geçerliliği 1993’te birbirine bağımlılığı, bölünmezliği ve evrenselliği en son Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda kabul edilen Hareket Programı’nda onaylanmıştır.³⁸

1993 yılında Viyana İnsan Hakları Zirvesi’nde kabul edilen kadının insan hakları kavramı, Pekin’de BM 4. Kadın Konferansı’nda bir kez daha onaylanmıştır. Kadının insan hakları, bir kadının bir birey olarak görülmesi ve kabul edilmesi, kendi adına karar vermesi ve davranma kapasitesi ile bütün kaynaklara ve sosyal, ekonomik ve politik desteğe adil olarak kabul edilmesi için kolektif haklardır.³⁹ Bu haklar, insanların doğuştan sahip olmaları gereken, insan hakları olarak derlenen,

---

37 FIRESTONE, Shulamith: “Cinselliğin Diyalektiği”, Çev. Yurdanur Salman, Payel Yay. 2.Basım, İstanbul, Mart 1993, s.40.

38 UN, “Human Rights, Discrimination Against Women; the Convention and the Committee” , Fact sheet 22, s. 4.

39 ASHWORTH Georgina: “Women and Human Rights”, Asia Pasific Forum on Women Law and Development, 1990’dan aktarma, CHANGE, 1993, s. 3.

tanımlanan ve sözleşmelerde, çeşitli anayasa ve hukuk sistemlerinde güvence altına alınan haklardır.⁴⁰

1.2.1.2. Kadınların Hukuk Savaşı

Doğal haklar hukukundan, insan hakları ve kadının insan hakları hukukuna kadar geçen mücadelede kadınların yolunu kesen en önemli engellerden bir tanesi, Ortaçağdaki dinsel kurumlar olmuştur. Doğal hukuk teorisi de XVII. yy.'a kadar tanrının kutsal yasası olarak kadının insan mıdır, değil midir tartışmalarını yürüten ortaçağ filozoflarınca aktarılmıştır. O zamanlar, insan, homo kavramının, insanın yapıldığı şey olan humustan geldiği kadının ise humustan değil Adem'in kaburgasından yaratıldığı için insan sayılamayacağı savunulmaktaydı. Dinsel kurullar kadının ruhu olup olmadığını tartışmaktaydılar.⁴¹ Kilise, kadınların erkek himayesinden çıkmaması için, tanrı adına gözcülük etmektedir; en güçlü silah: günah bağışlama, aforoz etme yetkilerini erkeğin eline teslim etmiştir ve bu nedenle o dönemden bu güne, değişik oranlarda, yasalar hep dine dayandırılmış ve halen de bu devam etmektedir.⁴²

Kadının bir hukuk kişisi olamayacağını ifade eden bu uç anlayıştan günümüze gelene kadar bir hukuk mücadelesi de yaşanmıştır. Kadının insan hakları tarihçesine baktığımızda, bu hukuk savaşının başında, kadınların oy hakkından başlayarak,⁴³ ev dışında çalışma, okula gitme, eşit işe eşit ücret, evlenme, boşanma, meslek seçme gibi yaşamın her alanında kendi isteklerini vurgulayarak bunlara hukuki bir zemin oluşturmak için değişik ülkelerde değişik mücadeleler vermeleri anlatılmaktadır. Bu mücadeleler ilk dönemlerde bireysel olarak yapılırken, sonraları birkaç öncü kadın, küçük örgütlenmeler ve daha sonraları ise kitlesel katılımlı

40 ROWBOTHAM Sheila: "Kadınlar Direniş ve Devrim", Çev. Nilgün Şarman, Payel Yay. , İstanbul 1994, s. 18.

41 BERKTAY, Fatmagül: "Kadın İnsan mıdır? Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak", Pencere Yay. , 2. Baskı, İstanbul, Ocak 1994, s.73.

42 BEAUVOIR, Simone de: "Kadın 3-Bağımsızlığa Doğru" , Çev. Bertan Onaran, Payel Yay. , 2.Baskı, İstanbul, Temmuz 1970, s.43.

43 I. Dünya Savaşı'ndan 1920'lere kadar, 21 ülkede kadınlara oy hakkı tanınmıştır. KAYHAN, Fatma: "Feminizm", İstanbul, 1999, BDS Yayınları, ss. 26-27.

gösteriler olarak kendini göstermiştir.

Bu mücadeleler sonucunda devletler, artık bazı şeyleri yaparken kadınların tepkilerini veya desteklerini hesaplamak durumunda kalmaktadırlar. Eşitlik mücadelesi kadınların gündemini işgal etmeye devam ederken, devletler de kadınların yer almadığı siyasal alanda yaşadıkları kötü deneyimleri görebilmiş ve artık kadınların hak taleplerini aynı zamanda da demokrasilerin vazgeçilmez bir ilkesi olarak kabul etmeye başlamışlardır. Çünkü ülkelerin ve demokrasilerin gelişmişlik düzeyi onların kadınların konumuna ilişkin düzenleme ve uygulamaları ile belirlenen bir hale gelmiştir. Kadının durumu burada bir nevi değişken bir yapı görevini görebilmektedir.

Dünya'nın neresine bakılırsa bakılsın, kadının konumunun aşağı ve kötü olduğu yerlerde toplum içinde de şiddet, yoksulluk ve savaşlar hüküm sürmekte, yani toplumsal bir barıştan söz edilememektedir. Bu anlamda kadın sorununda iyi bir aşamaya gelen ülkelerde toplumsal gelişmişlik anlamlıdır ve bunun önemini kavrayan bu ülkeler, bu konumu daha da ilerletmek için daimi bir çaba içerisindeyler. Bu konuda Norveç iyi bir örnek oluşturmaktadır. Norveç'teki anlayışa göre kadınlar, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi için harcanan çabaların önemli hedefidirler. Ayrıca Norveç, eğitim kurumlarından hukuk alanına kadar kadına ilişkin insan haklarını yerleştirmiştir.⁴⁴

Günümüzde de kadın hakları hareketleri, bugün dünyanın en gelişmiş ülkeleri olan Avrupa ülkelerinde olsun, ya da en yoksul Afrika ülkelerinde olsun mücadelelerine devam etmektedirler.⁴⁵ Kadınlar isteklerini hukuki boyutlara taşıyabilmek için bunu çok fazla önemsemişlerdir. Var olmayan yasaları var etmek ve bunları uygulamak, var olan ayrımcı yasaları yok etmek için hukuk savaşı vermişler ve vermektedirler. Kadınlar, kendi yaşamlarını düzenleyen, özellikle medeni yasaya karşı duyarlılıklarını sürdürmektedirler. Onlar için, bir medeni yasa bir toplumsal ilişkidir ve olabildiği kadar gelişmeye, yaşama biçimlerine uymalı ve

44 ASHWORTH, Georgina, a.g.e. , s.5.

45 MITCHELL, Juliet, OAKLEY, Anna: "Kadın ve Eşlilik" ,. Çev. ve Haz. Fatmagül. Berktaş, Pencere Yay. , 2. Baskı, İstanbul, Ocak 1992, s. 49.

belli ölçüde bir değişikliği ifade etmelidir.⁴⁶

Kadınlar bir taraftan ayrımcı yazılı hukuk maddelerine karşı hukuki bir savaş yürütürlerken, diğer taraftan da çevrelerinde güçlü olan sözlü/geleneksel hukuktan da kurtulabilmek için bireysel ve kitlesel mücadeleler vermektedirler. Hindistan’da çeyiz ölümlerine, Afrika’da kadın sünnetine, Arap yarımadasında peçeye, başka bölgelerde başlıkla satışa, aile içi şiddete, tecavüze, tacize, ekonomik şiddete vs. karşı duruşlarını sürdürmektedirler. Bütün bu alanlarda gerçek bir başarıya ulaşmamış olsalar bile mücadele ve dayanışma gibi öğrendikleri çok önemli kazanımlar vardır. Ancak belirtmek gerekir ki, kadınların haklar elde etme mücadelesi Avrupa ve Amerika’da ortaya çıktıktan sonra dünyanın diğer coğrafyalarına bire bir aynı özelliklerle yayılmamıştır. Her ülkenin kendi koşullarına göre şekillenmiş ve hemen her kesimden kadın, yaşadığı kadın sorununu kendi yaşadığı noktadan ele alarak dillendirmiştir.⁴⁷

1.2.2. Günümüzde Kadın Haklarına İlişkin Devam Eden Sorunlu Yaklaşımlar

Kadınların, yazılı olmayan veya yazılı olan kanunların yanı sıra çalışmasını engelleyen bir güç olarak ataerkil kültür; dil, din ve kadınların hareketlerini kısıtlayan hukuki, kültürel ve ekonomik engellerden de güçlü olan toplumsal tabular bulunabilmektedir.⁴⁸ Bu nedenle, yasalar önündeki soyut bir eşitliğin varlığı kadınlar için tamamen yararsız olamamakla birlikte ancak pratikte bütün sorunları çözememektedir. Bu sebeple süregelen sorunlu yaklaşımların neler olduğuna dair anlatım aşağıdaki bölümlerde yapılacaktır.

46 HALIMI, Gisele: “Hapsedilmiş Kadın”, Çev. Feyza Tulga, Broy Yay. , İstanbul, Ekim 1990, s. 110.

47 ÇAKIR, Serpil & EDİZ, Zerrin: “Kadın Örgütleri”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: IV, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, ss. 357-358.

48MILLET, Kate, a.g.e. , s.133.

1.2.2.1. Genel Yaklaşımsal Sorunlar

İngiltere’de 1832 yılında seçimlerde kadınların oy kullanmasını yasaklayan ilk yasa yayınlanmıştır. 1877’de Birinci Sendikalar Kongresi’nde, kadının yerinin evi olduğu, erkeğin görevinin de kadını korumak ve gelirini sağlamak olduğu geleneği savunulmuştur.⁴⁹

Kürtaja karşı ilk yasa 1803’te çıkmıştır. Gebeliğin ilk on dört haftası içinde çocuk aldırmanın cezası ömür boyu hapti. Geleneksel sözlü hukukun açık bir şekilde kadınları bu alanda yasaklamasının nedeni, muhtemelen kadınların çok eski tarihlerden itibaren, istemedikleri gebelikleri sonlandırmaya çalışmalarıdır. Bu çabalara sözlü hukuk başa çıkamadığı zamanlarda yazılı hukuk maddeleri destek olmuştur.⁵⁰

Sözlü geleneksel hukukun denetleme gücünün bir şekilde zayıflaması nedeniyle, denetlenmesi gerektiği düşünülen kadınların haklarını kullanamamasının nedeni olarak siyasal yapılar ve hukuksal düzenlemeler gösterilebilir. Siyasal kurumlar, yasaklamalar ile kadının siyasal katılımını sınırlandırırken,⁵¹ hukuk bu yaklaşımları yasalarla pekiştirmiştir. Örneğin daha önceki Türk Medeni Kanunu’nun aileyi, başında reisi olan hiyerarşik bir yapı olarak belirleyip, bu reisliği de erkeğe vermesi gibi.⁵²

Kadınlara karşı dinsel ve geleneksel bakış açısının, günümüzde pek çok ülkenin hukukunun da temelini oluşturmaktadır. Dolaylı ya da direkt olarak hukuk sistemi içerisinde uygulanmaktadır. Mirasta farklılık, cinsiyet ayrımcılığı yapan aile yasaları ve erkeğin cezalandırma hakkı gibi erkek şiddetini koruyan hukuksal prensipler bulunmaktadır. Özellikle önemli olan bir konu da, kadınların ekonomik

49 COOTE. Anna, GILL, Tess: “Women’s Rights”, A Practical Guide, Penguin, 1974, s.16. Aktaran J. Mitchell “Kadın ve Eşitlik”, Juliet Mitchel ve Ann Oakley, “Kadın ve Eşitlik”, PencereYay. Çev. ve Hazırlayan Fatmagül Berktaş, 2.Baskı İst.Ocak1992,s.28.

50 COOTE. Anna, GILL, Tess, a.g.e. , s.28.

51 Örneğin, Türkiye’de bir zamanlar kadınların kaymakam olamaması gibi.

52 Eski Türk Medeni Kanunu: Madde 186.

açından erkeğe bağımlı oldukları yolundaki sosyal eşitsizlik ve kültürel inançlardır.⁵³ Çağdaş hukuktaki soyut eşitlik kavramının kadınların gündelik pratik yaşamlarında geçerli olmadığı ve bunların erkek egemen bir mantığa sahip hukukçuların yorumlamalarına açık olduğu, onlara geniş hareket kabiliyeti tanıdığı bilinmektedir.⁵⁴

Yukarıda belirtilen kadınların hukuk mücadelesi sonucunda temel haklarını ülkelerin yasal sistemlerine koymayı başardıktan sonra kendilerini şaşırtan başka bir engel ile daha karşı karşıya kalmışlardır. Bir yandan temel yasal özgürlüklere sahipken aslında ellerinde çok az şey olabilmektedir. Örneğin, eğitim alanında kendilerine fırsatlar açıktır fakat eğitimle elde ettiklerini kullanamıyor olabilmektedirler. İstedikleri giyim özgürlüğüne, cinsel özgürlüğe kavuşmuşlardır oysa hala cinsel bakımdan sömürülüyor olabilmektedirler.⁵⁵

Sonuçta kadının temel bazı haklarının hukuken tanınmasını engelleyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Bir başka sorun ise, temel hakların hukuken tanındığı toplumlarda, az ya da çok değişen oranlarda, gelenekler ve dini anlayışların, hukuken tanınmış hakların fiilen kullanılmasını engellemeye devam etmesidir. Nihayetinde, birçok toplumda, haklar açısından ya da hakların kullanılması açısından kadın ile erkek arasında devam eden bir eşitsizliğin varlığına yol açılmaktadır.

1.2.2.2. Eşitlik Kavramı ve İlişkin Sorunlar

Eşitlik kavramı kadınların haklarının sağlanmasında tek ve yeterli bir ölçüt olmasa da önemli bir ölçüt durumundadır. Eşitlik ölçütünün yetersizliğinin göstergesi, kadınların kendilerine ait koşullarının bulunuyor olmasıdır. Eşitlenmenin, haklar açısından erkeklerle aynı düzeyde olmanın kadınları hala ikinci planda bırakması muhtemeldir.

53 HEISE, Lori: The World Watch Dergisinde 2 Temmuz 1989 tarihinde yayınlanan bir makalesinden derlenen “ Kadınlarla Yönelik Şiddet” aktaran MARSHALL, Tim: “Hükmeden Erkek Boyun Eğen Kadın”, Çev. Güliden Şen, Altın Kitaplar. İstanbul, 1997, s. 172.

54 Kayseri’deki bir olayda bir kadın sadece taksiyle eve geldiği için kocası tarafından zina ile suçlanmış, mahkeme de bunu bir boşanma nedeni olarak kabul etmiştir SAYMAN, Yücel: “Türk Hukukunda Kadın Cinselliği” , Der. Necla Arat, Say Yay. , İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları,1993, s.12.

55 FIRESTONE, Shulamith, a.g.e. , s.41.

İnsanın sadece biyolojik bir varlık olarak ele alınmaması gerektiği aynı zamanda sosyolojik olarak kültürel bir yaratık olduğu kabul edilmektedir.⁵⁶ Biyolojik olarak kadının zayıflıkları olduğu kabul edilse bile sosyolojik olarak bu böyle bir eşitsizliğin kabul edilmesinin gerekli olduğu varsayılmaz. Bu anlamda eşitliğin kimler tarafından nasıl algılandığı veya nasıl algılanmak istendiği önemlidir.

Pek çok ülkenin yasasında “eşitlik” kavramı yer alır. Bu yasalara göre kadın ve erkekler yasalar önünde eşit haklara sahiptirler.⁵⁷ Bu nedenle bu kavram bu haliyle özellikle 1789 Fransız Devrimi’yle temel bir kavram olarak oturmaya başlamıştır. Doğal olarak bu kavramın içinde kadınlar, diğer bazı kesimler gibi yer almamaktaydı. Bu nedenle daha önce de söz ettiğimiz kadınların da vatandaşlık haklarından yararlanmasını isteyen Olympe de Gouges’in giyotine yollanması buna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Daha sonra gelişen kadın hareketi ve biraz da değişen sosyo-ekonomik koşulların bir sonucu olarak, kadınlar bir sözcükle çok göstermelik olarak sözleşmelere ilave edilmişlerdir. Bu da doğal olarak “ancak yasa önünde eşitlik anlamına gelebilir” di.⁵⁸ Çünkü gerçek anlamda bir eşitlik, mevcut liberal sistemlerde insanların rekabetindeki serbestliktir. Koşullarına bakılmaksızın herkes bir şeyleri yapmak için eşittir. Bu anlayışa göre “her birey kendisi için en iyi olanı yapar”. Bu “güçlü olursan kazanırsın!” ın başka bir şekilde anlatımıydı. Böylece kitlesel olarak her açıdan - ekonomik, eğitim ve iş alanlarına kabulde, gelenek, görenek, hukuk karşısında - güçsüz bırakılan kadınların, mutlak bir yenilgisiyle sonuçlanması şaşırtıcı olmayabilir.⁵⁹

Kadın hareketi savunucuları kadınlara karşı ayrımcılığın çok iyi bir şekilde kamufle edildiği hukuk sistemleri ve bunu mümkün kılan yasalara, yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Çünkü kadınların farklılıklarını ele almadan kullanılan eşitliğin, onlara bir eşitlik sağlamak yerine zarar verdiği düşünülmektedir. Birinin ötekinden farklı özellikleri (ve hakları) olması, birinin, ötekinin yapamadığı birşeyi

56 SEGAL, Lynne, “Gelecek Kadın mı?”, Çev. Suğra Öncü, Afa Yay. İstanbul, Ocak 1990, s. 65.

57 HAUSER, Ellen: “Feminizm Üzerine Devrimden Sonra Yeni Bir Kadına İhtiyacımız Var mı?”, Dünya Solu Dergisi, No.6, Güz 1990, s.95.

58 BERKTAY, Fatmagül, a.g.e. , 1994, s.66.

59 BERKTAY, Fatmagül, a.g.e. , 1994, s.66.

yapabiliyor olması bir karşıtlık değil, birinin ötekine göre değerini etkilemeyen karşılıklı bir alışveriş olarak görülebilir.⁶⁰

Bu nedenle pek çok yasa hukuk kitaplarında, hatta uluslararası insan hakları sözleşme, bildirge ve kararlarında dil, cinsiyet temelin de eşitlik vurgusu yapmakla beraber, kadınların özgül koşullarını göz önüne almadıkları için eksik kalabilmektedirler. Bu eşitlik kavramı gerçek anlamda bir cins olarak kadınların konumlarını değiştirememiştir. Bir cins olarak kadınların maruz kaldıkları şiddet ve ayrımcılığı tam anlamıyla tahlil etmediği ve dolayısıyla çözüm üretmediği için yeterli olamamaktadır. İşte kullanılan eşitlik kavramının anlamsal kontrolü burada önem kazanmaktadır.

Bu nedenle, çeşitli uluslararası insan hakları belgelerine rağmen kabul edilme ihtiyacı hissedilen Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) önsözünde, ayrı bir sözleşmeye gerekçe olarak, eşitliğin mantığı eşit olmayan durumlara eşit muamelenin adaletsizliğini ortadan kaldıramayacağı olarak ifade edilmiştir.⁶¹

Gelişmiş batı ülkelerindeki kadın hareketlerinin verdiği mücadele ile elde edilen kazanımların dışında, dünyada kadınların lehine gerçek anlamda, yani pratik yaşamlarında değişen çok şey olmamıştır. Mesela, genel bilgiler dahi göstermektedir ki bazı toplumlarda kadınlar hala satılmakta, hala bedenleri üzerinde bir söz söyleme hakkı bulunmamakta, hala istemedikleri evlilikleri yapmaya zorlanmakta, hala eğitimde en az payı almakta, hala namus cinayetleri adı altında öldürülmekte ve sağlıkları en kolay tehlikeye atılan kesim olmayı sürdürmektedirler.⁶²

Bu bağlamda insan hakları mekanizmaları kabul edilebilir, etkili ve güvenilir olmak durumundadır. Oluşturulan pek çok kurum ve prosedür bu kriterlere ulaşamamıştır.⁶³ Bu nedenle insan haklarının özellikle kadının insan haklarının

60 BADINTER, Elisabeth, a.g.e. , s.121.

61 UN, a.g.e. , Fact Sheet 22, s.1.

62 Buna en yakın örnek, Şanlıurfa'da sırf sokağa çıkıyor diye aile meclisi tarafından hakkında verilen bir ölüm fermanı ile 1996 yılında kuzeninin yol ortasında boğazladığı 15 yaşındaki Sevede adlı genç kızın dramıdır. "Töre Cinayetine Lanet", Hürriyet Gazetesi, 6 Nisan 1996; "Urfa'da Vahşi Töre'ye İsyan", Sabah Gazetesi, 6 Nisan 1996; "Cinayeti Gören Yok" Milliyet Gazetesi, 6 Nisan 1996.

63 GOMES, Mario: "Social, Economic Right and Human Rights Commission" , Introduction, Human Rights Quarterly, Vol. 17.

yaşam içerisine aktarılması için ek önlemlerin alınmasına ve bunların etkili bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle sadece negatif önlemler değil pozitif önlemlerin alınmasına da ihtiyaç vardır.

Pozitif, yani olumlu önlemler konusu, 1985'teki BM Nairobi Konferansı'na katılan 157 ülkenin benimsediği Kadınların İlerlemesi İçin Uzun Erimli Stratejiler Belgesi'nde ele alınmış ve "kadınlara karşı ayrımcılık yapılarak geçirilmiş yüzyılların dayattığı dengenin değiştirilmesi" için tasarlanmış özel önlemler olarak tanımlanmıştır. Pozitif ayrım veya olumlu ayrım, geçmişteki ayrımcılığın etkilerini telafi edecek, var olan doğrudan veya dolaylı ayrımcılığı ortadan kaldıracak ve eşitliği teşvik edecek etkin önlemleri kapsayan bir kavram olarak sunulmuştur.⁶⁴ Pozitif ayrım geçici ve özel olan bir takım hakları kapsar. Özel haklar imtiyaz oluşturmaz. Özel haklar pozitif bir eylem türüdür ve ayrımcı olmayan eşitliğe ulaşmak için önemlidirler.⁶⁵

Pozitif ayrım konusunda kota uygulaması en çok gündem de olan konulardan biridir. Çeşitli ülkelerde ve çeşitli kurumlarda kota uygulamaları başlamış durumdadır.⁶⁶ Bu uygulamanın sonuçları hakkında konuşmak erken olsa da olumlu etkilerinin yavaş yavaş ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle İskandinav ülkelerinde olumlu etkileri görülmektedir. Bu ülkelerde yönetimlerde artık daha çok kadın yer almakta ve demokrasi içindeki gelişmeleri tırmanmaktadır.

Türkiye'de de siyasal partilerde kota uygulamasının iki ayrı döneminden bahsedilebilir. Kota ilk kez 1990'larda Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) denenmiş ve parti içinde ciddi bir kadın gücü ve eşit temsil politikası olmadığı için hedefine ulaşamamıştır.⁶⁷ Türkiye'de ikinci dönem kota politikaları uygulaması ise 22

---

64 "Pozitif Ayrımcılık, Sendikalar İçin Politikalar ve Anahtarlar", DİSK Yay. , İstanbul, DİSK Kadın Dairesi, Mart 1995, s.6. <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=704>

65 UN, "Human Rights, Minority Rights", Fact Sheet 18, s.4.

66 DİSK Yayını, a.g.e. , s.8.

67 Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) – Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER): "Türkiye'de Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri; "Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset" Raporunun Güncellenmesi" , Temmuz 2008, Graphis Matbaa, s.272.

Temmuz 2007 seçimlerinde gerçekleşmiştir. CHP ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) milletvekili aday listelerinde kota uygulanmamıştır.⁶⁸

Pozitif ayrımcılığın yasalarla desteklenmesi bu anlamda önem taşımaktadır. Bu yasalar hem pozitif hem de negatif yükümlülükler taşımaktadır. Yine pozitif önlemlerin gönüllülük temelinde yerine getirilmesi mevcut ayrımcılık göstergeleri içerisinde düşünülmemektedir. Bu anlamda yükümlülüklerin getirilmesi önemlidir. BM'in belgelerinin yürürlükte uygulanmasındaki başarısızlığın temel nedenleri arasında, yüksek sözleşmeciler taraflara yaptırım gücünün olmayışından kaynaklandığı düşünülebilir.⁶⁹

Örneğin Avustralya, Kanada, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde işverenlerin pozitif ayırım uygulamalarını sağlamak için özel olarak hazırlanmış yasalar kabul edilmiştir. Özellikle ABD'de, 20 yıllık pozitif bir ayırım sürecinden sonra hem kadınlar hem de azınlıklar, iş yerinde tam eşitliği sağlama yönünde ilerleme kaydetmişlerdir. ABD'de 1995'te yapılan bir inceleme, kadınların istihdamda önemli kazanımlar elde ettiğini göstermektedir. Ama kaydedilen ilerlemenin nedeninin, olumlu eylem uygulamayan işverenlere yaptırımlar veya cezalar uygulamasını sağlayan ve federal düzeyde geçerli olan sözleşmeli uygulama programları olduğu belirtilmektedir.⁷⁰

Teorik anlamda ilerleme kaydedilen bu konuda, pratik uygulamalarda yeterli gelişme sağlanamamaktadır. Örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ), istihdam ve işte ayrımcılığı yasaklayan 111 Nolu Sözleşmesi ile eşit ücret ile ilgili 100 Nolu sözleşmelerine taraf olan ülkelerin çoğu Sözleşme'nin gereklerini yerine getirmiş değillerdir. Pek çok ülkede bu alanlarda "ayrımcılığı yasaklayan" ve Sözleşme'yi temel alan yasalar mevcuttur.⁷¹

Kadına yönelik sürekli olan ayrımcılık ve şiddete karşı önlemlerin alınması durumu yüzyıllardır devam etmektedir. Kadınların hak mücadelesine ve bunun

68 "AKP liler Pozitif Ayrımcılığı Anayasa'da istemiyor" Bakınız BİA Haber Merkezi, Ankara, 06 Eylül 2007. AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat "Kadınları aşağılayan bir ifade" diyerek pozitif ayrımcılığın anayasaya girmesini istemediğini söyledi.

69 GÖLE, Nilüfer: "1980 Sonrası Politik Kültür", Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, Derleyen: E. Kalaycıoğlu, İstanbul, 2000, Alfa Yayınları, s.425.

70 DİSK Yayını, a.g.e. , ss. 6-7.

71 DİSK Yayını, a.g.e. , s.5.

sonucunda oluşturulan ulusal ve uluslararası hukuktaki eşitlikçi mevzuata rağmen kadınların mevcut dezavantajlı durumu birçok alanda devam etmektedir.⁷²

Kadınlar hala içinde bulundukları ülkelerin kültürel, hukuki, sosyoekonomik vs. yapılarının çerçevesi içerisindeki ikincil konumlarında değişen fazla bir şey yoktur. 100 yıl öncesiyile kıyaslandığında erkeklerin ve kadınların ücretleri arasındaki uçurum pek az daralmıştır. Resmi istatistikler, çoğu kez aynı işte çalışan kadınlar ve erkekleri kıyasladıkları için farklılıkları olduğundan az gösterirler. Kıyas ölçüsü olarak kullanılan ücretlerin brüt veya net olmasına bağlı olarak farklı görünümeler oluşturabilir. Ayrıca kamu ve özel sektör arasında da farklı işkolları arasında da büyük fark vardır.⁷³ Kadın ve erkek ücretleri arasındaki uçurumun kadın iş gücünün daha değersiz görülmesi olarak açıklanabilir. Bu nedenle “aynı işi yapan kadınlar erkeklerden ortalama %30-40 daha az ücret almaktadır.”⁷⁴

Kadınlar hala okur-yazar olmayan en büyük kitleyi oluşturmaktadırlar. Örneğin taraf diğer ülkeler gibi Türkiye de, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne (CEDAW) taraf bir ülke olarak, eğitim alanında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını güvenceye bağlamak üzere, kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli tüm önlemleri alıp almadığı konusunda her yıl rapor verme yükümlülüğü altındadır. BM CEDAW Komitesi’ne sunulan 4. ve 5. Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu, “kaydedilen” ilerlemelere rağmen kadınların tüm eğitim düzeylerinde erkeklerin “gerisinde” olduğunu kabul etmektedir.⁷⁵ Komite de benzeri gözlemleri dile getirmiştir.⁷⁶

Sonuç olarak, kadınların temel haklarının tanınması ve sağlanmasına ilişkin ayrımcılığa dayalı sorunların yanı sıra pozitif ayrımcılığın yetersizliği de sorunlar yaratmaktadır. Hakların tanınması ve sağlanmasına ilişkin ortaya çıkan sorunların

72 GÖLE, Nilüfer, a.g.e. , s.425.

73 DİSK Yayını, a.g.e. , s.3.

74 Yeniüzyıl Gazetesi tarafından Women Magazine’den aktarılmıştır. Tarih: 15.8.1995.

75 T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü,

http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/türkiyedeKadinDurumu4.ve.5.ülke_raporu, Erişim Tarihi: 11.04.2009.

76 20 Ocak 2005’te Türkiye Raporu’nu görüşen Komite, kadın okumaz yazmazlık oranlarının yüksekliğine dikkat çekmiş, eğitimin tüm düzeylerinde kadınların katılım ve sistemde kalma oranlarının erkeklerin gerisinde olduğunu belirtmiştir. Eğitimle kadınların eşitliğini ve ekonomik fırsatlarını geliştirmeleri için kız çocukların ve kadınların eğitimdeki eksikliklerini gidermek üzere geçici özel önlemleri kapsayan politikalar geliştirmesini önermiştir. CEDAW, Türkiye 2005 Ülke Raporu, Erişim Tarihi:04.04.2008.

özümü için uygun bir hukuk düzeninin oluşturulması esasen gereklidir. Öte yandan devletlerin pozitif yükümlölüklerle donatılmaları ve bunların etkin şekilde uygulanmasına ihtiyaç vardır. Bütün bunlar bizi kadının sorununa daha etkili olarak müdahalede bulunabilecek, daha özel bir takım önlemlere götürebilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN HAKLARINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR VE DÜZENLEMELER

İnsan hakları kavramı ve bu kavramın gelişimi bir önceki bölümde ele alınmıştı. Görüldüğü gibi, insan haklarının gelişimi içerisinde kadın haklarının gelişimi özel bir yer tutar. Uluslararası düzeyde kadın haklarının korunmasına ilişkin en önemli adım 18 Aralık 1979 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) kabulü ile atılmıştır. BM tarafından ilk olarak 1975 yılında Mexico City'de, sonra 1980'de Kopenhag'da, 1985 de Nairobi'de ve 1995 de Pekin'de toplanan Dünya Kadın Konferansları'nda "Eşitlik, Kalkınma ve Barış" konularında uluslararası düzeyde kararlar alınmış, önemli saptamalar yapılarak, stratejiler, hedefler belirlenmiş ve üye ülkelere ulusal alanda bu çalışmaları yaygınlaştırmaları önerilmiştir.

BM'in kuruluşunu takiben ana organlarından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olarak 1946 yılında kurulan Kadının Statüsü Komisyon'u kadın erkek eşitliğinin sağlanması yolunda kararlı çalışmalar yapmış ve kadınların toplumdaki statüsünün yükseltilmesinde önemli aşamalar kaydedilmesine katkıda bulunmuştur. Kadınların yaşamın her alanında kalkınmaya katılımını ve kalkınmadan eşit pay almasını sağlamak üzere raporlar hazırlamak ve üye devletlere bu yolda önerilerde bulunmak, kadın hakları açısından acil çözüm bekleyen sorunlar konusunda tavsiye kararları çıkarmak Kadının Statüsü Komisyonu'nun başlıca görevleridir. Komisyon'un Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında üye ülkelerin onayına sunulan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kaleme alınmasında önemli rolü olmuştur.⁷⁷

---

⁷⁷ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü: "Pekin + 5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu", Ankara, 2003, <http://www.kssgm.gov.tr/pekin-5.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2008.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, kadınların yüzyıllar boyu uğradıkları haksızlıklar göz önünde tutularak, cinsiyete dayalı eşitsizliğe karşı bilincin oluşumunda önemli bir yer tutmuş ve kadın haklarına yönelik çalışmaların hareket noktasını oluşturmuştur. BM Kadının Statüsü Komisyonu'nun 1970'li yılların başında kadınların sorunlarına evrensel çözümler getirmek amacıyla kadının statüsü ve sorunlarını tespit etmek üzere yaptığı çalışmalarda, tüm üye ülkelerde kadınlara karşı ayrımcılığın farklı boyut ve görünümünde devam ettiği sonucu ortaya çıkmıştır.⁷⁸

Ayrımcılığın giderilmesi ve böylece kadın ile erkek arasında eşit haklara sahip olma ilkesinin yaşama geçirilmesi amacıyla dünya kadınlarının el ele vererek etkin çalışmalar yapmasını sağlamak üzere 1972 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3010 sayılı kararıyla "1975 Yılı Uluslararası Kadınlar Yılı" olarak kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılının Kadın Yılı olarak ilân edilmesi, kadın konusunun tüm dünya ülkelerinde odak noktası haline gelmesine yol açmıştır.⁷⁹ 1993 yılında toplanan BM İnsan Hakları Konferansı'nda kabul edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı'nda "kalkınma dahil, medeni, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal bütün insan haklarının evrensel, bölünemez, birbirine bağlı ve birbirleriyle ilgili olduğu; kadınların ve kız çocukların haklarının evrensel insan haklarının vazgeçilmez, bütünleşmiş ve bölünemez bir parçası olduğu" önemle teyit edilmiştir. 1995 tarihinde toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı'nda 185 ülkenin kabul ettiği ve Türkiye'nin de imzaladığı Pekin Deklarasyonu'nun 14. maddesinde "kadın hakları, insan haklarıdır" hükmüne yer verilmiştir.⁸⁰

2.1. Birleşmiş Milletler Çerçevesindeki Uluslararası Çalışmalar

BM çerçevesinde yapılan uluslararası çalışmalarda, devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlamak ve bu haklara,

78 ÇAVUŞOĞLU, Naz: "İnsan Hakları", İstanbul, 2000, Yapı Kredi Yay, s.75.

79 http://www.turkhukuk sitesi.com/faq/kadin_haklari.shtml, Erişim Tarihi: 16.10.2008.

80 T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü, a.g.e. , <http://www.kssgm.gov.tr/pekin-5.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2008.

özgürlüklere uygun davranmak yükümlülüğü üzerinde durması gerektiğini vurgulamıştır. BM insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları eşit ve vazgeçilmez hakların tanınmasının yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır. Araştırmanın bu bölümünde de kadın haklarına yönelik BM tarafında yapılmış olan bazı önemli uluslararası çalışmalara yer verilecektir.

2.1.1.Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansları

Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılında, Mexico City’de Birinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiş,⁸¹ bunu takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975-1985 yılları arasındaki dönem “Kadın On Yılı” olarak ilan edilmiştir. “Eşitlik, Kalkınma ve Barış” hedeflerine ulaşmayı amaçlayan Kadın On Yılı’nın ana teması “İstihdam, Sağlık ve Eğitim” olarak belirlenmiştir. Meksika Konferansı ve Kadın On Yılı bağlamında yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar sonucunda 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş, Birleşmiş Milletler bünyesinde de Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) BM Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM) oluşturulmuştur. Kadın konusunda da yaklaşım değişikliği yine bu çalışmalar sonucunda gerçekleşmiş; kadın artık destek ve yardımın nesnesi değil, kalkınmanın temel ve eşit öznesi olarak algılanmaya başlanmıştır.

On yıllık dönemin ilk yarısındaki gelişmeleri gözden geçirmek için 1980 yılında Kopenhag’da İkinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Burada kadınların durumunun iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirleyen “Hareket Planı” kabul edilmiştir.

İkinci Dünya Kadın Konferansı’nın ardından 1979 yılında BM CEDAW, Genel Kurul tarafından kabul edilmiş ve 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. CEDAW, BM sisteminde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nden sonra en geniş

---

81 http://www.anap.org.tr/anap/gen_merkez/kadin_kollari/bilgi/konf.htm, Erişim Tarihi:16.10.2008.

katılımlı sözleşme olma özelliğini taşımaktadır ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yaklaşık 165 ülke tarafından imzalanmıştır.⁸²

15-26 Temmuz 1985 tarihlerinde Nairobi'de Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında BM Kadın On Yılı'nın Başarılarının Gözden Geçirilmesi ve Değerlendirilmesi konusunda Üçüncü Dünya Konferansı gerçekleştirilmiş ve 157 ülkenin resmen temsil edildiği, pek çok hükümetler arası organizasyon ve kuruluşun katıldığı Konferans'ta "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri" kabul edilmiştir. Üçüncü Dünya Kadın Konferansı kararları bağlamında alınacak önlemler üç kategoride toplanmıştır: kurucu ve yasal adımlar, sosyal katılımı eşitlik, siyasi katılım ve karar almada eşitlik.⁸³

1993 yılında ise BM İnsan Hakları Konferansı'nda benimsenen, kadın haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğunun resmi kabulü, Nairobi sonrasındaki dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur.

4-15 Eylül 1995 tarihlerinde BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (ECOSOC) kararıyla Pekin'de bir "taahhütler konferansı" olarak planlanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 189 ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen Konferans'ın sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformu'nun hayata geçirilmesini öngörmektedir. Eylem Platformu ise, kadının güçlendirilmesinin gündemi olarak tanımlanmaktadır. Eylem Platformu kadının özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabilceğini ifade etmektedir.

Eylem Platformu'nun uygulanması ve izlenmesinde temel görev hükümetlere verilmiştir ve Platform uyarınca bu görev BM kuruluşları, bölgesel ve uluslararası

⁸² www.un.org/womenwatch/daw/cedaw, Erişim Tarihi:17.10.2008.

⁸³ www.un.org/womenwatch/daw/cedaw, Erişim Tarihi:17.10.2008.

kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ile sivil toplumun tüm katılımcılarının işbirliği ile yerine getirilecektir.

2.1.2. Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri

Kadınların insan hakları konusunda atılan önemli adımlardan biri de BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1993 tarihinde ilan ettiği, Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri'dir. Bildiri'nin başlangıç kısmında "Eşitlik, güvenlik, özgürlük, bütün insanların bedensel bütünlüğü ve insanlık onuru konusundaki hakların ve prensiplerin kadınlara her yerde uygulanmasının acil bir gereklilik (...)" olduğu açıklanmıştır. Bu açıklamanın yapılmasındaki temel faktör ise, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'nin etkili biçimde uygulanmasını sağlamanın yanı sıra, Nairobi stratejiler Belgesi'nde yer alan eşitlik, gelişme ve özgürlüğün gerçekleşmesinde kadınlara karşı şiddetin bir engel olarak görülmesidir.⁸⁴

Başlangıç kısmında bu gerekçeye yer verilirken, kadınlara karşı şiddetin, insan haklarına karşı bir ihlal oluşturduğu ve hak ve özgürlüklerin kullanılmasını zayıflatığı da vurgulanmıştır. Bildiri'nin 3. maddesi "Kadınların Hakları" başlığını taşımaktadır. Bu maddede kadınların siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit yararlanma ve koruma isteme hakkına sahip olduğu ifade edilerek, bu haklara diğerlerinin yanı sıra şu hakların da dahil olduğu açıklanmıştır:

- a) Yaşama hakkı,
- b) Eşitlik hakkı,
- c) Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı,
- d) Hukukun korunmasından eşit biçimde yararlanma hakkı,
- e) Her türlü ayırmacılığa karşı korunma hakkı,

---

⁸⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak>, Erişim Tarihi 13.05.2009.

f) Elde edilmesi mümkün olan en yüksek standartta fiziksel ve ruhsal sağlık hakkı,

g) Adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı,

h) İşkenceye veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı.

Kadınlar için sıralanan haklara bakıldığında, insan hakları belgelerinde bütün insanlar için kabul edilen hak ve özgürlüklerden farklı olmadığı görülmektedir. Ancak burada kadınlar için özellikle tekrar edilmesinin nedeni, kadının insan hakları konusunda yeterli ilerlemenin kaydedilmemiş olmasının yanı sıra, ihlallerin de yaşanıyor olmasıdır. Bildiride bu hükümlerin yanı sıra asıl üzerinde durulan, kadınlara karşı şiddetin önlenmesidir.⁸⁵

2.1.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, 1982 yılında bir uzmanlık komitesi olarak kurulmuştur. Komite, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen kadın konusunda uzman 23 kişiden oluşmaktadır.

Komite, BM CEDAW'a taraf olan ülkelerdeki kadınlara ilişkin var olan durumu ve gerçekleştirdikleri gelişmeleri izlemektedir. Taraf ülkeler, Sözleşmeyi onaylama ve kabul etmelerinin ardından ülkelerinde kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasının önündeki engelleri ve sorunları belirlemekte, Komite, bu engellere ilişkin alınan ulusal önlemleri ve uygulamaları gözden geçirmekte ve gelişmeleri izlemektedir.

Taraf devletler tarafından hazırlanan ulusal raporları gözden geçiren Komite'de ayrıca, kadının statüsünü geliştirmeye yönelik olarak alınan ulusal tedbirleri ve eylemleri kapsayan raporlar hükümet temsilcileri tarafından sözlü olarak

---

85 DİNÇKOL, Prof. Dr. Bihterin, "Kadın-Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , Sayı:8, İstanbul, Güz 2005/2, ss. 110-111.

yapılmaktadır. Bu sunumun ardından Komite'nin uzmanları ulusal rapora dönük yorumlarda bulunarak ek bilgiler talep etmektedirler. Bu prosedür çeşitli ülkelerdeki anti-ayrımcılık politikalarını analiz etmeye ve bilgi alışverişine olanak sağlamaktadır.

Komite aynı zamanda üye ülkelerin daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğine inandığı konularda o ülkeye önerilerde bulunmaktadır. Örneğin Komite, 1989 yılında gerçekleştirilen toplantıda bütün ülkelerden kadına karşı şiddet konusunda bilgi istemiş, 1992 yılında ise Genel Öneri 19'u kabul etmiştir. Genel Öneri 19 ile ulusal raporlarda kadına karşı şiddet konusunda istatistiksel veriler bulunmasını, şiddet kurbanlarına yönelik sunulan hizmetler, cinsel şiddet, aile ve işyerinde cinsel taciz gibi kadınların her gün yaşadıkları şiddetten korumak için alınan yasal ve diğer önlemler hakkında bilgi verilmesi talep edilmektedir.⁸⁶

CEDAW Komitesi'nin 23 üyesi, üye ülkeler tarafından Sözleşme'de yer alan alanlarda çalışan ve deneyimi olan adaylardan seçilmektedir. Bu seçim, çeşitli coğrafi bölgelerden eşit olarak yapılmaktadır. Komite yönetimi, başkan, 3 başkan yardımcısı ve bir raportörden oluşmaktadır. BM Sekreteryası ile çok yakın çalışan Başkan, tartışmalar, karar alma süreci, ülke sunumları, tavsiyeler dokümanların hazırlığı da dâhil olmak üzere tüm prosedürün sorumluluğunu taşımaktadır. Bunun yanı sıra ilgili tüm faaliyetlerde (uluslararası toplantılar, hükümetler arası toplantılar, Genel Kurul'a öneride bulunma) Komite'yi temsil etmektedir.⁸⁷

2.2. Uluslararası Düzenlemeler

Yaklaşık iki yüzyıllık bir örgütlü mücadeleye, pek çok somut kazanımlara, tüm uluslararası sözleşmelere girmiş kadın-erkek eşitliği ilkesine ve bağlayıcı hükümlere rağmen cinsiyet ayrımcılığı en gelişmiş toplumlarda bile varlığını sürdürmektedir. Cinsiyet ayrımcılığının devam etmesi nedeniyle süregelen sorunları ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulan bazı sözleşmelerden bahsetmek mümkündür.

⁸⁶ http://www.ksgm.gov.tr/gmh_cedawkomite, Erişim Tarihi:28.11.2008.

⁸⁷ Türkiye'den Gül AYKOR 1993-1996 yılları arasında Komite'de uzmanlık yapmıştır. Prof. Dr. Ayşe Feride ACAR 1997-2004 yılları arasında Komite üyeliği, 2003-2004 yılları arasında da Komite'ye Başkanlık yapmıştır.

Bu nedenle çalışmanın bu aşamasında kadın-erkek eşitsizliğine ilişkin uluslararası standartlar çerçevesindeki düzenlemeler incelenecektir.

2.2.1. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme

BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1952 tarih ve 640 (VII) sayılı kararı ile kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme VI. maddeye uygun olarak 7 Temmuz 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸⁸

Bu Sözleşme, BM Antlaşması'ndaki erkeklerin ve kadınların hak eşitliği ilkesinin uygulanmasını sağlamayı amaçlayan hükümler içermektedir. Herkesin doğrudan doğruya ya da serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile kendi ülkesinin kamu işlerinin yönetimine katılmak ve ülkesinin kamu hizmetlerine, eşit koşullarda girmek hakkını kabul etmektedir. BM Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hükümlerine uygun olarak, siyasal haklardan yararlanma ve bu hakları kullanma konusunda erkekler ile kadınlara eşitlik sağlanması yolunda madde hükümleri içeren bu anlaşma ile siyasal alanda kadın ile erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır.⁸⁹

Sözleşmeci Taraflar, bu amaçla, bir sözleşme yapmaya karar vermiş olmakla, Sözleşme'deki hükümler üzerinde uzlaşmışlardır. Bunlar, kadınların, hiçbir ayrım gözetilmeksizin erkeklerle eşit koşullar altında bütün seçimlerde oy kullanma hakkına sahip olacakları, kadınların hiçbir ayrım gözetilmeksizin erkeklerle eşit koşullar altında tüm kamu organlarına seçilme hakkına sahip olacaklarını yükümlenmektedirler. Ayrıca, kadınların, hiçbir ayrım gözetilmeksizin, erkeklerle

88 Türkiye Sözleşme'ye 12 Ocak 1954 tarihinde katılmış ve 25 Mayıs 1959 tarihinde onaylamıştır. 7288 Sayılı Onay Kanunu 2 Haziran 1959 gün ve 10220 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. http://www.ksgm.gov.tr/gmh_yasalhaklar.php#, Erişim Tarihi, 22.04.2009.

89 Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça metinleri aynı ölçüde geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler arşivine verilecektir. New York'ta imzaya açılan bu Sözleşme 31 Mart 1953 tarihinde imzalanmıştır. GENÇ, Mehmet: "İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri" , Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa, 1997, s. 245.

eşit koşullar altında, kamu görevlerinde yer alma ve kamu görevlerini yerine getirme haklarının varlığı teyit edilmiştir.⁹⁰

2.2.2. CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Kadına karşı ayrımcılık ve şiddetin devam etmesinin en önemli göstergesi, CEDAW'ın kabulüdür. CEDAW, uluslararası resmi anlamda kadının insan haklarının, yani kadınlara uygulanması gereken hukukun bir metnidir. Buradaki amaç; CEDAW'ın etkili bir şekilde kullanımının kadınların eşitlik ve hak mücadelesindeki önemini bir kez daha vurgulamak olacaktır. Çalışmanın bu aşamasında kadınların dünyada uğramış ve uğramakta oldukları şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi için hazırlanan, kadının varoluş ve eşitlik mücadelesi için uygulanabilecek yöntemlerin en iyi tanımlandığı metin olan CEDAW'ın içeriği ve kapsamı hakkında bilgi vermektir.

CEDAW'ın varlığı kadınlara karşı her alanda yapılan ayrımcılığın ve dolayısıyla insan temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldığının uluslararası düzeyde resmen tanınmasıdır. 18 Aralık 1979'da BM Genel Kurulu'nda kabul edilen Sözleşme “değişik pek çok farklı sözleşmelere rağmen kadınlara karşı yaygın ayrımcılık var olmaya devam etmektedir” girişiyle başlar.

Kadınlar için ayrı bir sözleşme yapmanın nedeni olarak, kadının insan haklarını korumak ve sadece onların “kadınların” haklarını korumada yeterli olacak ve garanti altına alacak bir belgenin olmadığının bilinmesiydi. CEDAW'ın önsözünde belirtildiği gibi; diğer belgelerin varlığına rağmen kadınlar hala erkeklerle eşit değiller ve kadınlara karşı ayrımcılık her toplumda var olmaya devam etmekteydi.⁹¹ Bunların bilincine vararak, bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınmasının,

90 Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler üyesi Devletlerin ve Genel Kurul'un bu amaçla davet edeceği öteki herhangi bir Devletin imzasına açıktır.
<http://www.mazlumder.org/dosyalar/KADINLARIN%20SIYASAL%20HAKLARINA%20ILISKIN%20SOZLESME.pdf>, Erişim Tarihi 13.03.2009.

91 UN, “Human Rights Discrimination Against Women; The Convention and the Committee”, Fact Sheet 22, 24, s.49.

dünyada refahın ve barışın elde edilmesinin, kadınların erkeklerle eşit şartlarda her alanda azami katkılarının gerekliliğine inanarak CEDAW hazırlanmıştır.

2.2.2.1. CEDAW'a Giden Yolculuk

BM Sözleşme ve Bildirgeleri kadının insan haklarının da korunup, geliştirilmesini öngörmüşse de bahsedilen düzenlemelerin kadının insan haklarının tam olarak hayata geçirilmesine yetmediği görülmüştür. Çünkü BM bünyesinde 1946 yılında kurulan Kadının Statüsü Komisyonu kuruluşundan hemen sonra BM belgelerindeki genel “ayrımcılık yapmama ve ayrımcılığa uğramama ilkelerini” yeniden tanımlama ve geliştirmeyi temel görevlerinden biri olarak belirlemiştir. Kadının insan haklarının korunması ve geliştirmesi doğrultusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Kadının Statüsü Komisyonu 1949-1959 yılları arasında Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi,⁹² Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi (1957’de imzalanmıştır) üzerinde çalışmıştır. 1963 yılında ise yine Komisyonun çabaları ile Evlilikte Rıza ve Asgari Evlilik Yaşı ve Evliliklerin Kayıt Altına Alınması konusundaki Sözleşme kabul edilmiştir.⁹³

Genel Kurul, Kasım 1967’de Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Kaldırılması Deklarasyonu’nu kabul etmiştir. 1972’de BM Genel Sekreteri Kadının Statüsü Komisyonu’ndan, kadının insan hakları üzerine olası bir belge için üye devletlerden görüşlerini tespit etmesini istemiştir. 1973’te ECOSOC tarafından bu sözleşmenin özenli olarak hazırlanabilmesi için bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Sonuçta, Kadının Statüsü Komisyonu 1974’te CEDAW’ın taslağını oluşturabilmiştir.

İzleyen bir kaç yıl boyunca Komisyon içinde Sözleşme üzerinde titiz çalışmalara devam edilmiş, 1977’de ise taslağı bitirmek için özel bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Nihayetinde, Sözleşme, 1979’da BM Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararı ile Kabul edilmiştir ve Sözleşme, 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

92 Bkz. Üçüncü Bölüm “Diğer Uluslararası Sözleşmeler” .

93 T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü(KSSGM) , “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol”, Kasım 2001, Ankara, ss. 3-4.

Sözleşme'nin 17. maddesi gereği, Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla çalışacak bir CEDAW Komitesi, 16 Nisan 1982 tarihinde üyelerinin seçimi ile göreve başlamıştır. Taraf devletler, Sözleşme'nin amaç ve maksatlarını etkisiz kılacak hareketlerden kaçınmakla yükümlü kılınmaktadırlar. Onaylayan taraf devletler,⁹⁴ ayrımcılığı elimine edecek politikalar izlemek ve gelişmelerle ilgili Komiteye rapor sunmakla yükümlüdürler.⁹⁵

Bu raporlama sistemi ile gerçekleştirilmeye çalışılan bazı hedefler vardır. Bunlar, taraf devletlerdeki kadınların konumu hakkında bilgi edinerek, Sözleşme ile garanti altına alınan hakların pratikteki kullanımlarını sağlamaya yönelik politikaların geliştirilmesinin sağlamasıdır. Öte yandan, kadınların gelişimini etkileyen hükümet politikalarının kamusal etkinlikleri, sözleşmenin uygulanmasındaki zorlukların ve problemlerin tespiti ve bunların çözülmesi için politikalar oluşturmada taraf devletlere yardımcı olunmasını sağlamak da hedefler arasındadır.

Sözleşmenin esas amacı yasal yükümlülük getirecek, bütün alanlarda ve tüm kadınlara uygulanacak olan ve üzerinde uluslararası olarak anlaşılan ilkeler halinde kadın haklarını ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtilen amaç üzerinde temellendirilen Sözleşme her anlamda diğer sözleşmelerden farklılıklar taşımaktadır. Kadının, insan haklarının çok kolay bir şekilde sağlanamayacağını ve bunun için ek yaptırımlara ihtiyaç duyulduğunu anlatmaktadır. Onu, diğer sözleşmelerden ayıran önemli farklardan bir tanesi ise, klasik sözleşmelerdeki ayrımcı olmama ilkesine ek olarak getirilen pozitif ayrımcılık ilkesidir. Taraf devletlere negatif yaptırımların yanında açık olarak pozitif yükümlülükler de getirmektedir. Pek çok insan hakları bülteni için görüş yazan Andrew Byrness'e göre, diğer belgelerden bir diğer farklı yanı ise kendisine yapılan çekincelerle ilgilidir. Byrness'e göre "hiç bir sözleşmeye bu kadar çok itiraz olmamıştır".⁹⁶ Çekincelerin başlıca nedenleri arasında kültür ve gelenek

94 Sözleşme, Ocak 1992'ye kadar 11 ülke tarafından. 1997'ye kadar 155 ülke tarafından onaylandı. 2003 itibarıyla de 172 ülke onaylamıştır.

95 T.C. Başbakanlık KSSGM, a.g.e. , ss.5-6.

96 ASHWORTH, Georgina; "Woman and Human Rights" , Asia Pasific Forum on Woman Law And Development, 1990'den aktarma, CHANGE 1993 s.3.

farklılıklarının yer aldığı, bu arada Müslüman ülkelerin en fazla çekince koyanlar arasında bulunduğu belirtilmektedir.⁹⁷

CEDAW'ın en önemli yasal prensibi ise kadına karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmasıdır. Bu kural sadece cinsiyet (*gender*) yapısı üzerindeki yasaların uygulanması şeklinde değildir. Sözleşme kadınlara erkeklerle eşit haklar talep eder, her yerde kadınların sahip oldukları haklarını kullanabilmeleri için alınması gereken ilkeleri de tespit edecek kadar ileri gider. 1992'de CEDAW içinde erkekler için, bir kota uygulaması kararı almıştır, ancak, bunu diğer sözleşmeler içinde bir kadın kotası oluşturuluncaya kadar uygulamaya konmasının ertelenmesi de ilke olarak kabul edilmiştir.⁹⁸

Sözleşme'nin önsözünde kadınlara karşı ayrımcılığın her toplumda var olduğuna işaret eder ve özellikle toplum içerisinde eğitim aracılığıyla kadın ve erkeklere eşit hak ve sorumlulukların verilmesi ve böylece toplumsal önyargılarla prototiplerinin (kadın ve erkek) ve rollerinin ortadan kaldırılması için yaklaşımlarda bir değişime ihtiyaç duyulduğundan söz edilmektedir. Benzeri sözleşmelerdeki sadece ayrımcılık karşıtı olan hükümlerin yeterli olmadıklarını ve bu nedenle de taraf devletlerden kadın haklarının etkili olarak korunması ve kadınların ayrımcılığa karşı korunması için kendilerine olanakların hazırlanmasını da talep etmektedir. Taraf devletlerden hem özel ve hem de kamusal alanda kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın önlenmesi konusunda adımlar atmaları istenir. Devletlerin sadece dikey değil yatay olarak da yani aile içinde de ayrımcılığı önleme için çalışmaları gerektiğini söylemektedir. Devletlerin yasalardaki değişikliklerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda eşzamanlı değişimlere gidilmesini ve yine sadece yasaların değişimini değil, yine ayrımcı gelenek ve pratiklerin önlenmesini de talep etmektedir.⁹⁹

---

97 Bkz. Demokrasi Gazetesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Başkanı Bangladeşli Salma Khan'ın açıklaması 1 Şubat 1997 Tarihli sayı.

98 UN, "Human Rights, Discrimination Against Women; The Convention and the Committee", Fact Sheet No:22, s.20.

99 T.C. Başbakanlık KSSGM, a.g.e. , ss.9-10.

2.2.2.2. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Hükümleri

BM sisteminin özünü “insan hakları ve temel özgürlüklere cinsiyet temelli ayrımcılık dahil hiçbir ayrımcılığa yer vermeksizin saygı gösterilmesi, temel haklar ve özgürlüklerin korunup güçlendirilmesi için uluslar arası işbirliğinin sağlanması” oluşturmaktadır. BM Sözleşmesi bu temel üzerinde yükselmiş, daha sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi herkesin yasalar önünde eşit olduğunu ve herkesin hiçbir ayrımcılığa uğramadan temel insan hakları ve özgürlüklerini kullanma hakkı olduğunu teyit etmektedir. Bu yüzden 1963 yılından 1974 yılına kadar BM platformunda sürdürülen kadının insan hakları konusundaki çalışmalar paralelinde, Kadının Statüsü Komisyonu, çalışmalarını kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı önleyecek yasal ve bağlayıcı bir döküman hazırlıkları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Kadının Statüsü Komisyonu bu doğrultuda 1974’de hızlandırdığı çalışmalarını 1976 yılında tamamlamıştır. Ve 1979 yılında BM CEDAW, Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. 1980 yılında Sözleşme BM tarafından imzaya açılmıştır. 1981 yılında 20 ülkenin Sözleşmeyi onaylamasını takiben 3 Eylül 1981’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye’nin ise CEDAW’a katılması, 3232 Sayılı Kanunla uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulunca 24.07.1985 tarihinde 85/9722 sayılı kararla onaylanmış ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşme 1986 yılında yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁰

Aşağıda CEDAW maddelerinin içeriğinin ve kapsadığı yükümlülüklerinin neler olduğu özetlenmiştir.

CEDAW’ın 1. Maddesinde “kadına karşı ayrımcılık”, 2. Maddesinde ise bu kapsamda devletlerin yükümlülükleri tanımlanmaktadır. Cinsiyet temelinde ayrımcılığın önlenmesi için devletlerden anayasalarında, hukuk sistemlerinde kadın ve erkek eşitliğini sağlayıcı önlemleri almaları istenmektedir. Daha spesifik olarak, “kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan uygun yasal ve diğer önlemleri kabul etmek”, “kadınların ayrımcılığa karşı korunmaları için yetkili ulusal mahkemeler ve diğer

---

100 T.C. Başbakanlık KSSGM, a.g.e. , ss. 4-15.

kamu kuruluşları tarafından kadınların erkeklerle eşit hakları için yasal korumanın oluşturulması” “kamu kuruluşları ve mercilerinin kadına karşı her türlü ayrımcılıktan kaçınmalarının sağlanması” “herhangi bir kişi kuruluş veya girişim tarafından kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için her türlü önlemin alınması”, “kadına karşı ayrımcılığı oluşturan yasa, mevzuat, gelenek ve uygulamaların kaldırılması”, “kadına karşı ayrımcılığa neden olan ulusal ceza hükümlerini kaldırmak” gibi yükümlülükler getirilmektedir.

Burada sözleşme sadece ayrımcı olmayan yasaların konmasıyla yetinmemekte, devletlerden kadınların haklarını etkili bir şekilde gözetmesi ve kadınların ayırma karşı korunması ve kaynaklardan yararlanmaları için olanaklar yaratılmasını da getirmektedir. Ayrıca ayrımcılığın sadece kamusal alanda değil, özellikle özel alanda da kaldırılması için çaba harcanması gerekmektedir. 2. madde, özellikle hukuk alanında yapılan değişikliklerin diğer alanlarda yani ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda en etkili bir şekilde desteklenmesinin şart olduğunu da getirmektedir. Özellikle ayrımcı gelenek ve uygulamaların önlenmesinin altını çizmektedir.

Sözleşme’nin 3. Maddesi ise gerekli önlemleri tanımlar. Özellikle ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda kadının eşit olarak temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasını ve tam gelişimini sağlayıcı uygun önlemlerin alınmasını talep eder.

4. Madde, ayrımcılıkla mücadelede geçici tedbirleri tanımlar. Burada devletlere pozitif yükümlülükler getirmektedir. Taraf devletler pozitif eylemler gibi tercihli muamele, kota sistemi gibi özel geçici önlemleri daha çok kullanarak kadınların eğitim, ekonomi, siyaset ve istihdam içerisine entegrasyonunu geliştirmeleri istenmektedir.

Burada özellikle pozitif ayrımcılığın ayrımcılık olarak değerlendirilemeyeceğinin altı çizilmektedir. Örneğin, anneliğin korunmasının hem bireyin hem de toplumun çocuklara olan ilgisine hizmet ettiğini ve bu nedenle annelerin sağlığının, gelir ve kazançlarının sürekli olarak düşünülmesi ve böylece anneliğin korunmasından sürekli ve asla vazgeçilmemesi gerektiğini belirtir.

5. Madde, sosyal ve kültürel kalıpların değiştirilmesine ayrılmış bir maddedir.

Onların aşağılık ve üstünlükleri şeklinde kadın ve erkeklerin stereo tipleri üzerinde temellenen önyargı, gelenek ve diğer uygulamaların önlenmesinin sağlanması için kadın ve erkeklerin davranışlarının sosyal ve kültürel kalıplarının değiştirilmesi, çocukların yetiştirilmesi ve diğer konularda aile içinde kadın ve erkeğe eşit hak ve sorumluluklar vermek için gerekli eğitimin sağlanması; sosyal, kültürel ve geleneksel kalıpların oluşturduğu cinsiyet rollerinin önlenmesini sağlamak için oluşturulmuştur. Kadınların kendi hakları konusunda bütün bir farkına varışın toplum içerisinde teşvik edilmesi için bir çerçeve oluşturulması; özellikle kadının özel alanda "geleneksel kadın rolü" konseptinden kurtarılması, toplumsal bir konu olan çocukların bakımı ve yetiştirilmesinin sadece kadınların boynuna bırakılmaması gibi bir yükümlülük getirir.

6. Madde, kadınların sömürülmesi ve baskı altına alınması ile ilgilidir. Bu hüküm özellikle kadın ticareti ve sömürücü fuhuşu önlemek için devletlere yükümlülükler getirmektedir. Problemleri gösterirken kadın fuhuşunun kökeni olan koşullar üzerinde düşünür ve hareket ederler, azgelişmişlik, yoksulluk, uyuşturucu bağımlılığı, eğitimsizlik, ve yetiştirme, eğitim ve istihdam olanaklarının olmayışı gibi. Taraf devletlere fuhuşa alternatif olarak rehabilitasyon aracılığıyla iş eğitimi ve iş öneren programların geliştirmesini ister. Ve devletlerin sömürücü fuhuş, kız çocukların fuhuşu ve pornografinin varlığına izin veren devletlerin altıncı maddeyi ihlal etmiş olduklarını da belirtir. Bu konuda taraf devletlerin önlemler almalarını, tam ve etkili cezai müeyyideler sağlamalarını getirmektedir.

7. Madde ise ulusal düzeyde, siyasi ve kamusal yaşamında eşitlik üzerinedir. Ülke içerisinde kadınlara karşı özellikle kamusal alanda var olan ayrımcılığın önlenmesi; kadınların tüm seçimlerde ve kamu referandumu için oy kullanma ve bütün kamuoyu tarafından seçimle gelinebilen tüm organlara seçilebilme hakkına sahip olma hakkı, hükümet politikalarının oluşturulmasına ve uygulanmasında tüm kamu kurumlarında ve tüm kamusal işlevlerde yer almaya katılma; tüm sivil toplum örgütlerinde ve derneklerde ülkenin kamusal ve politik yaşamındaki politikalarda kadınların eşit olarak yer alabilmeleri için hükümetleri en uygun önlemleri almakla yükümlü kılar. Ve burada Uluslararası Sivil Ve Politik Haklar Sözleşmesi' nin 25. maddesine uygun olarak hükümetlerin seçimlerde kadınlara eşit olanaklar

yaratmasının garanti altına almasını getirmektedir. Özellikle kadınların kendi özgür iradeleri ile oy kullanamadıklarını, çoğunlukla kocalarının isteği doğrultusunda oy kullanmaya zorlandıklarını ve böylece kendi görüşlerini ifade temellerinden alıkonuldukları belirtilmiştir.

7. madde de aynı zamanda devletler tarafından, temel olmakla birlikte, sadece oy kullanımının sağlanmasının kadınların siyasi süreçlere katılımını sağlamada yeterli olmadığını ve bu nedenle de devletlerden kadınların kamu kurumlarına ve hükümet mevkilerinde ve sivil toplum örgütlerinin pozisyonlarında yer almalarının güvence altına almalarını getirmektedir. Bu hükümetin aday listelerinde, kadınları içermesini, olumlu etkinlikler ve kotalar, belli mevkilere cinsiyete dayalı yasaklamalarını önleme, kadınlar için teşvikin artırılması ve gelişen hükümet programlarının anlamlı siyasi liderlik rolleri için büyük ölçülerde kadınların ilgisini çekici olma gibi tanımlanabilecek yükümlülükleri de içermektedir.

8. Madde, uluslararası düzeyde siyasi ve kamusal yaşamda eşitlik ilkesi ile ilgili madde de kadınların uluslararası alanlarda eşitlik temelinde ve herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın, kendi devletlerini temsil etme ve uluslararası örgütlerin çalışmaları düzeyinde katılımı için taraf devletlerin gerekli tedbirleri almasını getirir.

9. Madde ise ulusal yasalarda eşitlik ilkesi ile ilgilidir. Bu madde de iki hakkın garanti altına alınması ile ilgilidir. Birincisi, kadınların yabancılarla evliliklerinde otomatik olarak vatandaşlığının değiştirilmesi veya devletsiz kalması yani kadınlara erkeklerle eşit olarak bir ülkenin vatandaşlığını değiştirme veya dönme hakkının garanti altına alınması ile ilgilidir. İkinci olarak da kadınlara çocuklarının uyruğu ile ilgili eşit hakların tanınmasını getirir.

10. Madde, eğitimde eşitliği getirmektedir. Bu hüküm, taraf devletlerden kadınların erkeklerle eşit olarak aynı kariyer, yönlendirme, araştırmalara kabul edilme ve hem kırsal hem de kentsel alanlarda tüm kategorilerdeki eğitim oluşumlarına kabul, okul öncesi, genel, teknik, profesyonel ve yüksek teknik eğitimi ve özel ilgi alanlarında eğitim konularında eşitlik; karma ve diğer tip eğitim şekillerini ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve öğretim yöntemlerinin adaptasyonu ile her türlü kadın ve erkek rollerinin basmakalıp

mantığını yok etmeyi öngörmekte. Burs ve diğer eğitim finansmanlarında eşit olanaklar; aynı eğitim olanaklarıyla süren yetişkin eğitimi ve fonksiyonel eğitim programları, özellikle en erken şekilde eğitimde kadın ve erkek arasında her türlü açığı azaltmayı amaçlayanlar da dahil eğitim programlarına kabul edilme için aynı olanaklar; eğitim dışında kalan kadın öğrenci sayısının azaltılması ve okulu erken olarak bırakmak zorunda kalan kadın öğrenciler için programların organize edilmesi; spor etkinlikleri ve fiziksel eğitim için aynı olanaklar; aile planlaması için bilgi ve tavsiyeleri de içeren aile sağlığı ve refahını sağlamak için özel eğitimsel bilgilendirmenin yapılması taraf devletlerden istenmektedir.

Yani bu madde ile devletlere ilk yükümlülük kız öğrencilerle erkek öğrencilerin aynı eğitim olanak, program ve müfredata sahip olmalarının sağlanması, hatta bazen eşit ortamda bulunan erkek öğrencilerin sınıf arkadaşları olan kız öğrencilerden daha sıkı ve talep edici bir müfredata tabi tutulduklarını ve bu nedenle eğitimde gerçek bir reformun olması gerekliliği; ikinci olarak geleneksel kadın ve erkek stereo tiplemesinin kullanılan her türlü eğitim araç, gereç ve programlarından ayıklanarak kadın öğrencilerin bilim, matematik ve sportif ve sözüm ona erkek alanları olarak anılan diğer alanlarla ilgilenmelerinin sağlanmasını; üçüncü olarak da bütün eğitim aşamalarında kadın ve erkek arasındaki boşlukların özel kurs ve diğer eğitim programlarının organizasyonu ile doldurulması birer önemli yükümlülük olarak getirilmektedir.

11. Madde ise istihdam ve iş haklarında eşitlik konusunu düzenler, “istihdamda eşitlik ve iş kılan kadınların insan hakları mücadelesinde uzun zamandan beri önemli bir öge olarak ummaktadır”¹⁰¹ Bu madde ile sözleşme ilk olarak taraf devletlere kadınlar için erkeklerinkiyle eşit iş olanaklarının sağlanmasını ve bunun da sadece ayrımcı yasaların yasa dışı kılınmasıyla değil eğitim ve yetiştirme için eğitim olanaklarının yaratılması ve işe almalarda kadınların erkeklerle aynı kriterlerle işe alınmalarını da getirmektedir. İkinci olarak kadınların özgürce meslek seçme haklarına sahip olmaları, geleneksel olarak kadın işi olarak algılanan işlere yönlendirilmesinin ve toplum içerisinde kadınların her türlü alanlarında çalışmasına izin verilen yeni sosyal ve kültürel kalıpların oluşturulmasını, üçüncü

---

101 UN, Fact Sheet 22, s.20.

olarak da kadınların eşit işe eşit ücret almalarının, emeklilik, işsizlik, doğum ve yaşlılık gibi aynı sosyal güvencelerden yararlanmalarının sağlanmasını, dördüncü olarak kadınların iş alanlarında medeni durum ve doğum nedenleriyle işe alınmaları veya işten çıkarılmalarının önlenmesini getirmektedir. Son olarak da kadın çalışanların işyerlerinde cinsel obje olarak görülmeleri ve erkek iş arkadaşları tarafından taciz edilmelerinin önlenmesini ve işyerlerinde kadınlara yönelik her türlü şiddet ve tacizin elimine edilmesi zorunluluğunu getirir.

12. Madde, kadınların sağlık hizmetlerine eşit olarak kabul edilmesi, henüz uluslararası ögelerde bir hak olarak yer almasa da kadınların kendi doğurganlıkları üzerinde kontrol sahibi olmaları, kadın ve erkeklerin aile planlamasında kendi tercih ettikleri yöntemleri kullanmaları ve devletlerin aile planlaması için bilgilendirici eğitim programlarının sağlanması, kadınları bir aile anlaması yönteminden veya herhangi bir sağlık hizmetinden yararlanmasını önleyen yasaların kaldırılması, kadınlara doğum öncesi ve sonrası ekstra sağlık ve bakım hizmetlerinin sunulması, hamilelik esnasında ve sonrasında beslenme de dahil uygun sağlık kaynakları ve etkinliklerinin kadınlara sağlanması, sağlık personelinin kadınlara karşı ayrımcı olan geleneksel önyargılarını elemine edecek yöntemlerin sağlanması, yine AIDS'e karşı bazı toplumlarda kadınların mağdur duruma düşmesinin önlenmesi ve kadın sünnetinin önlenmesini devletlere birer yükümlülük olarak getirir.

13. Madde ise finans ve sosyal güvenlik konusundaki eşit olanakların sağlanması üzerine eğilir. Devletlerin kadınlara karşı ekonomik ve sosyal alanlarda var olan ayrımcı yaklaşımları elemine etmek için uygun tüm önlemlerin alınmasını ister. Örneğin, banka kredilerinde önceliğin erkeklere verilmesi, kadınlardan daha fazla güvence veya depozito alınması gibi pratiklerin önlenmesi, kadınların kendi işlerine, kendi ev ve ev yöneticiliğine kavuşabilmesi ki bu kadınlar ve erkekler arasında bir eşitliğin sağlanması için temeldir- konusunda kadınların maddi bağımsızlığını garanti etmeleri istenmektedir.

14. Madde, kesimdeki kadınların sorunlarının devletler tarafından göz önüne alınmasıyla ilgilidir. Bu maddede kırsal kesimdeki kadınların oradaki işgücünün ve üretimin en önemli bölümünü oluşturduğunu, kendi aile ve ülkelerinin gelişimi ve refahına büyük katkıları olmasına rağmen bunun görülmediğini ve bu kadınların

sosyal güvenceden uzak olduklarını dile getirir.

Sözleşmeyi kırsal kadınlara kadar uzatmakla devletlerin göremedikleri bu kadınların, özel problemleri olan ve dikkatli bir ilgi ve öneme ihtiyaç duyan bir grup olduğunu ve devletlerin onların yaptıkları işi açıkça tanımalarını sağlamaktadır. Bu maddede ayrıca kırsal kesim kadınları için uygun yaşam koşullarının yaratılması, kırsal gelişmeden erkeklerle eşit pay alabilmesi için uygun koşulların sağlanması ve özellikle kırsal alandaki gelişim programlarının uygulanmasında kadınların yer alarak kendileri için uygun yaşam ortamının yaratılmasının sağlanması, onları kendi kendine yardım grupları ve kooperatiflerin oluşturulmasına teşvik ve yardım edilmesi, gerekli sağlık yardımı ve aile planlaması etkinlikleri ve sosyal güvenlik programları ile onlara kendi yaşamları üzerinde daha büyük parasal ve sosyal kontrollerinin artırılmasının sağlanması istenmektedir.

Madde 15, hukuk ve medeni alanlarda eşitlik konusu üzerinde durmaktadır. Burada özellikle kadınların dünyanın belli ülkelerinde yasalar tarafından kendilerine ayrımcı davranılmasının önlenmesi istenmektedir. Örneğin, belli ülkelerde kadınlar hala miras haklarından ya tamamen ya da kısmen yararlanamıyorlar. Çünkü izlenen geleneksel miras hukuku bunu engellemektedir. Benzer şekilde aileye ait mülkiyetin yönetiminde pek çok ülkede ailenin başı olan erkek tarafından üstleniliyor ve bu şekilde de kadın dışlanmış oluyor. Pek çok hukuk sisteminde kadınların kendileri adına sözleşme yapamadıkları, hatta kendisine ait mülk veya kazancı konusunda bile kocasının imzasının istendiği bilinmektedir. Bu nedenle Sözleşme taraf devletlerden bu tür ayrımcı hukuksal ve medeni konulardaki ayrımcılıkların düzeltilmesine ve pozitif adımlar atarak kadın ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanmasını getirmektedir. Kadının yasal olarak sınırlandırılmasının böylece ortadan kaldırılması da sağlanacaktır. Bu maddede kişinin kendi yaşayacağı yeri ve ikametgahını seçme hakkını da kişinin hareket özgürlüğü olarak değerlendirip, kadınların yaşayacağı ve ikamet edeceği yer konusunda kocasına bağımlı bırakılmasının Sözleşmenin bu maddesi altında kadınların haklarını kısıtlayan bir ayrımcılık olduğunu söyler.

16. Madde ise aile hukuk alanında eşitlik konusunu ele alır. Bu maddede kadın ve erkeklerin evlenmek için aynı haklara sahip olması, eş seçmede tam özgürlük ve evliliğe girmek için tam ve özgür irade, evlilik boyunca ve sona

ermesinden sonra da eşler arasında aynı hak ve sorumluluklar, ebeveyn olarak onların medeni durumuna ve çocuklarıyla ilgili işlerde aynı hak ve sorumluluklara sahip olması ve bu durumda çocukların çıkarları en önde tutulmalıdır. Çocuk sayısı ve çocuklarının ilgi alanlarını, çocuklarının veliliği veya evlat edinmede ve karı koca olarak aile adı, meslek ve işin seçimi de dahil olmak üzere aynı kişisel haklara sahip olmak; her iki eşin ailenin mülkiyetinin sahipliği, yönetimi, idaresi, kazancı ve düzenlenmesi konularında eşit haklara sahip olmak; çocukların nişanlanması veya evlenmesi, asgari evlilik yaşının tespit edilmesi ve resmi nikahın zorunlu hale getirilmesi istenmektedir.

Bu maddeyle özel alanda kadına karşı yapılan ayrımcılığın aile hukukunda da yer aldığını ve bunun devletler tarafından yapılacak olan hukuki reformlarla düzeltilmesi talep edilmektedir. Kadınlara karşı en büyük ayrımcılığın topluluk ve aile içinde ve kocaları tarafından yapılmaktadır. Pek çok genç kadın ve kızın aileler tarafından kararlaştırılmış (beşik kertmesi vs.) evliliklere zorlanmaktadır. Dünyanın pek çok yerinde kadınlar kendi evlenecekleri eşleri, doğuracakları çocuklar konusunda söz ve karar sahibi değillerdir. Toplum içindeki “iyi kadın” tiplmesi ise genellikle ev kadını olarak ve kocasının kararlarına karışmamayı getirdiğinden dışarıda kariyer getirici işlere yönelmeleri engellenmektedir. Ve bu tür ayrımcılıklar kültürel ve dini pratikler üzerinde temellenmektedirler. Bu nedenle de her alanda değiştirilmesi çok güç olmaktadır. Ve devletler de kadına karşı aile hukukunda ayrımcı olan maddeleri elimine ederek kadınların bütün bu haklardan erkeklerle eşit olarak yararlanmalarının sağlanması istenmektedir.¹⁰²

2.2.2.3. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü

CEDAW’a ilişkin olarak hazırlanan İhtiyari Protokol, Birleşmiş Milletler’in 6 Ekim 1999 tarihli 54. Genel Kurulu’nda kabul edilmiş ve CEDAW’ı imzalayan

---

102 T.C. Başbakanlık KSSGM, a.g.e. , ss.4 -15.

Ülkelerin katılım ve onayına sunulmuştur. Kasım 2007 tarihi itibariyle 90 Devlet, Protokolü onaylayarak taraf olmuştur.

Türkiye başından beri olumlu baktığı ve hazırlık çalışmalarında destekleyici rol oynadığı Protokol 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış, 30 Temmuz 2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanmıştır. Protokol, 02 Ağustos 2002 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış, gerekli prosedürlerin tamamlanması ile 29 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İhtiyari Protokol onaylayan lkeler, Szleşmenin uygulanmasını denetlemekle yükümlü CEDAW Komitesine Szleşmenin tanıdığı hakların ihlali konusunda bireylerce veya gruplarca veya onların rızası ile onlar adına yapılan şikâyetleri kabul etme ve inceleme yetkisini tanımışlardır. CEDAW Komitesi inceleme sonucunda ihlal ile suçlanan ülkeyi, gerekli önlemleri almaya ve şikâyetle bulunan birey veya grupların haklarına zarar vermekten imtina etmeye ağırabilmektedir. Protokol, CEDAW kapsamındaki hakların ihlali halinde bildirim usulü ile ağır veya sistematik ihlal hallerinde ise Komite tarafından soruşturma başlatılması usulünü öngörmektedir. İhtiyari Protokol taraf devletlere imza, katılım veya onay aşamasında soruşturma prosedürünü kabul etmeme hakkı tanımakta olup, 17. madde Protokol hükümlerine çekince konulamayacağını öngörmektedir.¹⁰³

2.2.3. Kadın Haklarına İlişkin Avrupa Sözleşmeleri

2.2.3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,¹⁰⁴ genel olarak medeni ve siyasi haklara ilişkin olsa da bu bağlamda kadın haklarına ilişkin hükümler de içermektedir. Szleşmenin 12. maddesinde, evlenme hakkı ile evlenme çağına gelen erkek ve

¹⁰³ http://www.ksgm.gov.tr/gmh_birleşmişmilletlerihtiyariprotokol, Erişim Tarihi:28.11.2008.

¹⁰⁴ 20 Mart 1950de Romada imzalanan Sözleşme, 3 Eylül 1952de yürürlüğe girdi. Türkiye, Sözleşmeyi 18 Mayıs 1954de onayladı. Resmi Gazete yayın tarihi 19 Mart 1954dr. <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=6584>, Erişim Tarihi: 27.05.2009.

kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Diğer yandan Sözleşme'nin 14. maddesinde de ayrımcılık yasağı konulmuştur. Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.¹⁰⁵

Sözleşme'de yer verilen diğer bazı haklar ise, yaşama hakkı, işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, özel yaşam, aile, ev ve özel yazışmaların mahremiyetine saygı ilkesi, düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğü, evlenme ve aile kurma hakkı, hak ihlallerine karşı etkili yasa yollarından yararlanabilme haklarıdır. Sözleşme'de belirtilen haklar, taraf devletlerin yetki alanında bulunan bütün kişileri kapsamaktadır.¹⁰⁶

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerden ayıran temel bazı özellikleri vardır. İlk olarak, Sözleşme ile güvence altına alınan haklar daha ziyade kişisel ve siyasal haklardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara en azından Sözleşme'nin imzalandığı ilk halinde önemli bir yer verilmemiştir. İkinci olarak, bu Sözleşme'de haklar detaylı bir şekilde tanımlanarak, hakların hukuken daha etkin sağlanmasının alt yapısı oluşturulmuştur. İkinci olarak da, Sözleşme'nin taraf devletlerce uygulanışına ilişkin etkin bir mekanizma kurulabilmiştir. Böylece bireyin, özgürlüğünü çiğneyen devletten yakınabilmesine olanak sağlanmıştır.¹⁰⁷

105 <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=6584> , Erişim Tarihi: 27.05.2009.

106 DAĞI, İhsan & POLAT, Necati: "Herkes İçin Demokrasi ve İnsan Hakları", Liberte Yay. , Ankara Nisan 2004, ss.122-123.

107 GÖLCÜKLÜ, A.Feyyaz, GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara, 1996, Turhan Kitabevi, s.18.

2.2.3.2. Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (Avrupa Sosyal Şartı)

Avrupa Konseyi üyelerince kabul edilen, özellikle çalışanların korunmasına yönelik olarak hazırlanmış Avrupa Sosyal Şartı,¹⁰⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni sosyal ve ekonomik haklar yönünden tamamlayan bir belgedir. Belge’nin amaçlarının yer aldığı giriş bölümünde, sosyal haklardan yararlanma konusunda ayrımcılık güdülmeyeceği belirtilirken “cinsiyet ayrımcılığı” da açıkça belirtilmiştir.

Sözleşme’deki kadın haklarına değinilen maddelerde; çalışan kadınlar, anne olmaları durumunda, özel korunma hakkına sahiptirler. Çalışan erkeklerle kadınlara eşit ücret hakkını tanımayı, kadınlara doğumdan önce ve sonra, ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlik yardımı veya kamu kaynaklarından yararlandırma yoluyla toplam en az 12 haftalık izin sağlamayı öngörmektedir.¹⁰⁹

Sözleşme, çalıştırmanın bir kadına doğum izni sırasında işten çıkarma bildiriminde bulunmamasını veya doğum nedeniyle izinli olduğu sırada iş akdini sona erdirici bir bildirimde bulunmamasını öngörmektedir. Ayrıca, emzirme döneminde annelere, bu amaçla yeterli bir süre işe ara verme hakkı sağlamayı, endüstride çalışan kadınların gece işlerinde çalışmalarını düzenlemeyi ve çalışan kadınların yeraltı madenlerinde ve gerektiğinde tehlikeli, sağlığa aykırı ve ağır niteliği nedeniyle uygun düşmeyen tüm öteki işlerde çalışmalarını yasaklamayı da öngörmektedir.¹¹⁰

Avrupa Sosyal Şartı ile ilgili vurgulanması gereken bir başka önemli nitelik, belirtilen haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiç bir ayrımcılığa tabi olmaksızın sağlanacak olmasıdır.

Özetle Avrupa Sosyal Şartı ile çalışma hakkı, adil çalışma koşulları hakkı, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkı, adil bir ücret hakkı, örgütlenme hakkı,

¹⁰⁸<http://www.insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/source/turkce/>, Erişim Tarihi: 27.05.2009.

¹⁰⁹ Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi, I.Bölüm 4. Madde’de yer almaktadır.

¹¹⁰ Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi, II. Bölüm 8.Madde’de yer almaktadır.

toplu pazarlık hakkı, çocukların ve gençlerin korunması hakkı, çalışan kadınların analığının korunması hakkı, sağığın korunması hakkı, mesleki eğitim hakkı, mesleğe yöneltılme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı, ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı gibi birçok ekonomik ve sosyal hak düzenleme konusu yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARINA İLİŞKİN YASAL DURUM VE UYGULAMA

Kadın haklarının tarihsel gelişimi, dünyada kadın haklarına ilişkin genel durum ve kadın haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler önceki iki bölümde ele alınmıştı. Bu bölümde, Türkiye’de hem kadın haklarına ilişkin genel durumdan hem de daha spesifik olarak hukuksal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye’de kadın haklarının hukuken tanınması ve sağlanmasına ilişkin mevcut durumdan bahsedilecektir. Yapılacak tespitler üzerinden, özellikle Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası düzenlemeler ve kabul ettiği standartlar bağlamında, mevcut sorunlar ve çözümler üzerinde durulacak ve Türkiye’de kadının insan hakları açısından durumuna ilişkin bütünsel bir tablo çizilmeye çalışılacaktır.

3.1. Türkiye’de Kadın Haklarına İlişkin Geleneksel Sorunlar

Türkiye’de kadınların temel haklarının ihlal edilmesine yol açan geleneksel bazı anlayış ve uygulamalar önemli sorunlar oluşturmuştur ve bunlardan bir kısmı halen mevcudiyetini devam ettirmektedirler. Günümüzde başta kadınların yaşam hakkı olmak üzere diğer temel haklarının ihlaline yol açan bazı anlayış ve uygulamalar bulunmaktadır. Çeşitli türden ayrımcılıklar, şiddet, cinsel ve fiziksel istismar, namus cinayetleri bunlardan sayılabilir.

3.1.1. Ayrımcılık

Kadınların ekonomik olarak dünyada en yoksul ve en yoksullaşmakta olan kesim olmasının bir tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Ataerkil evlilik biçimi ile işbölümü ve çalışma yapıları çerçevesindeki aile yapısı, bu noktada ön plana çıkmaktadır. Erkeğin üstün ekonomik durumu ile kadının ekonomik güçsüzlüğü ortaya çıkan bir sonuç olmaktadır.¹¹¹

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik çabalar 19.yy. ’da başlamıştır. Bu çabalar o dönemde, kadınların hayatında sınırlı değişimlere yol açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu 1923 yılından sonraki on yılda Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen devrimler, bir yandan kadının gerçek bir vatandaş olarak kabul edilmesini, diğer taraftan da Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamıştır.¹¹²

Ancak günümüzde hala bu anlayışın tam olarak yerleştiği ve uygulandığını söylemek zordur. Çalışma hayatında kadının yeri iyi bir gösterge olarak alınabilir. Türkiye’de hala, kadınların ekonomiye katkılarının gerekliliği tam olarak anlaşılamamakta, işe alınmada ve çalışma sürecinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın kaldırılması bir gereklilik olarak kendini göstermektedir.¹¹³ Türkiye’deki sosyokültürel faktörler, kadınların ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu görülmesine yol açmaktadır. Kadınların evde gördükleri iş, toplum için gerekli olmakla birlikte genelde hiçbir zaman ekonominin önemli bir parçası olarak değerlendirilip, karşılığı verilmemektedir.

Öte yandan, çalışan kadınlar için, kadınlara sunulan işlerin sınırlılığı ve koşullarının ağırlığı, ücretlerinin azlığı çalışmayı kadınlar açısından daha ağır kılmaktadır.¹¹⁴ Toplum içerisinde kadın işleri olarak bilinen ev temizleme, yemek

111 ARAT, Necla: “Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım” , Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay. 4 Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 132.

112 DİNÇ, Meryem: “ I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı- Çalışma Hayatında Kadın İle İlgili Hukuki Düzenlemeler” , Yayına Hazırlayan İlhan Gülsün, Türk Yurdu Yay. , No.79, Ankara, 2002, s. 305.

113 DİNÇ, Meryem, a.g.e. , s. 305.

114 TOKSÖZ, Gülay: “Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu” , Uluslararası Çalışma Ofisi, Ankara, 2007, s. 5.

yapma, ekmek pişirme, çamaşır yıkama, dikiş dikmek, çocuk bakımı ve eğitimi, hayvan besleme, süten çeşitli ürünler elde etme, sebze yetiştirme gibi işler kadınlara parasız yaptırılırken bunlar toplum içerisinde erkekler tarafından parayla yapılmaktadır.¹¹⁵

Eşit işe eşit ücret, kadınların temel vatandaşlık haklarına kavuşmaları gibi bazı hukuksal reformların kadınların toplumsal konumunda önemli değişikliklere yol açtığını yadsımak mümkün değildir. Fakat bu yasal reformların kadın-erkek eşitsizliğini Türkiye'nin de tamamen ortadan kaldırdığını, bir başka deyişle, cinsiyete dayalı ayrımcılığı yok ettiğini iddia etmek zordur. Hatta tam tersine, Türkiye'de kadınlar, kamu yaşamına daha fazla katıldıkça bu eşitsizliğin boyutlarının ne kadar fazla olduğu ortaya çıkmış, eşitsizliğe yol açan değerlerin hem kadınlar hem de erkeklerce ne kadar yoğun benimsendiği daha iyi görülmüştür.¹¹⁶

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımları 1950'lerin ortalarından beri sürekli düşmektedir. 1950'lerin ikinci yarısında kadınların işgücüne katılım oranı %70'ler civarındadır. 2006 yılında bu oran, %24,9'a düşmüştür. 2006'da her dört kadından biri işgücündedir ve işgücündeki her dört kişiden biri kadındır.¹¹⁷ Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranlarının sürekli düşmekte olması, alarm verici bir eğilim olarak nitelendirilmiştir.¹¹⁸ Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde 2006 yılında %57 iken, bu oranın 2010 yılında %60 olması hedeflenmiştir.¹¹⁹

Türkiye'de belli alanlarda sürmekte olan kadın-erkek eşitsizliğinin bir başka gösterge alanı siyasal hakların kullanımı olmaktadır. Türkiye'de ilk kez 8 Şubat 1935'te, TBMM Beşinci Dönem seçimleri sonucunda 18 kadın milletvekili Meclis'e girmiştir. O günden günümüze kadar TBMM'nde 9,134 milletvekili içinden 236 kadın milletvekili seçilebilmiştir. Yani Cumhuriyet tarihi boyunca, Meclis'in sadece %2,6'sı kadın olmuştur. 2007 Genel Seçimleri'ne kadar Meclis'te en yüksek kadın

115 ALTINDAL, Aytunç: "Türkiye'de Kadın", Birlik Yayınları, İstanbul Ocak 1975, s.67.

116 GÜNDAĞ, Nezahat: "I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı - Kamu Çalışanları Arasında Kadının Statüsü", Yayına Hazırlayan İlhan Gülsün, Türk Yurdu Yay. , No.79, Ankara, 2002, s.299.

117 TOKSÖZ, Gülay, a.g.e. , s.5.

118 Bkz Ekler-EK-2, Tablo 1 İstihdam Edilen Kadın ve Erkeklerin İşteki Durumuna Göre Dağılımı (2000-2006) (%) (15 ve üzeri yaştaki nüfus).

119 European Commission, Directorate General for Employment , Social Affairs and Equal Opportunity Unit, 2007, s.25.

oranına ancak İsmet İnönü'nün Başkanlığı (1935-1937) döneminde 18 milletvekiline ulaşılmıştır.¹²⁰

Türkiye'de kadınların siyasal yaşama katılımına ilişkin yasal bir engel bulunmamasına karşın, bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilmemiştir. Kadınlar Meclis'te hala çok az düzeyde temsil edilmektedirler.

Ayrımcığın sosyal yaşamada kendini gösterdiği başka durumlar da vardır. Özellikle ulusal bütçe başta olmak üzere kaynakların dağılımı hala toplumsal cinsiyete duyarlı bir nitelik taşımamaktadır. Bütçeye ilişkin bu sorun, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'ne ayrılan sınırlı insan ve finansman kaynağında açıkça görülmektedir. Genel Müdürlük'ün Meclis'te görüşülen teşkilat yasası 27 Ekim 2004'te 'sorunu' sözcüğü çıkarıldıktan sonra adı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olan kuruluşun, teşkilat yasasına kavuşmasından sonra kadroları oluşturulmuştur.¹²¹

Kadın ve erkeklerin ülkemizi yurt dışında eşit koşullarda temsil etme hakkı olmasına rağmen, buna yönelik ilerleme oldukça yavaştır. Dışişleri Bakanlığı'nda üst düzey temsilci konumundaki kadın sayısının azlığı devam etmektedir. 2002 yılı itibariyle halen yurtdışı temsilciliklerimizde görevli 10 Büyükelçi, 22 müsteşar, 4 başkonsolos, 1 Başkonsolos yardımcısı ve 9 konsolos muavini kadındır.¹²²

Laik eğitim Türkiye'de ulus kurma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Genelde eğitimde eşit fırsatlar ve özelde kadınların eğitimi, kanunda belirtilen yasal haklarla güvence altına alınmıştır. Bu durum, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun Fırsat Eşitliği bölümünde, "eğitim imkânı kadın ve erkek herkes için eşittir, eğitim kurumları dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır" ifadesiyle belirtilmiştir. Böylece, kadınları, özellikle de genç kızları eğitim hakkından mahrum bırakacak yasal bir engel kalmamıştır. Ancak, yıllardır kadınların eğitimi konusunda kaydedilen ilerlemelere rağmen, kadınlar ve genç kızlar tüm eğitim düzeylerinde erkeklerin gerisinde kalmışlardır. Özellikle, kırsal/kentsel, bölgesel ve yaş

120 Rakamlar için bkz:Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2003 tarihli "Seçim Yılı ve Parlamenter Sayısı İstatistiği", www.tuik.gov.tr

121 <http://arsiv.kazete.com.tr/sayilar/2004/44/index.php?sayfa=pol2&bolum=haberler>, Erişim Tarihi:25.07.2009.

122 <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr%20de%20kadinin%20durumu.doc>, Erişim Tarihi: 28.03.2009.

farklılıkları düşünüldüğünde, kadınların okuryazarlık düzeylerinde önemli eşitsizlikler bulunmaktadır. Halen varlığını sürdüren geleneksel algılayışlar ve olumsuz ekonomik koşullar, kız çocuklarının eğitim durumunu olumsuz etkilemektedir.

AB 2005, 2006, 2007 İlerleme Raporları'nda Avrupa Komisyonu'nun dikkatini çektiği konular, Türkiye'de kadınlar arasında yüksek okur-yazar olmama oranı, Meclis ve yerel yönetimlerde kadınların temsiline çok sınırlı kalması ve işgücü piyasasına kadınların katılımının düşük olması olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca Avrupa Komisyonu, "Eğitimsizlik ve yüksek okumaz yazmazlık oranları nedeniyle kadınlar, ayrımcı uygulamalardan etkilenmeye devam etmektedir" eleştirilerini yapmıştır.¹²³

Yukarıda özetlenen ve kadın ve erkek arasında temel hakların özellikle kullanımı açısından eşitsizlikler yaratan anlayışlar ve bunların sonuçları göstermektedir ki, hakların sağlanması için ciddi çabaların harcanması ve yapılan değişimlerin uygulamaya geçirilmesi önem arz etmektedir.

3.1.2. Şiddet

İnsanın, işkence ve benzeri aşağılayıcı, onur kırıcı davranış görmeme hakkının temel haklardan birisinin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, kadınların da şiddet içeren durumlara maruz kalmama haklarının sağlanmış olması gerekmektedir. Ancak, bunu engelleyen anlayış ve uygulamaların Türkiye'de belli oranlarda devam ettiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Şiddeti, insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her davranış olarak değerlendirebiliriz. Karşılıklı ilişkilerde, taraflardan biri diğerlerinin veya bir kaçının bedensel bütünlüğüne veya töresel, ahlaki, manevi bütünlüğüne veya mallarına veya

---

123 Avrupa Komisyonu, Türkiye 2005, 2006, 2007 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari.pdf, Erişim Tarihi: 10.07.2009.

simgesel kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması bir şiddet varlığını göstermektedir.¹²⁴

Kadına karşı şiddet dünyada yaygın olarak görülen ve her ülkede karşılaşılan bir olgudur. Yapılan çalışmalar dünyada her üç kadından en az birinin dövülmüş, cinsel ilişkiye zorlanmış ya da başka şekilde istismar edilmiş olduğunu göstermektedir.¹²⁵

BM'in 1995'te Pekin'de toplanan Dünya 4. Kadın Konferansı sonucunda yayımlanan Pekin Eylem Platformu'nda, kadına yönelik şiddet, "kadının fiziksel, cinsel, veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması mümkün olan, bu tip hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğü engellemesini içeren, ister toplum önünde ister özel hayatta meydana gelmiş olsun, cinsiyete dayalı her türlü şiddet" olarak tanımlanmaktadır.¹²⁶ BM son yorumlarında, ekonomik ihtiyaçlardan yoksun bırakmayı da kadına yönelik şiddet tanımının içine sokmaktadır.¹²⁷ Dünya Sağlık Örgütü de eşlerin uyguladığı şiddeti, yakın fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış olarak tanımlamaktadır.¹²⁸

Her ne kadar şiddet bir araç olarak kullanılmaktaysa da, öte yandan şiddet, içinde fazladan bir keyfilik ögesi taşır.¹²⁹ Bunlar, psikolojik, ekonomik, fiziksel, cinsel, sözel veya kültürel pratikler, dinsel gibi pek çok yönden devam eden ve bölge, kültür, din ve ideolojilere göre çeşitlilik göstermektedirler. Özellikle aile içi şiddet evrensel boyutta kadınların yoğun olarak maruz kaldığı bir şiddet türü olmaktadır.¹³⁰

124 ÜNSAL, Artun: "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", Cogito Dergisi, .Sayı 6-7, 11. Baskı, s.30.

125 Elimination of Violence Against Women in Search of Solutions, WHO/FIGO Pre-Congress Workshop, 3031 July, Switzerland, 1999, s.87. Ayrıca bakınız, MARSHALL, Tim: "Hükmeden Erkek Boyun Eğen Kadın", Altın Kitaplar, Çev. Gülten Şen, İstanbul, Aralık 1997, s. 169.

126 T.C. Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü: "Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu", Ankara, 2003, s. 239. <http://www.kssgm.gov.tr/pekin-5.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2008.

127 UN, "Discrimination Against Women: the Committee and Convention", Fact Sheet 22. s. 31.

128 Dünya Sağlık Örgütü, "World Report on Violence and Health", Cenevre, 2002, www.who.int/violence adresinden erişilebilir.

129 ARENT, Hannah: "Şiddet Üzerine", Cogito Dergisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Kış-Bahar 96, Sayı 6-7, 11.Baskı, s. 8.

130 Dünya Bankası'nın verilerine göre Sao Paulo'daki kadın polisine, beş ay içinde yapılan 2000'in üzerindeki dayak şikayeti'nin %70'inden fazlasının nedeni, kadına aile içinde uygulanan şiddettir. Bunlardan %40'ı ciddi şekilde yaralanmışlardır. ARIN, Canan: "Kadına Yönelik Şiddet" Cogito Dergisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Kış-Bahar 96, 11.Baskı, s. 310.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet olaylarına sıklıkla rastlanmaktadır. Türkiye’de şiddetin bir terbiye unsuru olarak algılanması ve bunun gerek aile içinde gerekse kamuda meşru görülmesi şiddeti körüklemektedir. Bu algılayışın sonucu olarak görülen şiddetin kadın tarafından gizlenmesine de yol açmaktadır.¹³¹

Şiddetin yaygın bir biçimde konuşulan, tepki çeken bir uygulama haline gelmesi, 1980’lerde bazı kadın eylemlerinin etkisi ile hız kazanmıştır. 1988 ve sonrasında açık oturumlar, konferanslar vb. çalışmalarla toplumun şiddete olan ilgisi ve duyarlılığı artmıştır.¹³² Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadeledeki ilk adım bu şiddetin görünür hale getirilmesidir. Bunun için öncelikle nelerin şiddet kapsamına girdiği konusunda bir bilincin gelişmesi ve daha sonra şiddete uğrayan kadınların bunu yasal yoldan dile getirebilmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de Ankara’nın gecekondulu mahallelerinde, 1995 yılında Kadın Dayanışma Vakfı tarafından yapılan bir ankette, katılımcı 796 kadından sadece 2’si kocasından şiddet görmediğini söylemiş ve %97’si ise kocası tarafından sık sık şiddete uğradığını belirtmiştir. Bu kadınların %46,8’inin ara sıra, %34,6’sının bazen ve orta şiddette, %15,6’sının ise sık sık ve ağır bir şekilde şiddete maruz kaldığını, %40’ı bazen, %19’u sık sık eşlerinden dayak yediklerini, bu kadınlardan %9’u da şiddet sırasında ciddi şekilde yaralandıklarını belirtmesi, aile içi şiddetin yaygınlığının ve ciddiyetinin önemli bir göstergesidir.¹³³

Daha yeni ve daha kapsamlı bir araştırmanın sonuçları da çarpıcıdır. Bu araştırmada, 98 kentsel, 173 kırsal olmak üzere 271 yerleşim biriminde 5385 (2255 erkek, 3130 kadın) kişiye uygulanan anket ile Türkiye’de eşler arası şiddete ilişkin bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Değişik yaş, evlilik süresi, eğitim düzeyi, meslek, gelir düzeyi, kır veya kent olmak üzere yaşanan yer, çocuk sahibi olma veya

131 KOCACIK, Faruk: “Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet: Türkiye’den Örnekler” , Cumhuriyet Üniversitesi Yay. , Sivas, 2004, s.46.

132 UÇAN ÇUBUKÇU, Sevgi: “ Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Kadının konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar - 1980 Sonrası Kadın Hareketi: Ataerkilliğe Karşı Meydan Okuma” , KA-DER Yay. , İstanbul, 2004, s.55.

133 “Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara Gecekondularında Kadınlarla Ortak Bir Çalışma”, Kadın Dayanışma Vakfı, Ankara, 1995, s. 40-41.

olmama ve evlilik sayıları bakımından farklılıklar gösteren katılımcıların anket sorularına verdikleri cevaplar sorunun ciddiyetini gözler önüne sermektedir.¹³⁴

Anket sonuçlarına göre bir erkeğin gerektiğinde karısını dövebileceğini belirtenlerin oranı %25,3 iken dövmeyeceğini belirtenlerin oranı ise %63,8'dir. "Eşinize fiziksel şiddet uyguluyor musunuz?" sorusuna erkek katılımcıların %75'inin "hayır hiçbir zaman" cevabını verdikleri, %25'inin ise farklı sıklıklara bile olsa eşlerine şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir. Eşi tarafından şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorulan kadınların %67,5'i "hayır hiçbir zaman yanıtını verirken %32,5'i ise değişik sıklıklarla şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların cevapları arasındaki bu farklılıklar, erkek katılımcıların eşlerine uyguladıkları şiddeti bir miktar gizleme eğilimi içinde olduklarını göstermektedir.¹³⁵

Türkiye'de kadına yönelik şiddet gerek coğrafi gerek sınıfsal anlamda bir yaygınlık göstermektedir. Ancak ülkenin doğusuna doğru gidildikçe, geleneklerden kaynaklanan şiddet yoğunlaşmaktadır. Özellikle kadınların evlenmesine ilişkin uygulanan baskılar öne çıkmaktadır. Bunlar zorla ve görücü usulü evlilik, evlilik yaşının düşüklüğü, birden fazla kadınla evlilik biçimlerini almakta ve dinsel ve geleneksel değerlerle kabul etmektedir.¹³⁶

Kadına yönelik şiddetle mücadele açısından kurumsal bir mekanizma olarak büyük öneme sahip olan kadın sığınma evleri konusunda kamu bilincinin artırılması ve kadın sığınma evleri ile şiddet kurbanı kadınlar için danışma merkezlerinin kurulmasına destek bulunması amacıyla, kadın sivil toplum örgütlerince 1998 yılından beri her yıl "Kadın Sığınakları Kurultayı" yapılmaktadır. Kurultaya devletin ilgili kurum ve kuruluşları da katılmaktadır.¹³⁷

134 VATANDAŞ, Celalettin: "Aile ve Şiddet-Türkiye'de Eşler Arası Şiddet", Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay. , Afyon, 2003, ss.79-80.

135 VATANDAŞ, Celalettin: a.g.e. , ss.69-70.

136 İLKKARACAN, Pınar: "Türkiye'nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelemesi", "Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik", İletişim Yay. , İstanbul, 2003, ss. 133-150.

137 T.C. Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü: "Dördüncü ve Beşinci Birleştirilmiş Türkiye Raporu", Ankara, Haziran 2003, s. 9.

<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyedekadinindurumu4.ve.5.ülke.raporu>, Erişim Tarihi: 11.04.2009.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet hala geniş kitleleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemekte, acil önlemler alınarak, azaltılması ve ortadan kaldırılması gerekmektedir. Şiddetin sürmesi birçok faktöre bağlanabilir. Şiddeti yasaklayan yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında ortaya çıkan güçlükler, var olan yönetmelik ve mekanizmalar hakkında bilgi ve bilinç yoksunluğu, sorunun altında yatan nedenlere yönelik etkili tedbirlerin olmayışı ve özellikle de şiddeti maruz gören geleneksel anlayış, kadına yönelik şiddetin devamına zemin hazırlamaktadır.

3.1.3. Kadınların Yaşam Hakkına Bir Saldırı: Namus Cinayetleri

Bir şiddet biçimi olarak namus cinayetlerinin, Türk toplumunun kültüründen ve değer sisteminden kaynaklandığı ortadadır. Namus kavramının içeriğini de cinsel davranışlara ilişkin gelenek ve görenekler belirlemektedir. Buna göre, cinsel saflığını korumak kadına düşen sorumluluklardan biri olarak görülmektedir. Buna aykırı her cinsel eylem namussuzluk sayılmakta ve cinayetler devreye girmektedir.¹³⁸ Bu nedenle namus kavramı kadının bedeniyle, cinselliğiyle ve cinsel arzularını ifade edişiyle, davranışlarıyla ve hareketleriyle çok ilişkilidir.¹³⁹

Burada, namus kavramı ile ilgili başka bir kavram daha ortaya çıkmaktadır. Bu kavram “şeref” olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁰ Az gelişmiş toplumlarda yerleşik gelenekler ve görenekler, bir erkeği kendisinin ve ailesinin şerefini, kadını da cinsel saflığını ya da namusunu korumaya zorunlu kılmaktadır. Böylesi bir durumda öldürmek istemeyen erkeğe toplumda ciddi yaptırımlar uygulanır, örneğin aşağılanır, horlanır ve dışlanır.

Türkiye’de namus cinayetlerinin en fazla görüldüğü Şanlıurfa’da bunun örnekleri mevcuttur. Suçu pastaneye gitmek, su içmek için sinemaya girmek, bir

138 TEZCAN, Mahmut : “Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri” , Töre Cinayetleri Panel Bildirileri, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 2004, s. 21.

139 KHAN, Tahira: “Namus Cinayetleri: Tanımına ve İçeriğine Bir Bakış” , Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaşılmalı Hukukun Yaklaşımı, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi Yayını, Şubat 2002, s. 124.

140 Şeref: Genel olarak bireyin ya da ailesinin toplumsal itibarı ya da ailesinin toplumsal itibarı ya da saygınlığı olarak tanımlanabilir.

radyonun istekler programına katılmak, sevdiğine kaçan kadınlar, ceza almayacak yaşlardaki “reşit olmamış” erkekler tarafından öldürülmüşlerdir.¹⁴¹

Ayrıca, namus cinayetlerini özendiren, destekleyen ve bu tür cinayetleri işleyenleri koruyan sosyo-kültürel çevre de vardır.¹⁴² Bu bağlamda, namus kavramına değişik sınıflarca farklı düzeyde önem verildiği de göz önünde bulundurulmaktadır. Namus, özellikle alt sınıflarda önemli bir olgudur, orta ve üst sınıflarda önemi daha azdır.¹⁴³

Gazeteci Mehmet Faraç’ın Şanlıurfa’daki namus cinayetlerini ele aldığı, “Kanlı Gelenek” adlı makalesinde bunun daha derin nedenleri üzerinde durmaktadır. Buradaki insanları bu korkunç cinayetlere iten nedenlerin sadece namus olgusu olmadığını vurgulamaktadır. Bölgenin sosyal çarpıklığının, yani Güneydoğu Anadolu Projesi’nin getirdiği yoğun nüfus artışı içinde bocalayan, işsizliğin ve çarpık yapılaşmanın büyük boyutlara ulaştığı, yüzde yetmişi gecekonduardan oluşan bir köy-kent görünümündeki Şanlıurfa’daki toplumsal yapının da bunda etkili olduğunun altını çizmektedir.¹⁴⁴ Bununla birlikte, ülkemizde namus cinayetleri artık sadece kırsal kesimlerde sınırlı kalmayıp, aşırı kentleşme, köy-kent arasındaki yoğun toplumsal hareketlilik ve artan iletişim yoluyla büyük kentlere taşınmıştır. Kent ortamında kimlik bunalımı yaşayan insanların, namus ve bekaret gibi soyut değerleri kutsallaştırmaları ve bunların zarar görmesi durumunda yakınlarını öldürmeleri onlara bir konum kazandırmaktadır.¹⁴⁵

Ülkemizde, töre ve namus uğruna işlenen cinayetlerin oranı oldukça fazladır. Adam öldürme nedenleri arasında ilk sırayı, namusu ya da şerefi korumak yer almaktadır.¹⁴⁶ Eski Türk Ceza Kanunu’nda namus cinayetlerinin de yer aldığı, aile içinde kadına karşı şiddet sorunu hala kaygı verici boyutlardaydı ve bu tür cinayetleri işleyenlerin cezalarında indirimine gidilmesini sağlayan hükümler uygulanmaktaydı.

141 FARAÇ, Mehmet: “Kanlı Gelenek, Kadına Yönelik Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı” , İstanbul, İstanbul Barosu, Şubat 2002, s. 137.

142 TEZCAN, Mahmut, a.g.e. , s. 23.

143 SOYASLAN, Doğan: “Töre Cinayetlerinin Önlenmesi” , Töre Cinayetleri-Panel Bildirileri, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadınının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 2004, s.30.

144 FARAÇ, Mehmet, a.g.e. , s. 136.

145 TEZCAN, Mahmut, a.g.e. , s. 25.

146 TEZCAN, Mahmut : “Namus Cinayetleri, Türk Ailesi Antropolojisi” , Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s. 242.

AB Komisyonu’nca yayınlanan 2005, 2006 ve 2007 İlerleme Raporları’nda “Güneydoğu’nun bazı bölgelerinde kız çocuklarının hala doğumla birlikte nüfusa kaydettirilmemesi ve bu durum karşısında, kızlar ve kadınlar uygun şekilde izlenemediği için zorla evlilik, töre ve namus cinayetleriyle mücadeleyi güçleştirmeye devam etmektedir. ” şeklinde eleştirileri olmuştur.

26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen Yeni Türk Ceza Kanunu’ndaki namus cinayetlerine uygulanan ceza indirimini öngören maddenin kaldırılması bu konuyla ilgili önemli bir gelişmedir.¹⁴⁷ Bu madde, Türkiye AB adaylık statüsüne 1999 yılında geçtikten sonra 2004 yılına kadar sunduğu İlerleme Raporları’nda Avrupa Komisyonu’nun eleştirdiği hükümlerden biri olmuştur. Bu ve benzeri ilerlemeler olumlu tepkiler de almıştır. 2006 İlerleme Raporu’nda, Avrupa Komisyonu’nun “Namus cinayetleri, kadın ve çocuklara yönelik şiddet” ile ilgili olarak kurulan Parlamento Komisyonu raporunu tamamlamış ve şiddetin önlenmesine öncelik verilmek şartıyla atılacak adımlar sıralanmış ve bunlardan sorumlu olacak devlet kurumları belirlenmiş olduğunu olumlu bir şekilde ifade etmiştir.¹⁴⁸

Yine de eleştiriye maruz kalan hükümler bulunmaktadır. Yeni Türk Ceza Kanunu’nun “ağır tahrik” altında işlenen suçlara ilişkin 51. maddesindeki hükümlerinin hala geleneksel anlamda “namus” nedeniyle işlenmiş suçlara uygulanmasının yolunun “açık bırakılması” bunlardan birisidir.¹⁴⁹

Hukukun bu boşluğunu bilenler bundan cesaret alarak kadına yönelik şiddet ve suç işlemeye devam edebileceklerdir. Örneğin namus cinayetlerinde, hukukçular öldüren kişiyi sadece cezalandırmaktadır. Mevcut anlayışa göre, kişiyi sadece kasten adam öldürmekle suçlayabilir ve cezalandırabilirler. Ama bazen işleyen ve bazen de bu cinayetleri işleyenlerin de kurban olduğu, örneğin çocuklar- kültürel bir pratiğin varlığı da görülmektedir. Bu kişiler, genelde ailelerin ileri gelenleri olup yaşından dolayı ceza almayacak, küçük çocuklara bu cinayetleri işletmektedirler. Kadınlar

147 Avrupa Komisyonu, 2003 Tarihli İlerleme Raporu.

148 Avrupa Komisyonu, 2006 Tarihli İlerleme Raporu.

149 Avrupa Komisyonu, 2003.Tarihli İlerleme Raporu.

ölürlerken kendileri dışarıda dolaşabilmekte ve kadınların dökülen bu kanları üzerinde kendilerine “saygın” bir yer sağlayabilmektedirler.¹⁵⁰

Namus cinayetlerinin yaygınlığı ve ciddiliği göz önüne alınarak, kadınların yaşam hakkı ve bedensel bütünlük hakları başta olmak üzere insan onur ve haysiyetine bir saldırı olan bu ihlaller, devletler tarafından özel hukuk uygulamaları başta olmak üzere özellikle uygulamaya dönük tedbirlerle durdurulması gerekir. Belirtildiği gibi, cezalandırmada sadece öldüren kişi değil, onun yanında, bu suça teşvik eden veya zorlayan kişiler özellikle cezalandırılabilir. Bu adımlar doğru yönde ve oldukça önemli olmakla beraber, bu süreç, aynı zamanda yargı personeline toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısı kazandırma eğitimiyle beraber yürütülebilir.¹⁵¹ Hukuksal düzenlemeler kadar önemli olan diğer bir konu, sürekli olarak, devlet, yerel yönetimler, partiler, sivil toplum örgütleri işbirliğiyle, kadınların konumunu ve ihtiyaçlarını belirleyen projeler üretmek ve uygulamak gerekmektedir.¹⁵²

Cezalandırma süreci, yalnızca kuru hapis cezası olarak verilmeyebilir. Bu insanlar önce bir rehabilitasyon benzeri bir tür tedaviden geçirilip, daha sonra kadınların uğramış oldukları şiddet ve ayrımcılık konularında bilgilendirilebilir. Bu bilgilendirme görsel iletişim araçlarıyla da desteklendirilebilir. Yine bunlar, (eğer kadınlar için bir sakınca görülmezse) örneğin kadın sığınaklarında veya şiddete uğramış kadınların bulunduğu yerlerde bir süre çalıştırılabilirler. Özellikle çocuk yaşta namus cinayetine zorlananlara daha da özen gösterilebilir. Bunların cezaları bittiğinde kendilerini kahraman katiller olarak değil, yanlış yapmış ve bunun farkına varmış insanlar olarak topluma dönmeleri sağlanabilir.

Sonuç olarak, kadının yaşam hakkına ciddi bir tehdit olan namus cinayetleri uygulaması Türkiye’de varlığını korurken, bu eylemlere karşı mücadelede alınması gereken hukuki ve uygulamaya dönük tedbirlerin olduğu da görülmektedir. Namus cinayetlerini doğuran töre ve gelenekler yaşadıkça bu cinayetler de sona

150 SARUHAN, Şenal: “Namus Cinayetlerinde Avukatların Sorumluluğu”, Töre Cinayetleri-Panel Bildirileri, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadınının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 2004, s. 68.

151 PERZİVAT, Leyla: “Honour Killings in Turkey”, Monitor, Volume 15, No.1, January 2002, s. 19.

152 SONER, Işık: “İntihar Gibi Görünen Cinayetler”, Kadınlar Dünyası, Sayı: 15, Aralık 2000, s. 3.

ermeyecektir. Bu nedenle de hukuksal düzenlemelerin etkili olabilmesi için, yurttaş kimliğinin kadın-erkek herkese kazandırılarak, herkesin kendi hayatı ve bedeni üzerinde söz sahibi olma hakkını kullanabileceği toplumsal koşulların yaratılması yaşamsal bir önem taşımaktadır.

3.1.4. Cinsel İstismar

Cinsel şiddet, kadını istemediği cinsel davranışlara zorlamaktır.¹⁵³ Cinsel şiddet, cinsler arası karşıtlık mantığı içerisinde kullanılan bir baskı yöntemidir. Cinsel şiddetin en yaygın olarak kullanılan yöntemi olan cinsel taciz, tekrar edilen, sözle, vücut hareketleriyle veya jestlerle gerçekleştirilen her yaklaşım, cinsel bakımdan küçümseyici bir beyan, cinsel ayırım güden her söz bir saldırıdır ve kadın kendisini tehdit edilmiş, aşağılanmış, korunmaya muhtaç duruma düşürülmüş veya tacize uğramış hisseder. Cinsel tacize geniş bir dizi istenmeyen cinsel hareket eşlik eder.¹⁵⁴

Tecavüz korkusu, hiç kuşkusuz kadınların özgürlüğünü kısıtlayan önemli bir etkidir.¹⁵⁵ Tecavüz olgusu genellikle halk arasında tanınmayan yabancı veya hastalıklı kişilerin bir eylemi olarak algılanır. Oysa yapılan araştırmalar bunun tersini göstermektedir. Halk arasında yerleşmiş inanın aksine, uzun zamandır toplanan veriler kadınların tecavüze ya da saldırıya uğraması yönünden asıl tehdidi, çalılıkların arasına gizlenmiş akıl hastalarının değil, tanıdıkları ve flört ettikleri erkeklerin oluşturduğunu göstermektedir.¹⁵⁶

Şiddetin tümüyle bireyin kişisel özellikleri ya da kalıtım düzeyinde açıklanması hiçbir şekilde yeterli olamayabilir. Kadına yönelik şiddet esas olarak

---

153 TEKELİ, Ayten, AKTAŞ, Münevver (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi): İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Yayını, İzmir, 1996, s. 37.

154 “İşyerinde Cinsel Taciz Broşürü”, DİSK Yay. , 14. DİSK Kadın Dairesi, İstanbul, Mart 1995.
<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=485>

155 SEGAL, Lynne: “Gelecek Kadın mı ?”, Afa Yay. İstanbul, Ocak 1990, s. 14.

156 SCHULLY, Diana: “Tecavüz-Cinsel Şiddeti Anlamak”, Metis Yay. , İstanbul, 1994, s. 69.

saldırgan erkeklerin bir takım patolojik (marazi) özellikleriyle açıklanamayabilir.¹⁵⁷ En son veriler, şiddet uygulayan erkekleri ya da şiddet mağduru kadınları hem cinslerinden ayıracak ortak kişisel karakter bozukluklarının söz konusu olmadığını göstermektedir.¹⁵⁸

Cinsel şiddet kavramı içinde tecavüz etmek, eşini (kadını) kabul edemeyeceği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel içerikli imalar yapmak, cinsel içerikli sözcükler söylemek, el atmak, çimdiklemek vs. bulunmaktadır. 2004 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu devrim olarak kabul edilen düzenlemeler içermektedir. Taslakta tecavüz suçuna, suça kendisinin sebebiyet verenin de suçun faili olacağına dair bir hüküm bulunmakta iken (315/3) kişinin hem mağdur hem sanık olması kabul edilemeyeceğinden yeni yasada bu hükme yer verilmemiştir.

Aşağıda ele alınacağı gibi, şikâyet halinde “evlilik içi cinsel saldırı” dahi suç haline getirilmiştir.¹⁵⁹ Yargının “fiziksel olarak karşı koyduğunu ispat edemediğine göre kendisinin de rızası olduğu kabulü gerekir” yorumu, devamında evlilik yaşının 15 olarak belirlenmiş olması, cinsel saldırı sonrası evliliğin gerçekleşmesi sonucu cezanın düşmesi gibi uygulama ve düzenlemelerin yerini yeni hükümlerin alması önemli ilerlemeler olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁰ Türkiye’de enstest ilişki ise oldukça yaygın görülen cinsel şiddet türlerinden biridir. Enstest ilişki hakkında rakamlar istatistiklere yansımamasına rağmen, İstanbul Adli Tıp Kurumu raporlarına göre, son yıllarda 2 bin civarında enstest ilişki olayına rastlanmıştır.¹⁶¹

Türkiye’de tecavüz ve diğer cinsel şiddet eylemlerine yönelik belirli oranda bir toleransın bulunduğu belirtilebilir. 1997 yılında Ege Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü’nün yaptığı bir araştırmaya göre, 50 adli tıp uzmanından %4’ü, 85 psikoloğun %6’sı, 100 avukatın %10’u, 80 hakim ve savcının %17’si ve 100 polisin %33’ü, “Bazı kadınlar tecavüzü hak eder” demiştir. Aynı araştırmaya göre, 85

157 GODENZI, Alberto: “Cinsel Şiddet”, Ayrıntı Yay. , İstanbul, Haziran 1992, s. 16.

158 Bkz . bilgi için: <http://www.psikiatri.net/faq/detail.php>, Erişim Tarihi: 13.07.2009.

159 PİAR’ın bir araştırmasına göre, Türkiye’de kadınların %20-22’si eşler arası cinsel taciz ile karşı karşıya kalırken, %18’i de istekleri dışında, eşleri tarafından cinsel ilişkiye zorlanmaktadır. <http://www.psikiatri.net/faq/detail.php>, Erişim Tarihi: 13.07.2009.

160 BENLİ, Fatma: “Cinsel Taciz ve Tecavüz - Yargının Cinsel Saldırı Suçlarına İlişkin Bakış Açısına Bir Örnek” , AKDER Bülten, Ekim/Kasım/Aralık 2008, Sayı 10, s.15.

161 <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=5350>, Erişim Tarihi: 27.07.2009.

psikoloğun %18'i, 305 hâkim, savcı ve avukatın %40'ı 100 polisin %66'sı, "Kadının dış görünüşü ve davranışları tecavüze yol açar" demiştir.¹⁶²

Ülkemizde bugüne kadar cinsel saldırı suçu eşe karşı işlenmiş ise, suç oluşturmamaktaydı. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda ise bu durum düzenlenmiştir. Cinsel saldırı eyleminin vücuda organ veya herhangi bir cisim sokulması suretiyle eşe karşı işlenirse, mağdur eşin şikâyeti ile soruşturma ve kovuşturma yapılabilecektir. Böylece ülkemizde de en büyük mağduriyetlerden biri sayılabilecek olan cinsel istismar durumu düzenlenmiştir.¹⁶³

Türkiye'de sadece devlet görevlilerince cinsel şiddete uğramış kadınlar için bir hukuki proje çalışmalarında bulunmaktadır. Bu projeye ait bir çalışmanın sonuç bildirgesi oluşturulmuştur.¹⁶⁴ Kadına yönelik şiddete sağlık çalışanlarının yaklaşımı da çok önemlidir. Özellikle acil servis, adli tıp, kadın doğum gibi uzmanlık alanlarında eğitimin bu konuyu da içerir şekilde yeniden biçimlenmesi gerekmektedir. Hekimlerin mezuniyet öncesi ve sonrası eğitimlerinde, fiziksel ve cinsel şiddete uğrayan kadınlara hekim yaklaşımı konusunda eğitilmeleri önemlidir.¹⁶⁵ Sağlık sektöründe çalışanların eşler arası şiddet konusunda bilgilendirilmesi ve istismar edilen kadına yaklaşım konusunda donanımlı hale getirilmeleri gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinde kadın personel istihdamının artırılması da bu konuda önemli gelişme yaratabilecektir. Çünkü bir erkek tarafından şiddete maruz kalan kadının psikolojik olarak bu durumu bir kadınla paylaşması daha kolay olabilmektedir.

Türkiye'de tecavüz ve ensest ilişki gibi konuların ciddi sorunlar arasında yer almasına rağmen hala bunların tabu sayılmasına karşı mücadele, cinsel şiddet türleri, bunların nedenleri, önleme yolları konusunda halkın ve kız çocuklarının

162 KA-DER, "Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Rapor Taslakları", İstanbul, 14-15 Haziran. 2003, s. 5.

163 ÖZBEY, Esin A. , "Türk Hukuk Sisteminde Aile İçi Şiddetle Mevzuat, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması" , T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, s. 17.

164 T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü, "Türkiye'de Kadının Durumu", Mayıs 2009, Ankara <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr%20de%20kadinin%20durumu.doc>, Erişim Tarihi: 15.07.2009.

165 Ankara Tabip Odası, "Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu Sonuç Bildirgesi", 2002, <http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/3515.pdf>, Erişim Tarihi: 11.07.2009.

bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yaygınlaştırılmakta ve hız kazandırılmaktadır.¹⁶⁶

Sonuç olarak, yukarıdaki tespitler göstermektedir ki, kadının bazı temel haklarını doğrudan zedeleyen cinsel şiddet ve istismar dikkat çekici orandadır ve bunun giderilmesine ilişkin kat edilmesi gereken bir mesafe vardır. Her ne kadar bazı olumlu yasal düzenlemeler yapılmışsa da uygulamaya dönük tedbirler üzerinde durulması gerekli görülmektedir.

3.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler

Küresel ölçekte hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı 21. yüzyılda, kadınların eşit haklar ve imkânlar elde etmek için 19. yüzyılda vermeye başladıkları mücadele 20. yüzyılın iki büyük savaşından sonra uluslararası düzeyde bir önem ve resmîyet kazanmış olsa bile, dünyanın birçok ülkesinde kadınlar eğitimden sağlığa, istihdamdan karar alma mekanizmalarına hemen her alanda eşitsizliklerle karşı karşıyadır. CEDAW'da dahil olmak üzere insan hak ve özgürlüklerine ilişkin bütün uluslararası belgelerin normlar hiyerarşisi bakımından tüm kanunların üzerine çıkarılması da yapılan önemli düzenlemelerden biridir. Böylelikle birbiriyle uyumlu Anayasa ve CEDAW kombinasyonu ile kadın-erkek eşitliği yolunda daha güçlü bir hukuki zemin oluşturulmuştur.

Araştırmanın bu kısmında CEDAW ve diğer uluslararası antlaşmaların Türkiye tarafından kabul edilmesi üzerinde durulmuştur.

---

166 KA-DER: “Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Rapor Taslakları”, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Ekonomi Çalışma Grubu, İstanbul, 14-15 Haziran 2003, s. 10.

3.2.1. CEDAW ve Türkiye

Türkiye, CEDAW'ı 1985 yılında imzalamıştır. Yaklaşık bir yıl sonra, 19 Ocak 1986 tarihinde ise Sözleşme yürürlüğe konulmuştur. Ancak, Sözleşme'nin bazı maddelerine çekinceler getirilmiştir. Konan çekinceler özellikle evli kadınların durumunu ilgilendiren maddelerle ilgilidir. Çekince konan maddeler 15 (2), (4) ve 16 (1) c, d, e, g maddelerdir ve ilişkili olduğu hükümler şu şekilde özetlenebilir.

Taraf devletlerin, medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıma yükümlülüğü, (Madde 15 (2)) kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgâh seçme ve nakletmede eşit yasal haklar tanıma yükümlülüğü, (Madde 15 (4)) , kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemlerin alınacağına ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar, medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babaya eşit hak ve sorumlulukların tanınacağına dair yükümlülük, Madde 16 (1) aile adı, meslek ve iş seçimi dâhil karı ve koca için eşit kişisel haklar sağlama yükümlülüğü olarak özetlenebilir.¹⁶⁷

Türkiye kendi Medeni Kanunu'nu esas alarak yaptığı bu çekincelerle kadınlara karşı hukukta var olan ayrımcılığı sürdürmüş olmaktadır. Ancak Yeni Medeni Kanun ile birlikte bu eşitsizliklerin giderilmesi ile bu çekinceler 20 Eylül 1999 tarihinde hükümsüz kalmış olmaktadır.¹⁶⁸ 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edilip, 8 Aralık 2001 tarihinde Resmi Gazete'de CEDAW'a konan çekincelerin kaldırılması yayımlanmıştır. Bu durum AB adaylık sürecinin hızlandırıcı etkisinin bir sonucudur.

167 T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol", Kasım 2001, Ankara, ss.39-40.

168 Söz konusu çekinceler 57. Hükümet döneminde kaldırılmıştır ve bu dönemde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Hasan Gemici'dir.

3.2.2. Diğer Uluslararası Antlaşmalar

Türkiye, BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1952 tarih ve 640 (VII) sayılı kararı ile kabul edip imza, onay ve katılıma açtığı “Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme” ye 12 Ocak 1954 tarihinde katılmış ve 25 Mayıs 1959 tarihinde 7288 Sayılı Kanun ile onaylamıştır. Sözleşme, 7 Temmuz 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁹

Türkiye, CEDAW'a taraf devletlerde Sözleşme'nin uygulanmasını güçlendirmek üzere hazırlanmış ve 2000 yılında uygulanmaya girmiş yasal bir araç olan BM CEDAW İhtiyari Protokolü'ne de taraf olmuştur. İhtiyari Protokol, “başvuru” yani şikâyet hakkı ile ciddi ve sistematik hak ihlallerinde doğrudan “soruşturma” yetkisi içermektedir. Temmuz 2004 itibariyle toplam 75 ülke tarafından imzalanmış, 62 ülke tarafından da onaylanmıştır.

Türkiye Protokol'ü 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmış, 29 Ocak 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe koymuştur. İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW'ı ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesi'ne başvuru hakkı tanınmaktadır. Protokol ile ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Komite'ye yapılacak şikâyetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanınmaktadır.¹⁷⁰

Türkiye'nin taraf olduğu kadın hakları ile ilişkili bir başka uluslararası sözleşme, Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (Avrupa Sosyal Şartı) dir. Sözleşme 18 Ekim 1961'de Torino'da imzalanmış ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme'yi 18 Ekim 1961 tarihinde imzalamış ve 16 Haziran 1989 tarihinde onaylamıştır. 3581 sayılı Onay Kanunu 4 Temmuz 1989 gün ve 20215 sayılı Resmi Gazete'de yayınlamıştır.¹⁷¹

Türkiye, insan hakları ve demokratikleşme konusunda evrensel normları belirleyen en önemli uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilen “BM Siyasi ve

169 Sözleşme, 25 Mayıs 1959 tarihinde gün ve 10220 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

170 Bilgi için bkz. : <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr%20de%20kadinin%20durumu.doc>, Erişim Tarihi: 28.03.2009.

171 Bilgi için bkz. : www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf+avrupa+sosya, Erişim Tarihi: 25.02.2009.

Medeni Haklar Sözleşmesi”ni de 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış ve 04.06.2003 tarihinde onaylamıştır.¹⁷² Ayrıca, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar üzerine benzeri nitelikte sözleşme olan “BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”ni de 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış ve 04.06.2003 tarihinde 4867 sayılı kanunla onaylamıştır. Bu sözleşmeler, 18.06.2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 6 Nisan 2004 tarihinde New York’ta imzalanan “Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokol’ünü de 1 Kasım 2005 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır.¹⁷³

Böylelikle Türkiye, kadın haklarını doğrudan düzenleyen ya da insan hakları ile ilgili olup da kadın haklarını da düzenleyen uluslararası sözleşmelerden belli başlı olanlarına taraf olarak, evrensel nitelik kazanmış prensipleri kabullenmiş durumdadır. Geriye kalan süreçte ise, bu hakların hayata geçirilmesi için yapılması gereken iç hukuk düzenlemeleri ile bunların uygulamaya konabilmesinin sağlanması gerekmektedir.

3.3. Türkiye’de Kadın Haklarıyla İlişkili Yasal Düzenlemeler

Bugün Türkiye kadın hakları konusunda, hukuksal olarak azımsanamayacak boyutta hem iç hem de dış dinamiklerin etkisiyle önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmeler ışığında Türkiye’ye bakıldığında Cumhuriyetin ilanından sonra yürürlüğe giren yasalarla başlayan kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenlemelerin günümüze kadar gelişerek ve son yıllarda çok önemli yasal düzenlemeler ve uygulamaya dönük adımlarla ivmesini arttırdığı görülmektedir.

Kadınlara yönelik politikalarda yaşanan değişim, en anlamlı ifadesini Anayasa’da yapılan düzenlemelerde bulmuştur. Daha önce de kadın-erkek eşitliği ilkesi Anayasa’da bulunmakla beraber 2004 yılında yapılan bir ilave bu eşitliğin

172 <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, Erişim Tarihi: 22.11.2008.

173 27.12.2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24572.html>, Erişim Tarihi: 13.10.2008.

zeminini oluşturmakta; devleti bu eşitliğin hayata geçirilmesi için düzenlemeler yapmak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılmaktadır.

Bu noktada Türkiye'nin hukuki yönden 21. yüzyılda yapmış olduğu anayasadaki ve kanunlardaki düzenlemeler önemli bir yere sahiptir. Hukuksal boyuttaki bu değişikliklere alt başlıklarda ayrıntılarıyla yer verilmiştir.

3.3.1. Anayasa'daki Düzenlemeler

Türkiye'de kadın-erkek eşitliği ilkesi, Anayasa'nın 2001 yılında 41. ve 66. maddelerinde, 2004 yılında 10. ve 90. maddelerinde yapılan değişikliklerle güçlendirilmiştir. Yapılan değişikliklerle, “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” (10. Madde), “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra gelmek üzere “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ifadesi eklenmiş (41. Madde), Türk vatandaşlığının düzenlenmesi ile ilgili eşitsizlik içeren hüküm maddeden çıkarılmış¹⁷⁴ 66. Madde ve 90. Maddede yapılan değişiklikle, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalarla ve bu bağlamda CEDAW'a ulusal kanunlar üzerinde üstünlük tanınmış ve kadın haklarına daha güçlü bir koruma getirilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye'de kadınların son derece ağır ve ciddi sorunları olduğu her gün farklı biçimlerde kamuoyuna ve basına yansımaktadır. Anayasa'da da yapılan ve özetle sunulan bu değişiklikler ve düzenlemelerle, bu tarz olayların en aza indirilmesinin en güçlü yasal zemini oluşturulmuş olmaktadır. Kadınların Türkiye'ye Türkiye'nin de kadınlara ihtiyacı olduğu gerçeğinden yola çıkarak, Anayasa'ya eklenen yeni düzenlemelerin önemli bir dönemeç noktası olmasını ve kadının insan haklarının tam olarak sağlanması bilincine varılmasına önemli bir zemin oluşturulmaktadır.

---

174 Türk babadan doğan çocuklar doğrudan Türk vatandaşı olurken, söz konusu maddeye göre Türk anadan doğan çocukların vatandaşlığı kanunla düzenlenmekteydi.

3.3.2. Kanunlardaki Düzenlemeler

Türkiye her alanda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için, gerek uluslararası platformdaki gelişmeleri yakından izlemesiyle, gerekse uluslararası insan hakları ve kadın hakları alanında imzaladığı belgelerle gerçek bir uyum süreci ortaya koymaktadır. Kuşkusuz tüm bu gelişmelerde Türkiye'nin en büyük toplumsal projesi olan AB'ne üye olma hedefinin çok önemli bir payı bulunmaktadır

2001 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile genelde toplumun, özelde ise kadınların çoktandır beklediği değişim isteği ve örgütlü çabalar sonuç vermiştir. Böylelikle toplumsal hayatın çok gerisinde kalmış ve pratikte geçerliliğini yitirmiş hükümler ortadan kaldırılmıştır. Başta Anayasa olmak üzere Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu, Belediyeler Kanunu gibi alanlarda çok önemli yasal düzenlemelerle kadın-erkek eşitliğinin hukuki zemini güçlendirilmiştir.

Günümüzde mevcut olan Yeni Medeni Kanunu, Yeni Türk Ceza Kanunu, Yeni İş Kanunu, Yönetmelikler, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer yasal düzenlemeler alt başlıklarda incelenmiştir.

3.3.2.1. Yeni Türk Medeni Kanunu

TBMM tarafından kabul edilerek 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu, Türk toplumuna çağdaş gelişmeleri yaşama imkanı tanıyan yeni düzenlemeler içermektedir.

Medeni Kanun, yeni şekliyle kadın-erkek eşitliğini konusunu da yeniden ele alan, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren düzenlemeler getirmektedir.

Yapılan yasal değişiklikler sayesinde kadınların sosyal haklarına yenileri eklendi. Yeni düzenlemeler arasında en önemlilerinden birisi “evlilik birliğini eşler beraber yönetirler” hükmüdür. Böylelikle, Türk aile yapısındaki ataerkilliği ortadan kaldırmaya ve kadın-erkek arasındaki ayrımcılığı yok etmeye yönelik önemli bir

adım atılmış oldu. Bunun yanı sıra, evlenme yaşı yükseltilerek özellikle Türkiye'nin doğusunda erken yaşta kızların evlendirilmelerinin önüne geçilmesine önemli bir katkı sağlanmıştır. Eşler arasında mal rejiminin de tekrar düzenlenmesi önemli gelişmelerden biri olarak not edilebilir.¹⁷⁵

Görüldüğü gibi, Türkiye'de aile içerisinde kadınların eşit haklara sahip olmaları için yapılması gereken hukuki düzenlemelerden önemli bir kısmı yapılmış gözükmektedir. Hala kimi eksiklikler taşımasına rağmen, Yeni Medeni Kanun ile kadınlar önemli kazanımlar elde etmişlerdir.

Yeni Medeni Kanun ile özellikle aile hukuku alanında bugüne kadar yaşanan gelişmeler, değişim ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun ile “aile reisi kocadır” hükmü değiştirilerek “evlilik birliğini eşler beraber yönetirler” hükmü getirilmiş; evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiş; ikametgah seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü konmuş; kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen korunmuş; eşlerin çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü yerine, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiş ve evlilik dışında doğan çocuğun velayeti ise anneye verilmiştir.

Daha başka alanlarda da önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Yeni Medeni Kanun'da eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiş. Bu düzenlemeyle eşler mesleklerini diğer eşten izin almadan seçip sürdürebilecektir.¹⁷⁶ Yeni Kanun, vesayeti kabul yükümlülüğünü sadece koca için öngören maddeyi kadın erkek eşitliğini zedelediği için tamamen kaldırmıştır. Mirasın taksiminde, mallar arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya verileceği konusunda erkek çocuklara, kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.

¹⁷⁵ Bkz, Yeni Medeni Kanun, Madde 10.

¹⁷⁶ Eski Kanundaki kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti.

Eski Medeni Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi "mal ayrılığı" iken, Yeni Kanunda "edinilmiş mallara katılma rejimi" getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşacaklardır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşımına girmeyecektir.

Eski Medeni Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Medeni Kanun'da, "eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla birlikte" katılacaklardır. Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilecektir. Daha önce evlenme için müracaat yeri, erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken yeni düzenleme ile kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu yetkili olmaktadır. Önceden boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yeri mahkemesi iken Yeni Kanun'da, boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır.

Bir başka değişiklik de sağ kalan eşin ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağına mahsup edilmek, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa ya da oturma hakkının tanınmasını isteyebilmesidir. Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden biri diğerinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki yetkilerine sınırlandırma getirilememesidir. Kiralık bir konut bile olsa diğer eşin rızası olmadan kira akdi fesih edilemez.

Çocuklar üzerindeki haklar da önemli ilerlemelere konu olmuştur. Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir. Yeni Medeni Kanunda evlat edinme konularında da önemli yenilikler getirilmiştir. Yeni hükme göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. 18 yaşından

küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır.¹⁷⁷ Kadın ve çocukların geçim ve bakımlarının kocaya ait olduğunu öngören hüküm, eşitlik ilkesinin doğal bir sonucu olarak kaldırılmıştır. Bundan böyle eşlerden her ikisi de güçleri oranında emek ve mal varlıkları ile evin geçimine katkıda bulunmakla yükümlüdür.

Evlilikte kadınların daha güçlü korunmasına yol açacağı düşünülebilecek bir değişiklik de, boşanma sebepleri arasında daha önceden öngörülmüş olan “cana kast” ve “pek kötü davranış” sebeplerine “onur kırıcı davranış” da eklenmiştir.¹⁷⁸

Yeni Türk Medeni Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Aile Mahkemeleri’nin kurulması konusu gündeme gelmiş ve hazırlanan “Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile, Aile Hukuku’ndan doğan dava ve işlerin Aile Mahkemeleri tarafından görülmesi ve Adli Yargı’da görevli, evli çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş ve tercihen Aile Hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimlerin görevlendirilmesi sağlanmıştır. Bu Mahkemeler Aile Hukuku’nu ilgilendiren davaların yanı sıra Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un uygulanmasından doğan davalara da bakmaktadırlar. Şüphesiz ki, bu alanda ihtisaslaşmış mahkemelerin ve uzman kadronun görev alması kadınların yargıda hak arayışlarının önündeki engelleri azaltacağı düşünülebilir.

3.3.2.2. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile içinde yaşanan şiddetten en fazla etkilenen bireylerin kadınlar ve çocuklar olduğu bir gerçektir.¹⁷⁹ Kadına yönelik şiddet, toplumun yarısını doğrudan ilgilendiren diğer yarısının ilgisiz kalamayacağı

177 <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyedekadinindurumu>, Erişim Tarihi: 23.03.2009.

178 Madde 162. Bir inceleme için bakınız, DEMİR, Pınar Özlem: “Yeni Medeni Kanununda Evli Kadınların Hukuki Durumu ile İlgili Yenilik ve Değişiklikler”, REM Yayınları, İstanbul Nişantaşı, 2004, s. 50.

179 ÖZBEY, A.Esin: “Türk Hukuk Sisteminde Aile İçi Şiddetle İlgili Mevzuat, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması” , T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, s. 27.

bir olgudur. Şiddet ister aile içinde, ister toplumsal yaşamın herhangi alanında meydana gelsin, kadınların yaşamına korku ve güvensizliği sokmakta, eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşmayı engellemektedir. Bu nedenle toplumun temelini oluşturan aile içinde ve hayatın tüm alanlarında her türlü şiddeti ortadan kaldırmak çok önemli bir gerekliliktir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 17 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun şiddet mağdurlarını korumayı amaçlamıştır.¹⁸⁰ “Aile içi şiddet” kavramı ilk kez bu yasada yer almış ve bugüne kadar görmezden gelinen ya da genel hükümlerle çözülmeye çalışılan aile içi şiddet bu yasayla özel olarak ele alınmıştır. Kadınların ve çocukların aile içinde şiddete uğradıklarının ve mağdur olduklarının kabulü, aile içi şiddet sorununun çözümü sürecinde önemli bir adım olmuştur.

Yasanın yürürlüğe girdiği tarihe kadar, aile içinde, diğer aile bireyleri tarafından fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet eylemlerine maruz kalan bireyler ve özellikle kadınlar, bu tür eylemleri Türk Ceza Yasası hükümlerine göre şikayet edebiliyor, evlilik birliği devam ederken ya da boşanma davası sırasında eşlerin barınmasına, geçimine, çocuklarla tarafların ilişkilerinin düzenlenmesine ve malların idaresine ilişkin sorunlarda Medeni Kanun’da yer alan hükümlerden yararlanabiliyorlardı. Ancak bu haklara ilişkin bilgilerinin yeterli olmayışı, evlilik birliği devam ederken bu yollara başvurma suç oluşturacağı düşüncesiyle, ekonomik sıkıntılar veya yaptığı şikâyet veya istemi sonuçlanıncaya kadar daha ağır bir şiddete uğrama endişesi ile kadınlar aile içinde uğradıkları bu şiddeti etkin biçimde takip edememekteydiler.¹⁸¹

Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un, yürürlüğe girdikten çok kısa bir süre sonra uygulamaya başlanması, bu uygulamaların basın, medya, dernekler, barolar tarafından halka duyurulması ve özellikle İçişleri Bakanlığı’nın yasanın amacına ve uygulamasına yönelik olarak yayınladığı genelgeler sonucunda yasadan yararlanma oranı her geçen gün artmış ve yeterli olamasa da çok sayıda kadının şiddete uğramasının önüne geçilmiş, bir ölçüde de olsa caydırıcı bir etki sağlanmıştır.

180 23233 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

181 ÖZBEY, A.Esin, a.g.e. , s. 27.

3.3.2.3. Yeni Hükümleri ile Türk Ceza Kanunu

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan Türk Ceza Kanunu Tasarısı 26.9.2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Reform niteliğinde düzenlemeler içeren Kanun, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemelere yer veren Kanun'daki başlıca yeni düzenlemelere özetle bakıldığında, çarpıcı ilerlemeler sağlandığı göze çarpmaktadır.

“Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım çıkarılmış, cinsel suçlar kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiş, zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmış, cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikayetine bağlanmış,¹⁸² cinsel saldırının tanımı yapılmış ve cinsel saldırı suçunun temel şekli tanımlanmış, cinsel saldırının vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlanmış, işyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanılarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılır hale getirilmiş, bu düzenleme ile sadece üst değil çalışanlar arasında da cinsel taciz suçu düzenlenmiştir.

Dava veya cezanın ertelenmesini gerektiren etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, bu düzenleme ile kaçırılan veya alıkonulan ile sanık veya hükümlülerden biri evlendiği takdirde cezalarında indirim veya erteleme yapılması ya da bu cezaların silinmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmış, kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en

---

182 Bu düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımı getirilmiş ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdur eşin şikayetine bağlı tutulmuştur.

yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiş, haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme getirilmiş, cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve akrabalar ve diğer akrabaların haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı öngörülmüştür.

Kadının mağdur olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla gebeliği sona erdirene ceza verilmeyecektir. Ancak bunun için, gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir hükmü yeni düzenleme ile getirilmiştir.

Cinsel saldırı suçunun ağırlaşmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılır hale getirilmiştir. Yürürlükteki mağduriyet kavramı kaldırılmış, ruh sağlığı kavramı getirilmiştir. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülmüştür.

“İşkence ve Eziyet” başlığı altında işkence, eziyet suçları düzenlenmiştir. Bu maddeler ile Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarasındaki sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde bulundurulmuştur. Bu yükümlülükler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması düşüncesiyle işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. Suçun çocuğa beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. İşkence sonucunda ölümün meydana gelmesi halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verileceği belirtilmiştir.

Aile Hukuku’ndan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, terk durumu olmadığı hallerde suç olarak tanımlanmıştır. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır. Velayet hakları kaldırılmış olsa da alışkanlığa sebep olan sarhoşluk, uyuşturucu madde kullanma veya onur

kırıcı yaşayış tarzı nedeniyle özen noksanı veya kusurundan dolayı çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlıklarının ağır şekilde tehlikeye sokan ana ve babaya üç aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Genital muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan birisi hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.

İnsanlığa karşı diğer suçlar içerisinde işkence veya insanlık dışı işlemlere veya biyolojik deneylere tabi kılmak, cinsel saldırıda bulunmak, zorla hamile bırakma, zorla fuhuşa sevk etme fiillerini işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi ve bu suçlardan dolayı zaman aşımının işlemeyeceği hükme bağlanmıştır.

Kadın ve çocuk ticareti ile ilgili mücadele için düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerde uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde tutulmuştur.

Ayrımcılık suçu düzenlenerek insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkanlardan yoksun hale getirilmeleri suç olarak düzenlenmiştir.¹⁸³

Yeni Türk Ceza Kanunu ile yapılandırılması istenen ve gözetilmesi gereken en önemli sorumluluklardan biri olan kadınların insan haklarının korunması ve kadınlara karşı ayrımcılığın tam anlamıyla önlenmesi için gerekli birçok yasal düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz. Ayrıca cinsiyetçiliğin hukuk alanından tamamen tasfiye edilmesi için yasaların toplumun ilerisinde, toplumu daha demokratik ve eşitlikçi bir düzeye taşıyacak nitelikte olmasına özen gösterilmiştir.

Kısa bir değerlendirme yaparsak, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun, ataerkil toplum yapısına karşı topluma doğru mesajlar verdiği görülmektedir. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda kadın-erkek eşitliğinin yerini bulması için, yasada kullanılan dilin, cinsel suçların tanımlarının ve bu suçların düzenlemeleri altında yatan yanlış ve ayrımcı değerler değiştirilmiştir. Bunun yanında Yeni Türk Ceza Kanunu ile kadınların bekaret, namus, edep baskıları ile yaşamalarına, namus cinayetlerinde

183 Bkz. , <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyedekadinindurumu>, Erişim Tarihi: 11.04.2009.

öldürölmelerine, tecavüze uğramalarına, zorla evlendirilmelerini, haklar açısından aile hayatında, sosyal hayatta ve iş hayatında yaşadıkları eşitsizliklere karşı gerekli hükümler getirilerek olması gereken yapı oluşturulmuştur.

3.3.2.4. Yeni İş Kanunu

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu'nun getirdiğı en önemli ilerleme işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet dâhil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı prensibidir. Bu kapsamda, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceğı, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlölükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı kuralları ön plana çıkmaktadır.

Kadının iş hayatında rahat bir çalışma ortamına sahip olmasına yönelik olarak da önemli kurallar öngörölmüştür. İşyerinde işçinin, işveren, diğeri bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenle işi derhal fesih hakkına sahip olduğı, genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneğı yapılacağı öngörölmüştür. Ayrıca kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin süreleri yeni düzenleme ile artırılmıştır.

Göröldüğü gibi, Yeni İş Kanunu ile kadınların ekonomik bağımsızlığını yaygınlaştıran, bu amaçla kadınların kaynaklara, istihdama, uygun çalışma koşullarına ulaşmalarını kolaylaştıran, mesleki ayırım ve çalışma hayatında, ücret dâhil her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefleyen, kadınların her düzeyde yetki ve karar alma sürecine katılımını sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Bunların yanı sıra işyerinde yapılan cinsel tacizlerin de önüne geçebilmek için yapılan yasal düzenlemeyle de kadınlara daha güvenli bir çalışma ortamı sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır.

3.3.2.5. Diğer Yasal Düzenlemeler

Özellikle kadın-erkek eşitsizliklerini gidermek açısından bakıldığında, Türkiye’de yapılan başka bazı hukuki iyileştirmelerden de burada bahsetmek gerekli ve faydalıdır.

Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi 22 Ocak 2004 tarihinde 25347 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” 14 Temmuz 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. “Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik” 9 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Töre ve namus cinayetleri ile kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla 2005 yılında TBMM’nde oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu’nun Meclis Genel Kurulu’na sunduğu Rapor görüşülmüştür. Bu görüşmeden sonra, kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi 4 Temmuz 2006 tarihinde yayımlanmıştır. Ayrıca, TBMM’nde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun, 24.03.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesi de önemli bir gelişme olarak not edilebilir.

Özellikle vurgulamak gerekir ki, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda TBMM’ni bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde TBMM’ne sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle kanun

hükmünde kararnamele hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak ile görevlendirilmiştir.

3.3.3. Yönetmelikler

Anayasal ve yasal düzenlemelerin yanı sıra, daha öznel sorunlara ilişkin yasaları daha da açıklayıcı hale getiren yönetmelikler de oluşturulmuştur. Bunlardan, ele aldığı mesele açısından nispeten daha önemli olan iki yönetmeliğe kısaca bir göze atmak aydınlatıcı olacaktır.

3.3.3.1. Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmelik, öncelikle şiddet durumlarında şikâyet ya da başvuru makamlarını belirlemekte, şiddet kavramını ve aile bireylerinin kimler olduğunu tanımlamakta ve şiddet durumunda Aile Mahkemeleri'nce alınacak tedbirleri sıralamaktadır.

Başvuru makamları, kolluk kuvvetleri ve aile mahkemeleridir. Bu tedbirler kusurlu eşin veya diğer aile bireyinin, aile bireylerine karşı şiddete veya korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunmamasını, müşterek evden uzaklaştırılarak bu evin diğer aile bireylerine tahsisi ile bu bireylerin birlikte ya da ayrı oturmakta olduğu eve veya işyerlerine yaklaşmamasını, aile bireylerinin eşyalarına zarar vermemesini, aile bireylerini iletişim araçları ile rahatsız etmemesini, varsa silâh veya benzeri araçlarını genel kolluk kuvvetlerine teslim etmesini öngörmektedir.

Alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanılmış olarak şiddet mağdurunun yaşamakta olduğu konuta veya işyerine gelmemesi veya bu yerlerde bu maddeleri kullanmaması, bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için

başvurmasının sağlanması ve şiddete veya korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunmamasının sağlanması tedbiri de öngörülmektedir.¹⁸⁴

3.3.3.2. Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik

Yönetmeliğin amacı, on sekiz yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kadın işçi, medeni durumuna bakılmaksızın on sekiz yaşını doldurmuş kadın işçileri, gece postası, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 69. maddesinde belirtilen gece çalışma sürelerini kapsayan ve yedi buçuk saati geçmeyen çalışma zamanını ifade eder. Ayrıca gidip gelme zorluğu bulunan işyeri işverenleri, gece postalarında çalıştıracakları kadın işçileri, sağlayacakları uygun araçlarla ikametgâhlarına en yakın merkezden işyerine götürüp getirmekle yükümlüdür.

Kadın işçiler, gebe olduklarının doktor raporuyla tespitinden itibaren doğuma kadar, emziren kadın işçiler ise doğum tarihinden başlamak üzere altı ay süre ile gece postalarında çalıştırılmayacaklardır. Gece postalarında kadın işçi çalıştırmak isteyen işverenler, gece çalıştırılacak kadın işçilerin isim listelerini ilgili bölge müdürlüğüne göndermekle yükümlü hale getirilmişlerdir.

3.4. Türkiye’de Uygulamadaki Sorunlar

Görüldüğü gibi, Türkiye’de kadınların eşit haklara kavuşmasının ve kendi öznel durumlarına ilişkin gerekli hakları elde etmesinin hukuki altyapısı büyük oranda oluşturulmuştur. Ancak, öngörülen hukuki prensip ve kuralların gerçekten ne kadarının hayata geçirilebildiği de en az bu prensip ve kuralların oluşturulmuş olması

---

184 Resmi Gazetede Yayımlanma Tarihi: 01.03.2008’dir.

kadar önemlidir. Türkiye’de kadınların sosyal ve hukuki konumlarını ortaya koyabilmek için meseleye bu açıdan bakmak kaçınılmazdır.

3.4.1. Yasaların Uygulanmasındaki Sorunlar

Birçok konuda olduğu gibi kadınların konumu açısından da AB’nin her yıl düzenli olarak yayımladığı Türkiye’ye ilişkin tam üyeliğe doğru ilerleme raporları açıklayıcı olmaktadır.

AB 2008 İlerleme Raporu’nda Türkiye’de kadın hakları konusunda yasal düzenlemelerin yeterli olduğu belirtilmektedir. Ancak “uygulamada zorluklar var” saptaması yapılmaktadır. Eksiklikler arasında, mahkemelerin verdiği cezalarla “karmaşık bir tablo” çiziliyor olması ve sığınma evlerinin yetersizliği gibi meseleler ön plana çıkmış gözükmektedir.¹⁸⁵

Bu tespit, “yasamız var fakat uygulama yok” şeklinde yorumlanamayacak olsa da uygulamada önemli sorunlar yaşandığının ipuçlarını vermektedir. Bu bağlamda, uygulamaya dönük politika ve tedbirlerin eksikliğinden bahsedilebilir.

Gelişmişlik düzeyleri farklı da olsa dünyanın hemen her yerinde kadınların istihdama katılım oranları erkeklerden daha düşüktür. Kadının çalışma yaşamına katılması, hem toplumsallaşmasını ve hem de topluma katkısını arttırması bakımından önemlidir. Bu da kadının bağımsız kişilik kazanmasında ve özgürleşmesinde önemli bir adımdır.¹⁸⁶

Türkiye’de, kadınların ekonomik hayatta yaşadıkları sıkıntıların giderilememiş olması ele alınabilecek konulardan birisi durumundadır. Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu olan işgücüne katılımı kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güç paylaşımında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar yoksullaşmaktadır. Özellikle kadın başlı ailelerde kadınların

185 “2008 Türkiye Avrupa Birliği İlerleme Raporu” , Erişim www.mfa.gov.tr, Tarihi: 17 Haziran 2009, s. 18.

186 CÖMERTLER, Necmiye: “Kadının Penceresinden Yoksulluk- IV. Aile Şurası-Aile ve Yoksulluk Bildirileri” , T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 2004, s. 57.

yükleri daha da ağırlaşmakta olduğundan, kadın yoksulluğunun önlenmesi için dünyada ve ülkemizde örnekleri olan kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları eğitim, danışma, rehberlik, fon-financeman sağlama konularını içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede yoksulluğu önleme amaçlı olarak Türkiye’de mikro kredi uygulamaları yürütülmektedir. Türk toplumunda kadının, iş, akademi, kamu sektörü ve siyaset dünyasında yüksek düzeyde varlığını gösteren kayda değer örnekler bulunmaktadır. Resmi istatistiklere göre, kadınların işgücüne katılımı düşüktür (2007’de 24.8%) ve azalan bir eğilim göstermektedir.¹⁸⁷

Bir başka sorun, sığınma evleri meselesidir. Türkiye’de sığınma evlerinin sayısı son derece azdır. TBMM Başkanlığı Genel Sekreterliği’nin 21.03.2008 tarihli yazısında, dönemin Devlet Bakanı Nimet Çubukçu, ülke genelindeki kadın sığınma evlerinin kaç adet olduğu hakkında açıklama yapmıştır. Bu açıklama “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na (SHÇEK) , belediyelere, valiliklere, kaymakamlıklara ve özel hukuk tüzel kişilerine bağlı toplam 44 adet 1023 kişilik kapasiteli kadın konukevi bulunduğunu göstermektedir. 2008 yılında 10 ilimizde daha kadın konukevi açılmasının planlandığı da belirtilmiştir.¹⁸⁸ Yapılan açıklamada da görüldüğü üzere var olan kadın sığınma evlerinin yetersiz oluşu ya da devlet desteğinin olmayışı nedeniyle olumsuz koşullar altında hizmet verebilmektedir.

Kadınların siyasal hayata katılımına bakıldığında, hem ulusal hem de bölgesel seviyede siyasi temsilin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’de ilk kez 8 Şubat 1935’te, TBMM Beşinci Dönem seçimleri sonucunda 18 kadın milletvekili Meclis’e girmiştir O günden günümüze kadar TBMM’nde 9,134 milletvekili içinde sadece 236 kadın milletvekili seçilebilmiştir. Yani Cumhuriyet tarihi boyunca, Meclisin sadece %2,6’sı kadın olmuştur. 2007 Genel Seçimlerine kadar Meclis’te en yüksek kadın oranına İsmet İnönü’nün Başkanlığı (1935-1937) döneminde 18 milletvekiline ulaşıldı. Bu dönemdeki %4,5 olan kadın temsil oranı ancak 2007 seçimlerinde %9,1 ile aşılabildi Meclis’te en az kadın milletvekili olduğu dönem, üç

187 “2008 Türkiye Avrupa Birliği İlerleme Raporu”, a.g.e. , s. 19.

188 http://www.tbmm.gov.tr/d23/7/7_21887c.pdf, Erişim Tarihi: 15.07.2009.

kadın milletvekili ile 1. Menderes Hükümeti (1950-1951) ve 27 Mayıs 1960 askeri yönetimi arkasından gelen 1961-1965 dönemi oldu.¹⁸⁹

Sivil Toplum Kuruluş (STK) lar, bu duruma işaret eden ve özellikle 2009’da yapılması öngörülen yerel seçimleri göz önünde bulunduran öneriler sunmuşlardır. Fakat yine de umulan sonuç alınamamıştır. Seçimlerde siyasete çok sayıda kadın bürokrat katılım göstermişti. Seçim sonuçlarında kadın belediye başkanı, milletvekili, muhtar v.s. az sayıda seçilmiştir.

Kadının eğitime erişimi, AB ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkeler arasında hala en düşük seviyede bulunmaktadır.¹⁹⁰ İlköğretimde cinsiyetler arasındaki dengesizliği azaltmaya ilişkin olumlu sonuçlar, özellikle kızların sürekli olarak okula devam etmesi sağlanarak ve okulu bırakma olayları saptanıp izlenmek suretiyle, sürdürülebilir ve güçlendirilebilir. Türkiye’de zorunlu eğitimin 1997 yılında 8 yıla çıkarılmasını da, kız çocuklarının okulda kalma sürelerini uzatan olumlu gelişmelerden biri olarak gösterebiliriz. Bir sonraki önemli adım kız çocuklarının daha yüksek oranlarda okullaşmasını sağlayarak eğitimde kız-erkek arasındaki farkın kapatılması olacaktır. 2000 yılına kadar kadının okur-yazarlık oranının yüzde yüze çıkarılması: Kız çocuklarında bu oran halen % 75 dolayında iken erkek çocuklar için aynı oran % 80 dir. Her iki cins için de durum maalesef yüz güldürücü değildir.¹⁹¹

Kadın ve erkeklerde okuryazarlık oranlarındaki fark, cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin göstergesidir. 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) sonuçlarına göre halen üreme çağındaki kadınların sadece % 62’si ilköğretimin birinci basamağını oluşturan 5 yıllık eğitimi tamamlamıştır. Aynı oran erkekler için % 77’dir. Daha üst eğitim kademelerinde kız çocuklarının okullaşma oranları erkeklerin gerisindedir. Kadınların sadece % 14.2’si lise ve üzeri eğitim alırken aynı oran erkekler için %22.5’dir. Doğu bölgesinde cinsiyetler arası eğitim eşitsizliği daha

189 Rakamlar için bkz: TÜİK’in 2003 tarihli “Seçim Yılı ve Parlamenter Sayısı İstatistiği”, www.tuik.gov.tr.

190 SAYIN, Aysun: “Avrupa Birliği’nde Çalışma Yaşamında Kadın- Erkek Eşitliği: Türkiye Açısından Bir İnceleme” , Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, 2007, Ankara.

191 TAŞKIN, Lale: “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu” , Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 2004, Sivas, No:8, s. 21.

da artmaktadır. Doğuda lise ve üzeri eğitim gören kadın oranı % 6.9 iken erkeklerde %16.5'dir.¹⁹²

Yukarıdaki verilerde de görüldüğü gibi Türkiye'de her öğrenim basamağında kadın ve erkek arasında çok büyük farklılıklar vardır ve son 70 yılda toplam nüfusta okuryazarlık oranı artmış olmasına rağmen kadın ve erkek okuryazarlığı arasındaki fark aynı kalmıştır. Kız çocuklarının eğitime katılımı, sağlayacağı bireysel kazanımların yanı sıra hem ülkenin refah düzeyi, hem de hayat standardı açısından önem taşımaktadır. Kadınların eğitim düzeyini erkeklerle eşit duruma gelecek biçimde yükseltmekte başarısız olan ülkelerin, daha yavaş büyüme ile karşı karşıya oldukları bilinmektedir. Kız çocuklarının eğitimi bölgeselarası dengesizlikleri de büyümeyi azaltabilir. Okuma-yazma oranı arttıkça kadın, çağdışı (töre cinayetleri, kuma vb.) uygulamalar karşısında daha bilinçli bir tavır sergileyerek toplumun çağdaşlaşmasına katkıda bulunacaktır.¹⁹³

Aile içi şiddet, töre cinayetleri ile erken ve zorla yapılan evlilikler hala ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Yargıtay, töre cinayetlerinin, sadece cinayetin aile meclisi tarafından verilmiş bir karardan sonra işlendiğine dair kanıt olduğu takdirde cezalandırılacağına ilişkin hüküm vermiştir. Söz konusu karar, töre cinayetlerinin önüne geçilmesi için yürütülen çabaları zorlaştıracığı gerekçesiyle bir mahkeme üyesi tarafından eleştirilmiştir. Buna ilişkin örnekleri burada sunmak faydalı olabilir.

“Ya evlilik ya ölüm” başlıklı gazete haberinde töre vahşetinin kurbanı olan 17 yaşındaki Siirtli genç kız Narin'i yeğeniyle evlendirmeye kalkmışlar. Fakat DJ'lik yapan erkek arkadaşını ziyarete gittiği radyoda babasının ve ağabeylerinin saldırısına uğramıştı. Narin'in annesi, kızının yanında yer alıp yakınlarına tepki gösterdiği için Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın talimatıyla 12 yaşındaki oğluyla birlikte koruma altına alındı.

Anlatılan bu olay, “ikinci Güldünya olayı” olarak adlandırılmaktadır. Zira, Bitlisli Güldünya, evlilik dışı doğum yaptığı için 2004 yılında İstanbul'da 22

192 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA): Hacettepe Üniversitesi IPS ve Makro International Inc. , 2003, Ankara.

193 DİLLİ, Celalettin: “Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri (Şırnak İli Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2006, Elazığ, s. 73.

yaşındayken 2 erkek kardeşi tarafından öldürülmüştü ve töre kurbanlarının sembolü haline gelmişti.¹⁹⁴

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na göre 2007 yılında çoğunluğu büyük şehirlerde olmak üzere toplam 220 töre cinayeti rapor edilmiştir.¹⁹⁵ Bu durum 2006'ya göre bir artışı göstermekte ve şehirlere göç eden halk arasında kadın haklarına ilişkin bilincin artırılması için çabaların yönlendirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Son olarak, tüm bu konulardaki verilerin güvenilirliğinin artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Özetle, kadın haklarını ve cinsiyet eşitliğini garanti altına alan yasal mevzuat mevcuttur. Ancak, ekonomik hayata katılım, fırsat eşitliği, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim ve siyasi yetkilendirme konularında erkekler ve kadınlar arasında dengesizliklerin giderilmesi amacıyla ilave olarak önemli çaba harcanması gerekmektedir. Töre cinayetleri ile aile içi şiddeti engellemeye yönelik çabalar sürmekte ancak toplumsal tabular ve geleneksel anlayışlar yasaların kısa sürede sonuç doğurmasını engelliyor gibi gözükmemektedir. Dolayısı ile devam eden somut sorunların ortadan kaldırılması için yürütülen çabalar güçlendirilerek sürdürülebilir.

3.4.2. Bilinçlendirme Yetersizliğinden Kaynaklı Sorunlar

Kadın haklarının sağlanması ve kadına yönelik şiddet dahil diğer olumsuzlukların giderilmesi toplumun kadın hakları ve ilişkin sorunların varlığının farkında olması ile başlar. Bir başka açıdan, belirtilen meselelerin çözümüne kadın kadar erkeğin de katılımının sağlanabilmesi çok önemlidir.

Kadına yönelik şiddet, bilinçlenme düzeyinin önemini göstermektedir. Türkiye'de yazılı ve görsel basında olması gerekeni tam aksine kadına yönelik şiddetin sıklıkla kullanılıyor olması, normal bir şeymiş gibi algılanmasını ve kökleşmesini kolaylaştırmaktadır. Magazin haberlerinde sık sık toplumda sevilen

194 “Ya evlilik ya ölüm” başlıklı Posta Gazetesi Haberi, 15 Haziran 2009, s. 3.

195http://www.ihb.gov.tr/bilgi_bankasi/raporlar_reports/ilerleme_raporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, Erişim Tarihi: 03.08.2009.

sanatçıların birlikte oldukları kadınlara uyguladıkları şiddet konu olmakta ancak bu haberler tepki/eleştiri için değil reyting uğruna yapılmaktadır. Medya kadını kişiliğinden soyutlayan onu nesnelleştiren mekanizmalarla kadını cinsel objeye indirgemektedir. Ülkemizde birçok kurum kadına yönelik şiddete yol açan ayrımcılığı özendirmekte ve meşrulaştırmaktadır. Eğitimde cinsiyetçi uygulama ve yaklaşımlar ders programlarından çıkartılmalı, ana-baba eğitim programları başlatılmalıdır.¹⁹⁶

Bir haberde,¹⁹⁷ Antalya’da 8. Kadın Sığınma Evinin açılış töreninde mahalle kadınlarının buna karşı çıktığı belirtilmekteydi. Mahalle sakinleri, sığınma evinin o bölgede yaşayan ailelerin huzurunu kaçıracığını düşünerek aralarında imza toplayarak yapımının durdurulması yönünde çalışmalar yapmışlardır.

Bunun esas nedeni olarak bilinç eksikliği belirtilebilir. Buna rağmen, Türkiye’de kadına ait verilerin eksikliği, toplumsal cinsiyet kavramı konusunda halkın tam bilinçlendirme yolunda hızlı ve akılda kalıcı projelerin olmadığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesinde, toplumda farkındalığın artırılmasında izlenecek yolların ve paydaşların belirlenmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Proje kapsamında iki iletişim stratejisi planının hazırlanması öngörülmektedir. Bunlardan ilki, “KSGM’nin İletişim Stratejisi”, diğeri ise “Ulusal Eylem Planı İletişim Stratejisi”dir. KSGM için “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İletişiminde Liderliği Ele Almak” başlıklı bir iletişim stratejisi kabul edilmiştir. Bu iletişim stratejisi kapsamında İletişim Koordinasyon Komitesi oluşturulmuştur. İletişim Stratejisi kapsamında, toplumun KSGM, toplumsal cinsiyet eşitliği ve Ulusal Eylem Planı konusunda bilgilendirilmesini kolaylaştırmak için bir İletişim Birimi’nin kurulması öngörülmektedir. Bu birim ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Ulusal Eylem Planı’nın İletişim Stratejisi ise tamamlanmıştır.¹⁹⁸

---

196 Ankara Tabip Odası, a.g.e. .

197 Kanal D Haber Bülteni, 08.03.2009.

198 Bilgi için bkz.

<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyede%20kadinin%20durumu%20SON%2005.05.2009.doc>, Erişim Tarihi: 06.08.2009.

Tam olarak yeterli olmasa da, 2007 yılında planlanan ve halen yürütülen bilinçlendirme ve bilgilendirme faaliyetleri olmaktadır. Şiddet mağduru kadınlar için ilk adım başvuru yerleri olan 921 polis merkezi ve 276 karakolda çalışan yaklaşık 40,400 Emniyet Teşkilatı personeline yönelik farkındalık ve duyarlılığı artırmak için hizmet içi eğitim projesi oluşturulmuştur. Bu proje ile personele, kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması konularında eğitim verilmesi planlanmıştır.

Bunun yapılması amacıyla Başbakanlık KSGM ve İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde hazırlanan ve söz konusu eğitimin esaslarını belirleyen “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polisin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi Protokolü” 26.12.2006 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve ilgili Devlet bakanı tarafından imzalanmıştır.¹⁹⁹

Genel Kurmay Başkanlığı ile yapılan iş birliği çerçevesinde vatani görevini yapmakta olan er ve erbaşlara yönelik kadına yönelik şiddet, töre ve namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik eğitimler verilmektedir. Her yıl ortalama 460 bin er ve erbaş kadına yönelik şiddet, töre ve namus cinayetleri, kız çocuklarının okullaşması, resmi nikah, kadın-erkek eşitliği konularında eğitim almaktadırlar. Ayrıca polis koleji, polis akademisi ve polis okulları müfredatlarına zorunlu ders olarak uygulamaya konulan insan hakları dersleri kapsamında kadın-erkek eşitliği, kadının insan hakları, kadına karşı şiddet, töre ve namus cinayetleri gibi konularda yer verilmesi için İç İşleri Bakanlığı kapsamında girişimlerde bulunulmuştur. Ülkemizde kadın-erkek eşitliği konusunda yapılan yasal düzenlemelerin başarılı olabilmesi için illerde valiliklerin koordinesinde ilgili kurumlar, üniversiteler ve STK’larla iş birliği içerisinde tanıtım amaçlı panel ve seminerler yapılmaktadır.²⁰⁰

Diğer taraftan Başbakanlık KSGM ile Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü işbirliğiyle hazırlanan “Kadına Yönelik Aile İçi

199 Protokol, dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU ve dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet ÇUBUKÇU tarafından imzalanmıştır.

200 Kadın Çalışmaları Dergisi, “Aile İçi Şiddet Özel Sayısı”, “Devlet Bakanı Nimet Çubukçu ile Röportaj: Kadına Karşı Şiddetle Mücadelem Bir İnsan Hakları Savunucusu Olarak Devam Edecek” , Röportajı Yapan: Lütfi Sunar ve Nilüfer Büyükçorak, Cilt:2 Sayı:4, Ocak-Nisan 2007, s. 82.

“Şiddetle Mücadelede Sağlık Personelinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Protokolü”, Sağlık Bakanlığı ve ilgili Devlet Bakanlığı tarafından imzalanmıştır. 2 yıl süre ile uygulanacak Protokol kapsamında gerçekleştirilecek eğitim programlarında öncelikle 500 eğiticinin yetiştirilmesi, ardından da sahada çalışan 75.000 sağlık personeline ulaşılması hedeflenmiştir.²⁰¹

Planlanan eğitimlerin ilk aşamasında; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi ekibi ve Sağlık Bakanlığı’nın ilgili personeli tarafından eğitim programları ve eğitici eğitimlerinde kullanılacak eğitim materyali hazırlanmıştır.

İkinci aşamada, 81 il sağlık müdürlüğü bünyesinde oluşturulacak 500 eğiticinin yetiştirilmesine yönelik, 12 ilde düzenlenecek eğitimlerde “toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddetin tanımı ve türleri, şiddet olgusu, şiddetle ilgili mitler, sağlık personelinin şiddet konusundaki inançları, tutumları, mağdura hizmet götürmede ve genel olarak şiddetin önlenmesindeki rolü, aile içi şiddetle ilgili olarak sağlık sektöründe çalışanların sunacağı hizmetler ve yapacağı idari işlemler, şiddetle ilgili mevzuat, diğer kurum-kuruluşlarla işbirliği” konularında eğitimler gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, eğitici eğitimleri Haziran 2008’de, Ankara’da başlatılarak, Kasım 2008 itibariyle tamamlanmış, 424 eğiticinin eğitimi gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü aşamada ise, sahada çalışan tüm sağlık personeline ulaşılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, il düzeyinde, hastanelerde ve birinci basamak sağlık hizmeti sunan kuruluşlarda çalışan sağlık personelinin eğitimine Ocak 2009 itibariyle, eğitici olarak yetiştirilen eğitim ekipleri tarafından başlanmıştır.

Sonuç olarak, bilinçlenme eksikliği ve yapılan çalışmaların yanı sıra, bilinçsizliğin ortadan kaldırılmasına öncelikle, kadın okumaz yazmazlığını ortadan kaldırarak başlanılmalı, ayrıca kadın ve kız çocuklarının eğitim ve öğreniminin taşıdığı önemin topluma ve ailelere anlatılması bilgilendirme toplantıları ve seminerler düzenlenerek bunun yanı sıra halka görsel, işitsel reklamlar duyurular yapılarak gerçekleştirilebilir.

---

201 Protokol, Sağlık Bakanı Recep AKDAĞ ile dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet ÇUBUKÇU tarafından 3 Ocak 2008 tarihinde imzalanmıştır.

3.5. Yasal Düzenlemeler ve Uygulamaya İlişkin Durum

Türkiye’de yapılan ve yukarıda özetlenen düzenleme ve uygulamalar genel olarak nasıl değerlendirilebilir? Başta Anayasa olmak üzere yasal düzenlemelerde yapılan değişikliklerin olumlu karşılanması gereği açıktır. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadına yönelik çeşitli şiddet ve istismarların önlenmesi açılarından önemli mesafeler kat edilmiştir. Uygulama açısından bakıldığında da yukarıda ilgili bölümde belirtilen bazı politika ve tedbirlerin kararlaştırılıyor ve uygulanıyor olması önemlidir. Belirtilen kurumsal yapılanmalar, eğitsel ve bilinçlendirmeye dönük çalışmalar bunlardandır.

Ancak yine de uluslararası düzenlemeler açısından bakıldığında yapılması gereken bazı yasal düzenlemelerin ve alınması gereken uygulamaya dönük tedbirlerin daha olduğu ifade edilebilir.

3.5.1. Yasal Düzenlemelere İlişkin Gözlemler

Ülkemizde AB’ye üyelik sürecinde başta Anayasa olmak üzere tüm temel yasalarda kadın-erkek eşitliği güçlendirilmiştir Yeni İş Kanunu, Yeni Ceza Kanunu, Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Belediyeler Kanunu gibi pek çok kanunda, kadın-erkek eşitliğine ve kadına yönelik hizmetler kapsamında önemli yasal düzenlemelerde yapılmıştır. Anayasa’nın 10. ve 90. maddeleri 2004 yılında değiştirilerek, 10. maddeye “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmüyle desteklenmiştir.

Anayasa’nın 90. maddesi ile CEDAW ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir. Yeni İş Kanunu’nun getirdiği en önemli ilerleme, işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılmayacağı olmuştur. Yeni TCK’da cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemeler yapılmıştır. Belediyeler Kanunu’nda yapılan değişiklikle nüfusu elli bini aşan yerleşim yerlerinde, yerel yönetimlere kadın

sığınma evi açma yükümlülüğü getirilmiştir. Belediyelerin açmış olduğu konuk evleriyle birlikte ülkemizde, cinsiyet ayrımcılığıyla mücadelede yerel yönetimler oldukça önem kazanmıştır. Halka en yakın kamu yönetimi birimi olan yerel yönetimlerin kadınlara ve sorunlarına yönelik demokratik ve çağdaş bir yönetim anlayışının olması, Türkiye’ye ciddi bir açılım kazandırmıştır ve kazandırmaya da devam etmektedir.

TBMM’de Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılması ve Önlenmesi Komisyonu’nun kurulması da kadın meselesine verilen önemin bir başka göstergesi olarak görülebilmektedir.

Ceza Kanunu’nda örneğin cinsel taciz ve tecavüz eylemleri, bireye karşı işlenen suçlar olarak değil “Genel ahlak ve aile düzenine karşı işlenen suçlar” olarak kabul edilmesi, bireyin (bu bireyler genellikle kadınlardır) bedensel ve ruhsal bütünlüklerinin korunması hakkını geri plana atmaktaydı.

Yine tecavüz durumunda da erkeklere bazı imtiyazlar tanınmaktaydı. Örneğin TCK 432/1. Maddesi, kişinin kendi iradesinin dışında, bekâretinin bozulması durumu üzerine karar verilmekteydi. Bu kız kaçırma durumlarında da, kadının rızasının olup olmadığına bakılmaksızın evlilik niyetinin varlığı ele alınmaktaydı. Evlenme vaadi varsa ve erkeğin evlenmeyi kabul etmesi durumunda cezası kaldırılmaktaydı. Fakat Yeni TCK ile bu hükümler ortadan kaldırılmıştır.

Yine zina ile ilgili işlenmiş ve daha önce de değindiğimiz gibi erkeklerin kadınlara yönelik şiddet ve saldırılarında bazı imtiyazları vardı.

Yine kadınların yoğun baskısı sonucunda TBMM tarafından kaldırılmak zorunda kalınan TCK 438. Maddesi, ceza yasasında fahişe kadınlara tecavüzde 2/3 oranında ceza indirimi getirmekteydi. Ancak kadınlar arasında iffetli ve iffetsiz ayrımı yapan bu madde, Anayasa mahkemesi tarafından eşitlik ilkesine aykırı bulunmamış bu nedenle de TBMM tarafından kaldırılmak zorunda kalınmıştı.

Türkiye, 1985 yılında onayladığı CEDAW’a taraf olurken, taraf olmanın getirdiği yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülük kadınlarla ilgili olarak her alanda “eşitlik” ilkesinin hayata geçirilmesidir. Bu güne kadar belli bir takım yasalarda değişiklikler yapılmıştır. Yeni Medeni Kanun’unda da belirtildiği gibi, aile reisi

“koca” hükmü değiştirilerek “evlilik birliğini eşler beraber yönetirler” getirilmiştir. Eski kanuna göre evlilik temsil hakkı sadece kocaya aitken, yeni kanunla her ikisine de eşit verilmiş, bunun yanı sıra eşler evlendikten sonra kadının önceki soyadını kullanma hakkı tanınmıştır. Ayrıca evin geçimi sadece kocaya ait iken yeni medeni kanunla düzenleme yapılarak “eşlerin bütün maddi olanakları ve güçleri birlikte gelire katılırlar” şeklinde yer almaktadır.

Bu olumlu gözlemlere rağmen eksikliklerden de bahsedilebilir. Mevcut haliyle Anayasa, kadınlar için fırsat eşitliğini ve *de facto* toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirecek güçte bir temel olmaktan uzaktır ve CEDAW Madde 3, Madde 4 paragraf 1 ve Madde 15 paragraf 1’in gerektirdiği uygulamaları karşılayamamaktadır. Madde 3, Taraf Devletlerin, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri almalarını öngörmektedir. Madde 4 paragraf 1 ise, Taraf Devletlerin, kadın ve erkek eşitliği için almış veya alacak olduğu geçici ve özel önlemler fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son vermelerini öngörmekte, 15. Madde, paragraf 1, Taraf Devletlerin kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanımalarını öngörmektedir. Fakat bu maddeler ülkemizde tam anlamıyla sağlanamamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kotası sisteminin olmaması kadınların siyasi katılım fırsatlarını engellemekte ve Devlet, CEDAW Madde 3 ve 7’yi yerine getirememektedir. Bir önceki paragrafta Madde 3’ün içeriği ifade edilmişti. Madde 7 ise, Taraf Devletlerin, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri almalarını ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla belirtilen hakları sağlamalarını öngörmektedir. Bunların giderilmesi yönünde, Anayasa’nın 10. maddesi, “Devletin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için özel tedbirler dahil gerekli tüm önlemleri alır” şeklinde bir hükmün eklenmesi uygun olabilir. Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu’nun değiştirilmesi ve anayasal zemin sağlanması için tamamlayıcı anayasal değişikliğin yapılması kaydıyla, siyasi katılımda asgari bir toplumsal cinsiyet kotası sistemi benimsenebilir.

Ekonomik hayata ilişkin haklar açısından değerlendirildiğinde görülmektedir ki, ekonomik hayatta ve çalışma yaşamında kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi ve yapılan önerilerin işlerlik kazanması, UÇÖ kadınların iş pazarına eşit katılımını güvenceye alan sözleşmelerinin tam olarak iç hukukumuzda yansıtılması ve gerekli uygulamaların yapılmasına yönelik işletme sahibi kişilerin bilgilendirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca eşit ücret verilmesine temel teşkil eden “işin niteliği ve verimliliği” objektif ve güvenilir somut ölçütlere kavuşturularak, ücretlendirmede kadınlara yönelik ayrımcılık önlenmelidir.

CEDAW’da da 2. ve 15. maddelerin gerektirdiği uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için Yeni Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddelerinin değiştirilmesi gerekmektedir. CEDAW’ın 2. Madde’sinin kapsamı, Taraf Devletlerin, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınamalarını, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemelerini, yasa ve anayasasında gerekli düzenlemeleri yaparak gerekli yaptırımlarla uygulanmasını sağlama yükümlülüklerini içermektedir. 15. Madde’ye göre ise Taraf Devletler, kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklar ve hukuki anlamda eşit yasal haklar vereceklerdir.

Ceza Kanunu açısından bakıldığında Madde 287’de “bekaret kontrolü yasaktır” ifadesi açıkça ifade edilmeli ve hakimin veya savcılarının izin verdiği herhangi bir kontrolün yapılabilmesi için kadının rızasının zorunlu bir ön koşul olarak yer alması sağlanmalıdır.

3.5.2. Uygulamaya Yönelik Gözlemler

Kadınlar, Cumhuriyet döneminde azımsanmayacak haklar elde etmiş olmalarına rağmen, kültür, din, gelenek ve göreneklerden kaynaklanan bir takım engeller nedeniyle, bu haklardan gerektiği ölçüde yararlanamamışlardır. Türkiye’de bu engellerin ortadan kaldırılması amacıyla ve uluslararası taahhütler doğrultusunda, 25 Ekim 1990 tarihinde kadına yönelik politika ve uygulamaların

koordinasyonundan sorumlu ulusal mekanizma olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) kurulmuştur.

Genel Müdürlük kuruluşundan bu yana, kadınlara yönelik hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için Anayasa ve diğer yasalar ile uluslararası anlaşmalara bağlı olarak gönüllü kadın kuruluşları ve üniversiteler bünyesinde kurulan Kadın Merkezleri ile işbirliği içerisinde çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca STK'ların, meslek odaları/barolar ve uluslararası kuruluşların da kadın savunucuları olarak büyük katkıları vardır.

Bu olumlu gözlemlerin yanı sıra, uygulama açısından Türkiye'de önemli sorunların ve eksikliklerin varlığından yukarıda bahsedilmişti. CEDAW Sözleşmesi 3. ve 5. maddelerin²⁰²gerektirdiği uygulamanın sağlanabilmesi için kadın sığınma evleri ve toplum merkezlerinin varlığının korunmasına yönelik bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Hükümet, kadın sığınakları ve toplum merkezleri kurma ve işletme sorumluluğunu tamamlayıp sürdürebilir, Hükümetin bu konudaki yükümlülüklerine ek olarak, yerel yönetimlere de bölgelerinde bu tür yerler açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilebilir. Bu yerlerin işletiminde izlenecek uluslararası standartlara, özellikle gerekli eğitim ve deneyime sahip sosyal hizmet uzman, psikolog veya sağlık çalışanlarının görevlendirilmesi ilkesine uygunluk ve net kuralları dayatan bir hüküm olabilir. Buraların işletilmesinden sorumlu yerel yönetimlerin, bu kurumların idaresinde, yetkin ve deneyimli kadın gruplar ve STK'lar ile yakın işbirliği yapılması sağlanabilir.

Kadınların istihdamına ilişkin eylem talebinde ise, CEDAW Madde 11'in gerektirdiği uygulamanın karşılanması için Hükümet'in ilgili kadın STK'ları ile yakın işbirliği içersinde kapsamlı ve uzun vadeli bir eylem plan çerçevesinde gerekli koşullar sağlaması gerekmektedir.

---

202 CEDAW Madde 3: "Taraf Devletler kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır." Madde 5: Taraf Devletler, her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek ve çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminde kadın-erkek arasında ortak sorumluluğunun tanınması ve çocukların iyi bir aile eğitimi almasını sağlamaktır."

Bu bağlamda, kadın istihdamının 2010 yılına kadar %60'a (AB 2010 Lizbon Kadın İstihdam Oran Hedefi paralelinde) yükseltilmesi için net ulusal hedefler belirlenmeli ve söz konusu hedeflerle politik programlar arasında açık bir bağ kurulabilir. Kadınların hareket ve çalışma özgürlüklerini sınırlayan kültürel kısıtlamaların yok edilmesi için genel olarak kamuoyunu ve özellikle kadınları hedef alan bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları geliştirilebilir ve desteklenebilir.

Kadınları iş hayatına katılmaktan caydıran özellikle ücretlere ve sosyal güvenliğe ilişkin olumsuz maddi faktörler ve cinsiyete dayalı ücret farklılıklar ortadan kaldırılabilir. Yarı-zamanlı işi daha çekici kılacak, kariyere ara vermeye ve esnek bir çalışma düzenine imkân tanıyacak uygulamaların benimsenmesiyle çalışma koşulları iyileştirilebilir. Kadınların örgün ve yaygın eğitime ve iş gücü piyasası becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarına erişimi kolaylaştırılabilir ve geliştirilebilir.²⁰³

Genel olarak belirtmek gerekir ki, bu bağlamda Türkiye ve diğer ülkeler kapsamında değerlendirilecek olursa, CEDAW'ın sadece raporlama sisteminden kurtarılıp bireysel başvuru hakkı ve bağlayıcılık mekanizmasıyla kullanılabilir hale getirilmesi büyük faydalar sağlayacaktır.

---

203 CEDAW Türkiye Gölge Raporu, Ocak 2005, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmış ve Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik çabalar 19. yy'da başlamış olmasına rağmen, bu yönde yapılan çalışmalar kadınların hayatında sınırlı değişimlere yol açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Atatürk'ün de önderliğinde gerçekleştirilmiş devrimler sayesinde bir yandan kadının yurttaş olarak kabul edilmesini, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlayan, büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir.

86 yıllık süreç içerisinde her alanda önemli gelişmeler kaydedilmiş, Türkiye çağdaş dünyanın bir üyesi olarak, kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı uluslararası gelişmeleri izlemiş ve bu yönde gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Uzun zamandır TBMM'ye sunulan fakat 2005 yılından bu yana kabul görmeyen, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun, Meclis çatısı altında bir komisyon olarak yürürlüğe girdiğini önemli gelişmelerden biri olarak örnek gösterebiliriz.

Eğitim açısından, Türkiye'de zorunlu öğrenimin 8 yıla çıkarılması, özellikle kız çocuklarının okulda kalma sürelerini uzatarak cinsiyet eşitliği yönünde atılmış olumlu bir adımdır. Ayrıca yaygın kanaatin aksine toplumda kızların eğitimi konusunda belirgin bir muhafazakarlığın varolmaması da sevindirici bir durum olarak görülebilir. AB müktesebatına uyum sağlamak için atılan adımların sadece yasa değişiklikleri olarak kalmamasının en büyük güvencesi, çocukların ve gençlerin eşitlikçi ve demokratik bir toplumsallaşma sürecinden geçmelerinde yatmaktadır.

Türkiye'deki eğitimin cinsiyetçi içeriği sorunu, çalışma yaşamındaki eşitsizlikle de yakından ilişkilidir. Çalışma yaşamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın varlığı genel olarak mesleklere yönlendirmede, işe eleman almada, işyerlerindeki tutum ve değerlendirmelerde belirgin hale gelmiştir. Bununla ilgili tüm çalışma alanına kota sisteminin getirilmesi var olan sorunu azaltmaya yeterli olabilir. Ayrıca meslek kollarındaki ayrımcılığın (Örneğin, savcılık ve yargıçlık mesleğine alınacak kadınların sayısının kotayla sınırlandırılması gibi) gerekçesi olarak “kadın doğasına uygun olmadığı” iddiasının kullanılması, Anayasa'nın eşitlik ilkesine ve Cumhuriyet'in temel felsefesine olduğu kadar, AB'nin yasa ve yaklaşımlarına da

aykırıdır. Bu uygulamaların önünü kesmek için getirilebilecek kota sisteminin koşullarının oluşturulması en başta devletin görevi olmakla birlikte, özel sektörün ve sendikalarında bilinçli olarak çaba harcamalarını gerektirmektedir.

Kadınların parlamentodaki temsili, bütün dünyada sorunlu bir tablo çizmektedir. Ancak tek başına Türkiye'yi değerlendirdiğimizde durumun vahim olduğunu görebiliriz. Günümüzde devlet kurumlarında, üniversitelerde, özel sektörde önemli görevlerde bulunan kadınların oranının yüzdelik dilimde yarısından daha az olduğunu görebilmekteyiz.²⁰⁴ Kadınların eşit temsili konusundaki engeller, ilginç bir biçimde, hem ülkemizde hem de diğer bütün toplumlarda benzer nitelik göstermektedir.

Kadınlara karşı şiddet, Türkiye'de kadınlar ve erkekler arasında eşit güç dengesinin bulunmamasının ve kadınların ikincil konumda sayılmasının bir sonucu olarak görülebilir. Türkiye'de AB cinsiyetçi normlarının uygulanması ve her alanda demokratikleştirilmesi kadın hareketinin hedefleri ve talepleriyle uyum içindedir. Fakat uygulamadaki güçlüklerin bu durumu zorlaştırdığını görebiliriz.

Türkiye'de kadınların kendi insan haklarının farkına varışı ve onları bilinçli bir şekilde talep etme ve kullanmaları için sivil kadın örgütlerinin yaygınlaştırılması, güçlendirilmesi ve merkezi bir organla birleştirilmesi bu anlamda önemli olacaktır. Ayrıca kadın sığınma evlerinin çoğaltılması gerekmektedir. Yine BM tarafından üye devletlerin yasa ve anayasaları çok ciddi bir şekilde taranıp, her türlü eşitsiz madde ve uygulamaların ayıklanması gerekir. Böylece ülkemizde kadınlara yönelik var olan bazı pratiklerin durdurulabilmesi için uygun projelerin geliştirilip uygulamaya konulması ve bu projelerin tüm aşamalarında kadın kuruluşlarının yer alması gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti içinde, eşitsiz konumdaki kadınların kamusal alanda istihdamları için kota sistemleri, ek yetiştirme ve eğitim programlar gibi pozitif ayrımcılıkların yapılması önemlidir. Kız çocukların eğitim, sağlık, istihdam ve diğer sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmaları için önlemler alınmalıdır. Bu anlamda özellikle eğitim sistemi içerisinde ayrımcı öğelerin ayıklanması için ciddi çalışmalar yapılabilir. Kadınlara geleneksel kadın rollerini

---

204 Bkz Ekler- EK-3, Tablo 2: 2008 Yılı Kadın Akademik Eleman Dağılımı.

dayatıcı, onları toplumsal kadın tiplerini gibi örneklemelerle pasif ve iddiasız, kendisine güvensiz hale getirici öğelerin temizlenmesi gerekmektedir. Toplumsal kaynaklara, bilgiye ulaşmak için kadınlara (belli bir süre için) özel imtiyazlar tanınabilir.

Anayasal ve yasal düzenlemelerimiz olarak hala var olan eksikliklerimizin giderilmesi için, kadınlara yönelik şiddet için özel yasalar yapılabilir, tecavüz gibi cinsel şiddet daha ağır cezalarla cezalandırılabilir. Çatışma ortamlarında ve savaşlarda yapılan tecavüzler daha etkin bir şekilde savaş suçu olarak ilan edilebilir ve bireylerin yanında özellikle devletlere ağır yaptırımlar getirilebilir. Bu tür yargılamalarda bağımsız kadın örgütlerinden kadın yargıçlar ve yine diğer tüm alanlardan kadın jürileri bu yargılamaları yapabilir, kararları belirleyebilirler.

Şiddete uğrayan kadınlar için sığınma ve barınma yerleri ile kendilerine iş olanakları yaratılabilir. Ayrıca bu anlamda tüm ülkelerin bunun için özel bütçe ayırmaları ve gerekirse bu direkt olarak BM tarafından kontrol altına alınabilir. Bu konuda etkin kontrol mekanizmaları ile ülkeler kontrol edilebilir ve yükümlülüklerini yerine getirmeyen ülkelere cezai müeyyideler getirilebilir. Türkiye’de şiddete ilişkin önleyici programların uygulanmaya konmasına bütün ülkelerde başlanabilir.

Ülkemizde kadınların yeniden üretim haklarına saygı duyulabilmeli ve bu ulusal ve uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınabilmelidir. Kadınların çeşitli adlar altında öldürülmeleri, kötü ve insanlık dışı muamelelere uğratılmaları, bedenlerinin pazarlanması, istemedikleri evliliklere zorlanmalarını önleyici etkin önlemler alınmalıdır. Burada kadınların cinsellikleri üzerindeki sıkı kontrolün kaldırılması için uluslararası ve ulusal alanlarda çalışmalar yapılarak bunun önlenmesi gerekmektedir. Kadının kendi bedeni ve geleceği üzerinde söz ve karar sahibi olması için gerekli tedbirler alınmalı bu konuda kadın örgütlerinin rol oynaması ve başta kadınlarla ilgili olanlar olmak üzere tüm ulusal ve uluslararası mekanizmalarda temsil edilebilmelidirler.

Sonuç olarak, ülkemizde kadının insan haklarını tam anlamıyla kazanabilmesi adına, kadınlarla erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik ihtiyacı bulunduğunu bilerek ve bu ayrımcılığın her tür ve görüntüsünü ortadan kaldırmak

için gerekli tedbirleri almaya kararlı olarak, kadının statüsünün yükseltilmesi, kadınların sahip oldukları haklardan daha fazla yararlanmalarını engelleyen unsurlara objektif bir gözle bakılmalı ve etkili çözüm politikaları oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

ALTINDAL, Aytunç

1975 *Türkiye’de Kadın*, Birlik Yayınları, İstanbul.

ARAT, Necla

1991 *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım*, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay. , Cem Yayınevi, İstanbul.

ARENDT, Hannah

1996 “Şiddet Üzerine” *Cogito Dergisi*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 6-7, 11.Baskı, İstanbul.

ARIN, Canan

1996 “Kadına Yönelik Şiddet” *Cogito Dergisi*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 6-7, 11.Baskı, İstanbul.

ASHWORTH, Georgina

1993 “Women and Human Rights”, *Asia Pasific Forum on Women Law and Development*, 1990’dan aktarma, CHANGE.

BADINTER, Elisabeth

1992 *Biri Ötekidir* (Çev. Şirin Tekeli) , Afa Yay. , İstanbul.

BEAUVOIR, Simone de

1970 *Kadın 3-Bağımsızlığa Doğru* (Çev. Bertan Onaran) , Payel Yay. , 2. Baskı İstanbul.

BENDASON, Ney

1985 *Başlangıçtan Günümüze Kadın Hakları* (Çev. Şirin Tekeli) , İletişim Yay. , İstanbul.

BENLİ, Fatma

2008 “Cinsel Taciz ve Tecavüz - Yargının Cinsel Saldırı Suçlarına İlişkin

Bakış Açısına Bir Örnek” , *Ekim/Kasım/Aralık AKDER Bülten*, Sayı:10, ss. 1-20.

BERKTAY, Fatmagül

1994 *Kadın İnsan mıdır? Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak*, Pencere Yay. , 2. Baskı, İstanbul.

BERKTAY, Fatmagül

1995 “Kadının İnsan Hakları, Bank-Sen’in Eğitim Konferansından”, *Bank Haber Dergisi*.

COOTE, Anna & GILL, Tess

1974 *Women’s Rights*, A. Practical Guide, Penguin.

CÖMERTLER, Necmiye

2004 *Kadının Penceresinden Yoksulluk- IV. Aile Şurası-Aile ve Yoksulluk Bildirileri*, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

ÇAKIR, Serpil & EDİZ, Zerrin

1994 “Kadın Örgütleri”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt: IV, İstanbul.

ÇAVUŞOĞLU, Naz

2000 *İnsan Hakları*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

DAĞI, İhsan & POLAT, Necati

2004 *Herkes İçin Demokrasi ve İnsan Hakları*, Liberte Yay. , Ankara.

DAVIES, Miranda

1983 *Üçüncü Dünyada İkinci Cins* (Çev. Nesrin Arman) , Pencere Yay. , İstanbul.

DAVIS, Angela

1994 *Kadın Irk ve Sınıf* (Çev. İnci Çelikler) , Sosyalist Yay. İstanbul.

DEMİR, Pınar Özlem

2004 *Yeni Medeni Kanununda Evli Kadınların Hukuki Durumu ile İlgili Yenilik ve Değişiklikler*, REM Yayınları, İstanbul.

DİLLİ, Celalettin

2006 Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri (Şırnak İli Örneği) . (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Fırat Üniversitesi.

DİNÇ, Meryem

2002 *I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı- Çalışma Hayatında Kadın İle İlgili Hukuki Düzenlemeler*, Yayına Hazırlayan İlhan Gülsün, Türk Yurdu Yay. , Ankara.

DİNÇKOL, Prof. Dr. Bihterin

2005 “Kadın- Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık” , *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:8, İstanbul, ss: 101-117.

DOHM, Hedwig

1993 *Kadın Hakları ve Tarih; Tarihin İçinden Kadınların “Haksız Geçişlerinin Haklı İsyanı mı?”* , Say Yay. , İstanbul.

FARAÇ, Mehmet

2002 *Kanlı Gelenek, Kadına Yönelik Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı*, İstanbul Barosu.

FIRESTONE, Shulamith

1993 *Cinselliğin Diyalektiği*, Payel Yay. , İstanbul.

GENÇ, Mehmet

1997 *İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa.

GODENZI, Alberto

1992 *Cinsel Şiddet* , Ayrıntı Yay. , İstanbul.

GOMEZ, Mario

1995 “Social, Economic Right and Human Rights Commission, Intruduction”, *Human Rights Quarterly*, Vol.17, Number 1, pp: 155-169.

GÖLCÜKLÜ, A. Feyyaz. & GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref

1996 *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara.

GÖLE, Nilüfer

2000 “1980 Sonrası Politik Kültür”, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, Derleyen: E. Kalaycıoğlu, Alfa Yayınları, İstanbul.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref

1997 *Anayasa Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara.

GÜRSES, Şeyda

2004 *Dünyada ve Türkiye’de Kadın Hakları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜNDAĞ, Nezahat

2002 *I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı - Kamu Çalışanları Arasında Kadının Statüsü*, Yayına Hazırlayan İlhan Gülsün, Türk Yurdu Yay. , Ankara.

HALIMI, Gisele

1990 *Hapsedilmiş Kadın* (Çev. Feyza Tulga) , Broy Yay. , İstanbul.

HAUSER, Ellen

1990 “Feminizm Üzerine Devrimden Sonra Yeni Bir Kadına İhtiyacımız Var mı?”, *Dünya Solu Dergisi*, No:6.

HEISE, Lori

1989 “Kadınlara Yönelik Şiddet” , *The World Watch Dergisi*.

İLKKARACAN, Pınar

2003 “Türkiye’nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelemesi”, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, İletişim Yay. , İstanbul.

KABOĞLU, İbrahim Ö.

1996 “İnsan Hakları”, *Çağdaş Toplum Değerleri*, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay. , İstanbul.

KAYHAN, Fatma

1999 *Feminizm*, BDS Yayınları, İstanbul.

KHAN, Tahira

2002 “Namus Cinayetleri: Tanımına ve İçeriğine Bir Bakış” , *Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı*, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi Yayını, ss. : 122-130.

KOCACIK, Faruk

2004 *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet: Türkiye’den Örnekler*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay. , Sivas.

MARSHALL, Tim

1997 *Hükmeden Erkek Boyun Eğen Kadın* (Çev. Gülden Şen) , Altın Kitaplar, İstanbul.

MILLET, Kate

1987 *Cinsel Politika*, Payel Yay. , 2.Basım, İstanbul.

MITCHELL, Juliet & OAKLEY, Ann

1992 *Kadın ve Eşitlik* (Çev. ve Yay. Haz. Fatmagül Berktaş) , Pencere Yay. , 2. Baskı. , İstanbul.

ÖZBEY, A.Esin

2004 *Türk Hukuk Sisteminde Aile İçi Şiddetle İlgili Mevzuat, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

PERZİVAT, Leyla

2002 *Honour Killings in Turkey*, Monitor, Volume 15, No: 1, ss. 18-20.

ROWBOTHAM, Sheila

1994 *Kadınlar Direniş ve Devrim* (Çev. Nilgün Şarman) , Payel Yay. , İstanbul.

SARUHAN, Şenal

2004 “Namus Cinayetlerinde Avukatların Sorumluluğu” , *Töre Cinayetleri - Panel Bildirileri*, T.C. Başbakanlık Kadınının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, ss.59-68.

SAYIN, Aysun

2007 Avrupa Birliği’nde Çalışma Yaşamında Kadın- Erkek Eşitliği:
Türkiye Açısından Bir İnceleme. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları
Anabilim Dalı.

SAYMAN, Yücel

1993 *Türk Hukukunda Kadın Cinselliği*, Der. Necla Arat, Say Yay. ,
İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları, İstanbul.

SEGAL, Lynne

1990, *Gelecek Kadın mı?* (Çev. Suğra Öncü) , Afa Yay. , İstanbul.

SONER, Işık

2000 “İntihar Gibi Görünen Cinayetler” , Kadınlar Dünyası, Sayı: 15, s.3.

SOYASLAN, Doğan

2004 “Töre Cinayetlerinin Önlenmesi” , *Töre Cinayetleri-Panel
Bildirileri*, T.C. Başbakanlık Kadınının Statüsü ve Sorunları Genel
Müdürlüğü Yayınları, Ankara, ss: 28-40.

TANİLLİ, Server

1990 *Devlet ve Demokrasi/Anayasa Hukukuna Giriş*, Say Yay. , İstanbul.

TAŞKIN, Lale

2004 “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu” , *Cumhuriyet
Üniversitesi Hemşirelik Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, Sivas, No:8, ss. 16-22.

TEKELİ, Ayten & AKTAŞ, Münevver

1996 *İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları* (Dokuz Eylül
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları) , İzmir Barosu Merkezi Yayını,
İzmir.

TEZCAN, Mahmut

1999 “Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri” , *Töre Cinayetleri Panel Bildirileri*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

TEZCAN, Mahmut

2000 *Namus Cinayetleri, Türk Ailesi Antropolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara.

TOKSÖZ, Gülay

2007 *Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu*, Uluslararası Çalışma Ofisi, Ankara.

UÇAN ÇUBUKÇU, Sevgi

2004 *Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Kadının konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar 1980 Sonrası Kadın Hareketi: Ataerkilliğe Karşı Meydan Okuma*, KA-DER Yay. , İstanbul.

UYGUN, Oktay

1996 *Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları*, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yay. , Ankara.

ÜNSAL, Artun

1996 “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito Dergisi*, Sayı 6-7, 11. Baskı, İstanbul.

VATANDAŞ, Celalettin

2003 *Aile ve Şiddet-Türkiye’de Eşler Arası Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay. , Afyon.

-Ankara Tabip Odası

2002 “Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu Sonuç Bildirgesi” . <http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/3515.pdf>, Erişim Tarihi:11.07.2009.

-Avrupa Komisyonu

2003 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu”. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik /ilerle03.pdf>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

-Avrupa Komisyonu

2005 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecine İlişkin 2005 Yılı İlerleme Raporu”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik /ilerle05.pdf>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

-Avrupa Komisyonu

2006 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecine İlişkin 2006 Yılı İlerleme Raporu”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik /ilerle06.pdf>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

-Avrupa Komisyonu

2007 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecine İlişkin 2007 Yılı İlerleme Raporu”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik /ilerle07.pdf>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

-CLADEM

1996 *Latin America and Caribbean Committee for the Defense of Women’s Rights*, “Human Rights for the 21st.Century Contributions to the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights from a Gender Respective”.

-DİSK 11. Kadın Dairesi

1995 “Pozitif Ayrımcılık, Sendikalar İçin Politikalar ve Anahtarlar” ,
DİSK Yay. , İstanbul.

<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=704>, Erişim Tarihi:
12.08.2007.

-DİSK 14. Kadın Dairesi

1995 “İşyerinde Cinsel Taciz”, DİSK Yay. , İstanbul.
<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=485>, Erişim Tarihi:
12.08.2007.

-Dünya Sağlık Örgütü

2002 “World Report on Violence and Health”, Cenevre.
www.who.int/violence, Erişim Tarihi: 17.05.2009.

-Elimination of Violence Against Women in Search of Solutions

1999 “WHO/FIGO Pre-Congress Workshop”, 3031 July, Switzerland.

-European Commission

2007 “Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal
Opportunity Unit” , pp.1-12. www.inwosec.bilkent.edu.tr/ir572html, Erişim
Tarihi: 13.04.2008.

-KA-DER

2003 “Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Rapor Taslakları”,
Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Ekonomi Çalışma Grubu, İstanbul.

-Kadın Dayanışma Vakfı

1995 “Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara Gecekondualarında Kadınlarla Ortak Bir Çalışma”, Ankara.

-Kadın Çalışmaları Dergisi

2007 “Aile İçi Şiddet Özel Sayısı”, “Devlet Bakanı Nimet Çubukçu ile Röportaj: Kadına Karşı Şiddetle Mücadelem Bir İnsan Hakları Savunucusu Olarak Devam Edecek” , Röportajı Yapan: Lütfi Sunar ve Nilüfer Büyükçorak, Cilt:2, Sayı:4, İstanbul.

-Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

2008 “Türkiye’de Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri; “Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset” Raporunun Güncellenmesi” , Graphis Matbaa.

-T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü

2001 “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü” , Ankara.

http://www.ksgm.gov.tr/gmh_birlesmis Milletler ihtiyari protokolü, Erişim Tarihi:28.11.2008.

-T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü

2003 “Pekin + 5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu”, Ankara. <http://www.kssgm.gov.tr/pekin-5.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2008.

-T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü

2003 “Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan 4. ve 5. Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu” , Ankara, sf: 1-29. <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyedekadinindurumu4.ve5.ulkeraporu>, Erişim Tarihi: 11.04.2009.

- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü

2009 “Türkiye’de Kadının Durumu” , Ankara, ss: 1-45.
<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/turkiyede%20kadinin%20durumu%20SON%2005.05.2009.doc>, Erişim Tarihi: 08.03.2009.

-Türkiye Dışişleri Bakanlığı

2008 “Türkiye Avrupa Birliği İlerleme Raporu” . www.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi: 17.06.2009.

-Türkiye İstatistik Kurumu

2003 “Seçim Yılı ve Parlamenter Sayısı İstatistiği” . www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 17.06.2008.

-Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması

2003 Hacettepe Üniversitesi IPS ve Makro International İnc. , Ankara.

-United Nations (UN)

“Human Rights, Discrimination Against Women; the Convention and the Committee” . www.un.org/womenwatch/daw , Erişim Tarihi: 27.05.2009.

EKLER

EK-1

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN TASFİYE EDİLMESİNE DAİR SÖZLEŞME

Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.

Yürürlüğe giriş: 3 Eylül 1981

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ayrımcılığın kabul edilemezliği prensibini teyit ettiğini ve bütün insanların onurları ve hakları bakımından eşit ve özgür doğduklarını ve herkesin cinsiyet dayanan ayrım da dahil, bu Bildiri'de yer alan hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın haklara ve özgürlüklere sahip olduklarını ilan etmiş olması kaydederek,

İnsan Haklarına dair Uluslararası Sözleşmelere Taraf olan Devletlerin, erkeklere ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü altında bulunduğunu kaydederek,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşlarının gözetiminde meydana getirilen uluslararası Sözleşmelerin erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını dikkate alarak,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşları tarafından kabul edilen kararların, bildirilerin ve tavsiye kararlarının erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını kaydederek,

Ancak bu gibi çeşitli belgelere rağmen, kadınlara karşı ayrımcılığın yaygın bir şekilde devam etmesinden kaygı duyarak,

Kadınlara karşı ayrımcılığın hak eşitliği ve insanlık onuruna saygı prensiplerini ihlal etmesinin, kadınların erkeklerle eşit bir biçimde ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmalarına bir engel oluşturduğunu, toplumun ve ailenin refah düzeyinin artmasına mani olduğunu ve ülkelerinin ve

insanlığın hizmetinde bulunan kadınların yeteneklerini tam olarak geliştirmelerini daha da güçleştirdiğini akılda tutarak,

Yoksulluk içinde bulunan kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim ve iş imkânları ile diğer ihtiyaçlarını karşılamada yeterli imkanı bulamamalarından kaygı duyarak,

Hakkaniyet ve adalet esaslarına dayanan yeni uluslararası ekonomik düzenin, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanmasına doğru önemli ölçüde katkıda bulunacağına inanarak,

Apartheid'in, her türlü ırkçılığın, ırkçı ayrımcılığının, koloniciliğin, yeni koloniciliğin, saldırganlığın, yabancı işgalinin, bir Devlet üzerinde egemenlik kurmanın ve iç işlerine karışmanın ortadan kaldırılmasının, erkeklerin ve kadınların haklardan tam olarak yararlanmaları için esas olduğunu vurgulayarak,

Uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesinin, uluslararası gerilimin giderilmesinin, sosyal ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun bütün Devletler arasında karşılıklı işbirliği yapılmasının, genel ve tam bir silahsızlanmaya gidilmesinin, özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası kontrol altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasında adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat prensiplerinin kabul edilmesinin ve yabancı ve koloni hakimiyeti ve yabancı işgali altındaki halkların self-determinasyon ve bağımsızlık haklarını tanımakla beraber ulusal egemenliğe ve ülke bütünlüğüne saygı göstermenin, toplumsal ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayıp bunun sonucu olarak erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğe ulaşılmasına katkıda bulunacağını teyit ederek,

Bir ülkenin bütünüyle gelişmesi, yeryüzündeki refahın artması ve özgürlüğün gerçekleşmesi için, her alanda kadınların erkeklerle aynı şartlar altında eşit bir biçimde katılmaları gerektiğinin farkında olarak,

Ailenin ve toplumun gelişmesine kadının büyük katkısının henüz tam olarak kabul edilmemiş olduğunu, anneliğin toplumsal bakımdan önemi ile her iki eşin aile içindeki ve çocuğun yetiştirilmesindeki rolünü akılda tutarak, ve kadının doğurganlıktaki rolünün ayrımcılık için bir temel sayılmayacağını ve fakat çocuğun yetiştirilmesinde kadın ve erkek ile toplumun bir bütün olarak sorumluluğu paylaşmalarını gerektirdiğinin farkında olarak,

Erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine ihtiyaç bulunduğundan,

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Hakkındaki Bildiri'de yer verilen prensiplerin uygulanmasına ve bu amaçla her türlü ayrımcılığın ve görünümünün tasfiye edilmesi için gerekli her türlü tedbiri almaya karar vererek,

Aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

1. Madde

Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

Bu Sözleşmenin amacı bakımından "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

2. Madde

Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıta ile ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler, ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar:

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;

c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla her hangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;

d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;

e) Her hangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümleri kaldırmak;

3. Madde

Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak üzere, erkeklerle eşitlik temeline dayanan insan haklarını ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla, mevzuat çıkarmak da dahil her alanda ve özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alır.

4. Madde

Geçici olarak alınan özel tedbirler

1. Erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Taraf Devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşmede tanımlanan bir ayrımcılık şeklinde görülemez; ancak bunlar hiçbir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz; fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştirildiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.

2. Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşmedeki tedbirler de dahil Taraf Devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez.

5. Madde

Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf Devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alırlar:

a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek;

b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığını da içermesini sağlamak.

6. Madde

Kadın satışının yasaklanması

Taraf Devletler her hangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişeleştirilerek istismar edilmelerini son erdirmek için mevzuat çıkarmak da dahil, gerekli her türlü tedbiri alır.

II. BÖLÜM

7. Madde

Oy verme, seçilme ve katılma hakkı Taraf Devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve, özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:

a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı;

b) Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı;

c) Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

8. Madde

Hükümeti temsil hakkı

Taraf Devletler kadınların erkeklerle aynı şekilde ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın Hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbiri alır.

9. Madde

Vatandaşlık hakkı

1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, Vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.

2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

III . BÖLÜM

10. Madde

Eğitim hakkı

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde, ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;

b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;

c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir, ve özellikle

okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkanlar sağlanır;

e) Erkekler ile kadınlar arasında varolan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanır;

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;

g) Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınır;

h) Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlayamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir.

11. Madde

Çalışma hakkı

1. Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;

b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil, aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı;

c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkanlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile, çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;

d) Tazminatlar da dahil eşit ücret alma, ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;

e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;

f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dahil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı;

2. Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:

a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;

b) İş, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;

c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;

d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar;

3. Bu madde kapsamına giren koruyucu yasal önlemler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilir ve gerekli görüldüğü takdirde düzeltilir, kaldırılır veya genişletilir.

12. Madde

Sağlık hakkı

1. Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dahil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara Karar ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın, hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

13. Madde

Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı;

b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkanlardan yararlanma hakkı;

c) Eşlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı;

14. Madde

Kırsal alandaki kadınların hakları

1. Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşmenin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır, ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır;

- a) Her düzeydeki plânlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;
- b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dahil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;
- c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;
- d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dahil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;
- e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkânlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütlenme hakkı;
- f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı;
- g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkânlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiye yararlanma ve eşit muamele görme ile iskân programlarından yararlanma hakkı;
- h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı.

IV. BÖLÜM

15. Madde

Hukuk önünde eşitlik hakkı

1. Taraf Devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.
2. Taraf Devletler hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı hukuki ehliyeteye sahip olmalarını ve bu ehliyeti kullanmalarını için aynı imkanlara sahip olmalarını kabul eder. Taraf Devletler özellikle, Sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve, mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.
3. Taraf Devletler, kadının hukuki ehliyetini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran bütün Sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.

4. Taraf Devletler, kişilerin seyahat hakkı ve, yerleşme ve konutu seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

16. Madde

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:

- a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;
- b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;
- c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülöklere sahip olma;
- d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlölöklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
- e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;
- f) Velayet, vasilik, kayyımlik ve evlat edinme, veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlölöklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
- g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dahil, karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma;
- h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır.

V. BÖLÜM

17. Madde

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi

1. Bu Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlöğe girmesi sırasında on sekiz, ve Sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması

veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.

2. Komite üyeleri Taraf Devletlerce aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilir. Her Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından sadece bir kişiyi aday gösterebilir.

3. İlk seçimler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her seçim tarihinden en az üç ay önce Taraf Devletlere birer mektup göndererek, gösterecekleri adayın ismini iki ay içinde sunmaya davet eder. Genel Sekreter bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup, yanlarına kendilerini aday gösteren Taraf Devletin adını da belirterek bir liste hazırlar ve bu listeyi Taraf Devletlere gönderir.

4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler Merkezine çağrılan Taraf Devletlerin yapacakları toplantıda gerçekleştirilir. Taraf Devletlerin üçte ikisinin katılmasıyla yetersayının oluşacağı toplantıda, en fazla oyu alan adaylar ile toplantıda bulunup oy kullanan Taraf Devletlerin temsilcilerinin salt çoğunluğunun oyunu alan adaylar, Komiteye üye seçilmiş olur.

5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, yapılan ilk seçimlerde Komiteye üye seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu dokuz üyenin adları ilk seçimin yapılmasından hemen sonra, Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

6. Otuz beşinci onay veya katılmadan sonra Komiteye seçilecek beş ilave üyenin seçimi, bu maddenin 2, 3 ve 4. fıkralarına göre yapılır. Bu suretle seçilen ilave üyelerden iki tanesinin görev süresi iki yıl sonra sona erer; bu iki üyenin adları Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

7. Arızı sebeplerle boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın vatandaşı olan Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından başka bir uzman atar; bu atama Komitenin onayına tabidir.

8. Komite üyelerine Genel Kurulun onayıyla, Komitedeki görevin önemini dikkate alarak Genel Kurulun belirleyeceği miktarda ve şartlarda Birleşmiş Milletler bütçesinden bir ücret ödenir.

9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için gerekli personeli ve imkanları sağlar.

18. Madde

Devlet raporları

1. Taraf Devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları

yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:

a) İlgili Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;

b) Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.

2. Raporlarda bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler de belirtilebilir.

19. Madde

Komitenin İçtüzüğü

1. Komite kendi içtüzüğünü kendisi yapar.
2. Komitede çalışacak görevlileri Komite iki yıllık bir süre için seçer.

20. Madde

Komite toplantıları

1. Komite, bu Sözleşmenin 18. maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda bir kere ve iki haftayı aşmayacak bir süre için toplanır.
2. Komite toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafından uygun görülen başka bir yerde yapılır.

21. Madde

Yıllık rapor

1. Komite faaliyetleri hakkında Ekonomik ve Sosyal Konsey vasıtasıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yıllık bir rapor sunar ve Taraf Devletlerden aldığı raporların ve bilgilerin incelenmesine dayanarak önerilerde ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Komite raporunda bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler ile birlikte Taraf Devletlerin yorumlarına da yer verilir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komitenin raporunu bilgi edinmesi amacıyla Kadının Statüsü hakkındaki Komisyona gönderir.

22. Madde

Uzman kuruluşların temsili

Uzman kuruluşlar, bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında inceleme yapılırken temsil edilme hakkına sahiptir. Komite, uzman kuruluşları bu Sözleşmenin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

VI.BÖLÜM

23.Madde

Yorumlama prensipleri

Bu Sözleşmenin hiç bir hükmü, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanması bakımından daha yararlı olabilecek aşağıdaki hükümleri etkilemez:

a) Bir Taraf Devletin mevzuatında bulunan hükümleri veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte bulunan başka uluslararası Sözleşme, antlaşma veya antlaşma hükümlerini.

24. Madde

İç hukukta gerekli tedbirleri alma taahhüdü

Taraf Devletler ulusal düzeyde, bu Sözleşmede tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

25. Madde

İmza, onay ve katılma

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin depozitörü olarak görevlendirilmiştir.

3. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

4. Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.

26. Madde

Sözleşmenin gözden geçirilmesi

1. Bu Sözleşmenin değiştirilmesine dair talepler, her hangi bir zamanda her hangi bir Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim vasıtasıyla yapılabilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında yapılacak işlemler konusunda karar verir.

27. Madde

Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilme tarihinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

2. Yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ve katılma belgelerini tevdi etmelerinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

28. Madde

Çekinceler

1. Onaya ve katılma sırasında Devletler tarafından yapılan çekincelerin metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alınır ve diğer bütün Devletlere gönderilir.

2. Bu Sözleşmenin konusuna ve amacıyla bağdaşmayan bir çekince kabul edilmez.

3. Yapılmış olan çekinceler her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir; Genel Sekreter bu bildirimden diğer bütün Devletleri haberdar eder. Bu tür bir bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

29. Madde

Sözleşmenin yorumu ile ilgili uyuşmazlıklar

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu Devletlerden birinin talebi üzerine hakem önüne götürülür. Hakem önüne götürme talebinden itibaren altı ay içinde taraflar hakemliğin kuruluşu üzerinde anlaşamazlarsa, bu taraflardan her hangi biri bu uyuşmazlığı uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne uygun olarak, uluslararası Adalet Divanı'nın önüne götürülebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözleşmenin imzalanması veya daha sonra onaylanması veya katılması sırasında, bu Maddenin birinci fıkrasıyla bağlı olmadığını beyan edebilir. Bu tür bir çekince koyan Taraf Devlet karşısında diğer Taraf Devletlerde yukarıdaki fıkra ile bağlı olmazlar.

3. Yukarıdaki ikinci fıkraya uygun olarak bir çekince koymuş olan bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bir bildirim göndererek bu çekincesini her zaman geri alabilir.

30. Madde

Orijinal metin

Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinde saklanır.

Kaynak: <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/cedaw.doc>

EK-2

TABLO 1. İstihdam Edilen Kadın ve Erkeklerin İşteki Durumuna Göre Dağılımı, 2000-2006 (%) (15 ve üzeri yaştaki nüfus)

	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren		Kendi Hesabına		Ücretsiz Aile İşçisi		Toplam	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Türkiye										
2000	35,3	53,5	0,7	6,8	11,8	29,4	52,1	10,4	100,0	100,0
2001	33,2	52,5	0,7	7,1	12,9	29,5	53,2	10,8	100,0	100,0
2002	37,0	54,9	1,0	7,4	12,5	28,4	49,6	9,3	100,0	100,0
2003	38,1	55,5	0,7	6,6	12,2	29,7	49,0	8,2	100,0	100,0
2004	39,3	55,0	0,8	6,1	10,1	30,0	49,8	8,9	100,0	100,0
2005	43,8	57,8	0,9	6,6	13,6	28,5	41,7	7,0	100,0	100,0
2006	46,7	59,9	1,2	6,9	13,1	27,2	39,0	6,0	100,0	100,0
Kent										
2000	81,0	70,0	1,7	9,6	8,3	17,0	9,0	3,3	100,0	100,0
2001	79,3	70,2	1,6	10,1	9,4	16,3	9,7	3,5	100,0	100,0
2002	80,6	70,9	2,0	10,2	7,5	15,6	9,9	3,3	100,0	100,0
2003	81,6	71,4	1,6	8,9	7,4	16,7	9,4	3,0	100,0	100,0
2004	79,1	70,5	1,6	7,9	7,3	18,4	12,0	3,2	100,0	100,0
2005	78,9	70,9	1,5	8,4	9,4	18,1	10,1	2,7	100,0	100,0
2006	80,3	71,8	2,1	8,6	8,7	17,3	9,0	2,4	100,0	100,0
Kır										
2000	9,9	31,3	0,2	2,9	13,8	45,9	76,1	19,9	100,0	100,0
2001	8,7	28,3	0,2	3,0	14,7	47,7	76,4	21,0	100,0	100,0
2002	11,3	32,7	0,4	3,5	15,4	46,1	72,9	17,7	100,0	100,0
2003	11,0	32,4	0,1	3,3	15,1	48,6	73,7	15,7	100,0	100,0
2004	12,4	32,4	0,3	3,3	12,0	46,9	75,3	17,3	100,0	100,0
2005	15,9	37,0	0,4	3,8	16,9	45,2	66,8	14,0	100,0	100,0
2006	17,3	40,0	0,4	4,0	17,0	43,8	65,3	12,2	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK/HHİA'dan derlenmiştir. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=30&ust_id=9

EK-3

Tablo 2: 2008 YILI KADIN AKADEMİK ELEMAN DAĞILIMI

UNVAN	KADIN	ERKEK
Profesör	%27	
Doçent	%32	
Yardımcı Doçent	%33	
Öğretim Görevlisi	%41	
Okutman	%59	
Araştırma Görevlisi	%46	

Kaynak:www.yok.gov.tr